

Årsrapport 2015

Innhold

Fylkesrådmannens forord	3
Økonomiske nøkkeltall	4
Politisk styring	6
Politisk ledelse	7
Politiske saker	8
Økonomisk analyse	9
Strategiske hovedutfordringer	10
Befolkningsutvikling	10
Arbeidsplassutvikling	10
Organisasjon	12
Ansatte	13
Ledelse	13
Likelønn	13
Mangfold	16
På jobb	16
Helse, miljø og sikkerhet	17
Etikk	17
Styring og kontroll	18
Styringsprosessen	19
Internkontroll og kvalitetssikring	20
Risikostyring	20
Informasjonssikkerhet	21
Beredskap	21
Økonomi	21
Administrasjon, fellestjenester og folkehelse	22
Mål og måloppnåelse	23
Aktiviteter og resultater	24
Endringsbehov	27
Folkehelse	28
Mål og måloppnåelse	28
Aktiviteter og resultater	28
Endringsbehov	30
Økonomisk analyse	31

Videregående opplæring	32
Mål og måloppnåelse	33
Aktiviteter og resultater	34
Endringsbehov	47
Økonomisk analyse	48
Tannhelse	50
Mål og måloppnåelse	51
Aktiviteter og resultater	51
Endringsbehov	54
Økonomisk analyse	55
Regional utvikling	56
Mål og måloppnåelse	57
Aktiviteter og resultater	58
Endringsbehov	65
Økonomisk analyse	67
Areal og transport	68
Mål og måloppnåelse	69
Aktiviteter og resultater	72
Endringsbehov	78
Økonomisk analyse	78
Økonomisk status og utvikling	80
Driftsregnskapet	80
Investeringsregnskapet	82
Balanseregnskapet	85
Finans	87
Eierskap	90
Framtidsutsikter	92
Demografi og levekår	92
Infrastruktur	93
Arbeidsplasser og næringsutvikling	93
Klima	93
Regionreform	94
Økonomi	94

Velg Telemark!

Telemark er et fylke med sterk og stolt kulturarv. Vi er vant med omstilling og hardt arbeid. Dette preget også vårt arbeid i 2015. Største seier dette året fikk vi da Rjukan-Notodden Industriarv ble skrevet inn på UNESCOs verdensarvliste i Bonn 5. juli. Det var et resultat av mange års solid arbeid i godt samspill mellom politikk og administrasjon. Flere arbeidsplasser, befolkningsøkning og flere ungdommer som gjennomfører videregående opplæring har hatt høyest prioritet i våre målsettinger for dette året. Vi har tro på at verdensarvstatus skal bidra til dette. Reiselivsnæringen bruker vår plass på verdenskartet til aktiv og god markedsføring. Vi planlegger bredt undervisningsopplegg med kjennskap og kunnskap til vår historie, både i grunnskole og videregående opplæring, og vi rigger oss for å bidra til god kompetanse innen rehabilitering av gamle bygg gjennom våre utdanningsprogram.

Stadige omstillinger har lært oss å se løsninger, tenke nytt og skape muligheter. Vår industrierfaring rommer alt fra høye piper og svart røyk til rent kildevann og grønn datalagring. God innsats i samspill med både industri, næringssekskap og kommuner har bidratt til at vi kan se det gror fram høykompetente teknologimiljøer, blant annet innen subsea og framtidsrettet storindustri.

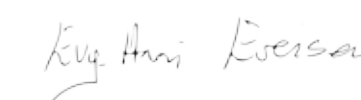
I vår interne organisasjon har vi også dette året arbeidet med å gjøre våre styringsdokumenter mer sammenhengende, mer strategiske og mer mål- og resultatorienterte. Årsrapporten danner et viktig grunnlag for Langtidsprioriteringer (LTP) som vedtas i fylkestinget i juni 2016 og som

igjen er grunnlaget for arbeidet med neste års budsjett. Arbeidet med internkontroll har hatt stor oppmerksomhet også i 2015. Vi har innført systematisk gjennomføring av risiko- og sårbarhetsanalyser i alle avdelinger og felles prosedyrer og rutiner for informasjonssikkerhet.

Fylkesrådmannen har hatt stort fokus på at ansatte i hele vår organisasjon skal oppleve tilhørighet og fellesskap i organisasjonen Telemark fylkeskommune, selv om vi arbeider i en geografisk spredt struktur. 140 ansatte fra hele fylket har gjennomført det ettårige lederutviklingsprogrammet Veksthus for ledere med fullført eksamen i juni. Gjennom dette programmet har også hele vår organisasjon deltatt i revidering av verdigrunnlaget vårt og lagt vekt på at vi skal gjenkjennes som **modige, imøtekommende** og **troverdige** i vårt møte med andre.

Skaperkraft, nye løsninger og hardt arbeid er en del av vår kultur og Telemark er i ferd med å etableres som en kraftfull merkevare både nasjonalt og internasjonalt.

En stor takk til avtroppende og nyvalgte politikere! Våre ansatte har igjen vist at de vil det beste for Telemark. Vi går inn i et nytt år der vi sammen skal vise gode bilder fra et sterkt og utviklingsorientert fylke. Tusen takk!

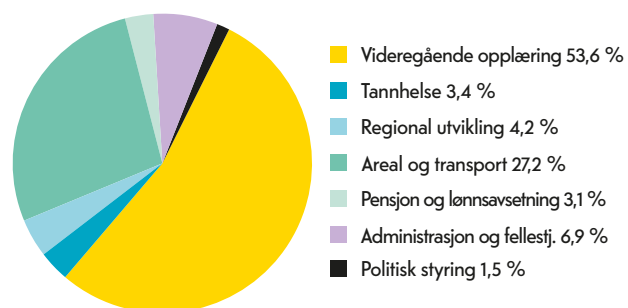

Evy-Anni Evensen
fylkesrådmann

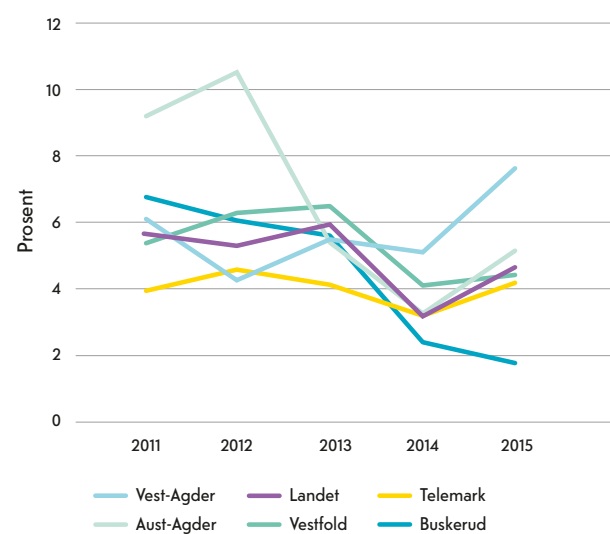

Fylkesrådmann Evy-Anni Evensen
Foto: Dan Riis

Figur 1: Tjenesteområdene i prosent av samlede netto driftsutgifter

Figur 2: Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Økonomiske nøkkeltall

Hva gikk pengene til i 2015?

Figur 1 viser hvordan driftsutgiftene fordeler seg mellom fylkeskommunens tjenesteområder. Videregående opplæring er det største området, og utgjør 54 prosent av netto driftsutgifter. Areal og transport utgjør 27 prosent av totalen. Til sammen utgjør disse to områdene 81 prosent av fylkeskommunens utgifter. Fordeling av driftsutgiftene er kommentert nærmere under hvert tjenesteområde.

Økonomiske mål

- Netto driftsresultat på minst 3 prosent
- Avsetning av premieavvik til senere års forpliktelser
- 44 prosent egenfinansiering
- Avsette regnskapsmessig mindre for bruk til fond
- Maks 1 prosent avvik fra budsjett
- Finansiere merforbruk i driften innenfor driftsrammene

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva fylkeskommunene har til disposisjon til

avsetninger og investeringer. Telemark fylkeskommune hadde i 2015 et positivt netto driftsresultat på 4 prosent (figur 2). Dette er under landsgjennomsnittet på 4,5 prosent, men i tråd med anbefalt nivå på 4 prosent. Netto driftsresultat blir regnet som hovedindikator for mål på økonomisk balanse i kommuner og fylkeskommuner. Et netto driftsresultat på 4 prosent vil sikre økonomisk balanse. Tidligere var anbefalingen 3 prosent.

Premieavvik

Premieavviket er forskjellen mellom det fylkeskommunen betaler i pensjonspremie, og det som er utgiftsført i regnskapet. Det er i 2015 betalt 26,3 millioner kroner mer i premie enn det som er utgiftsført i driften. Hele dette beløpet er avsatt til fond, for å kunne dekke utgiftsføring i senere år.

Egenfinansiering

Telemark fylkeskommunes lånegjeld er høy og økende. Samtidig står fylkeskommunen foran historisk høye investeringer. Økt egenfinansiering av investeringene vil bremse veksten i lånegjelden og finansutgiftene. Fylkeskommunen har økt andelen

egenfinansiering de fem siste årene, og har i 2015 en egenfinansiering av årets investeringer på 61,6 prosent (figur 3). Gjennomsnittlig egenfinansiering for de siste fem årene er på 42,2 prosent.

Disposisjonsfond

For å ha et økonomisk handlingsrom bør fylkeskommunen ha noe frie midler på fond til politiske prioriteringer og uforutsette hendelser. Totalt disposisjonsfond pr. 31. desember 2015 er på 283,7 millioner kroner (figur 4). En stor del av fondet er allerede disponert gjennom politiske vedtak. 41,5 millioner kroner er til fri disposisjon for fylkestinget ved utgangen av året.

Avvik fra budsjett

Regnskapsmessig mindreforbruk ble i 2015 på 40 millioner kroner. Totalt utgjør dette 2,2 prosent av

totalbudsjettet. Tabell 1 viser avvik fra budsjett for hvert budsjettområde.

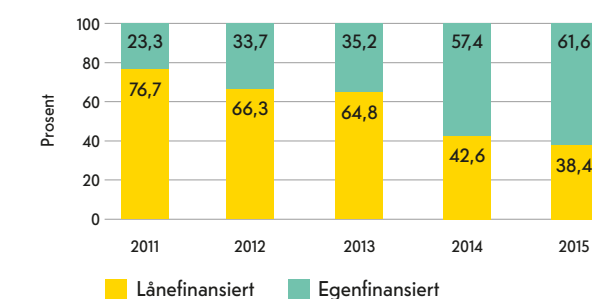
Årets positive budsjettavvik skyldes i hovedsak høyere skatteinntekter enn budsjettert. Skatteinntektene ble nedjustert i revidert nasjonalbudsjett i mai, men det viste seg at fylkeskommunene samlet til slutt fikk om lag 300 millioner kroner mer i skatteinntekt enn budsjettert. I tillegg er utgifter til pensjon for Telemark fylkeskommune 12,4 millioner kroner lavere enn budsjettert. Dette er også et forhold som gjelder hele landet.

Totalt går tjenesteområdene omtrent i balanse, med et mindreforbruk på 1,7 millioner kroner. Det er bare videregående opplæring som har overskredet budsjettet med 15,6 millioner kroner. Merforbruket på videregående opplæring er med andre ord dekket opp ved mindreforbruk på de andre tjenesteområdene.

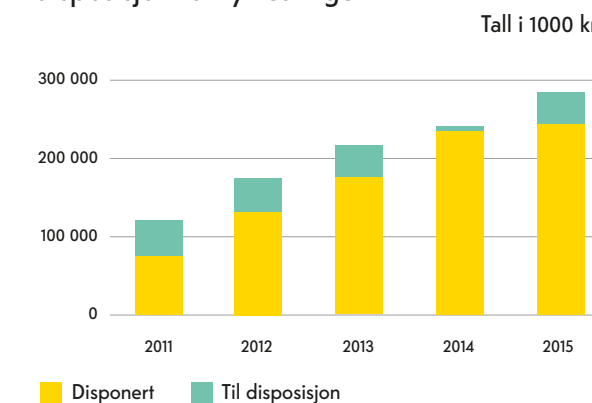
Tabell 1: Budsjettavvik fordelt på tjenesteområder

	Regnskap	Justert		
		budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk styring	27 820	30 172	2 352	7,8
Adm. og fellestjenester	126 025	133 026	7 001	5,3
Videregående opplæring	972 373	956 743	-15 630	-1,6
Tannhelse	62 553	66 446	3 893	5,9
Regional utvikling	76 073	77 991	1 918	2,5
Areal og transport	494 330	496 498	2 168	0,4
Sum tjenesteområder	1 759 174	1 760 875	1 701	0,1
Pensjon og lønnsavsetning	56 166	69 556	13 390	19,3
Felles inntekter og utgifter	-1 855 294	-1 830 432	24 862	-1,4
Sum			39 954	

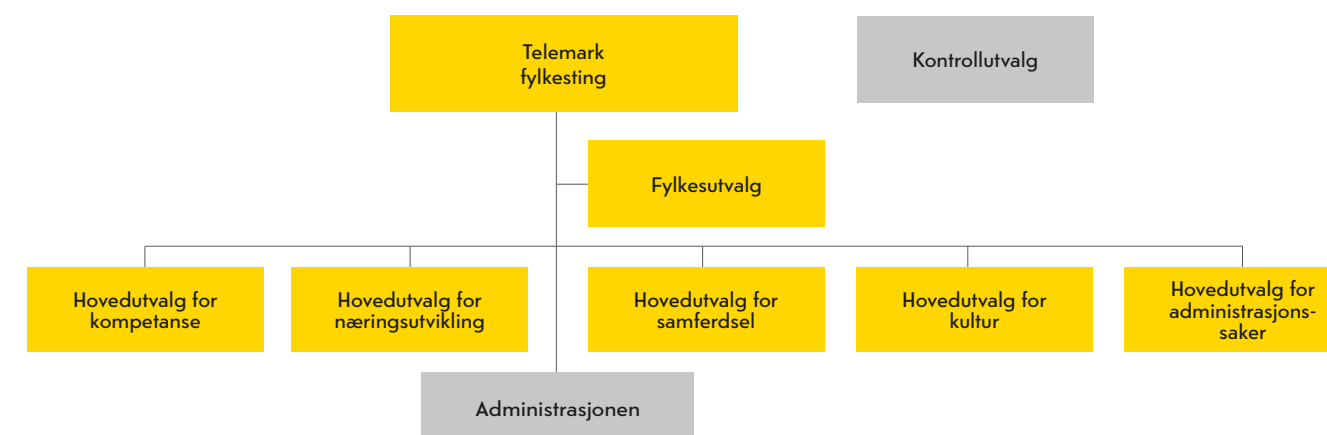
Figur 3: Fordeling av finansiering av investeringer på lånefinansiering og egenfinansiering

Figur 4: Disposisjonsfond og fond til fri disposisjon for fylkestinget

Politisk styring

Figur 5: Politisk organisering etter oktober 2015

Politisk ledelse

Fylkestinget består av 41 folkevalgte representanter og ledes av fylkesordfører. Terje Riis-Johansen (Sp) har vært fylkesordfører i valgperioden 2011–2015, med Lise Wiik (Ap) som fylkesvaraordfører. Ny fylkesordfører for valgperioden 2015–2019 er Sven Tore Løkslid (Ap), med Hans Edvard Askjer (KrF) som fylkesvaraordfører.

Fylkesutvalget har i valgperioden 2011–2015 hatt elleve representanter. For valgperioden 2015–2019 er fylkesutvalget utvidet til femten representanter.

I valgperioden 2011–2015 har det vært fire hovedutvalg. Hovedutvalgene for samferdsel, kultur, kompetanse og næringsutvikling har elleve representanter hver. For valgperioden 2015–2019 er administrasjonsutvalget, som tidligere var et underutvalg under fylkesutvalget, omgjort til hovedutvalg med betegnelsen Hovedutvalg for administrasjonssaker.

Terje Riis-Johansen, fylkesordfører 2011–2015
Foto: Max Emanuelson

Sven Tore Løkslid, fylkesordfører 2015–2019
Foto: Tom Riis

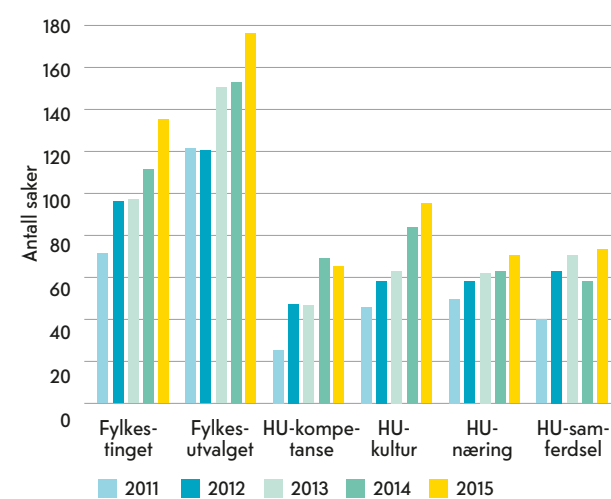
135

Fylkestinget behandlet 135 saker i 2015.

Hovedutvalg for administrasjonssaker ble nytt hovedutvalg fra høsten 2015.

Figur 6: Antall behandlede saker i Telemark fylkeskommune

Politiske saker

Det har vært en vesentlig økning av antall saker i fylkesutvalget, hovedutvalg for næring og hovedutvalg for samferdsel i 2015 (figur 6). Noe av forklaringen på økningen i tallet på behandlede saker i fylkestinget og fylkesutvalget er at valg til styrer, råd og utvalg i 2015 har blitt behandlet med en sak for hvert valg, mens slike valg tidligere var samlet i to til tre saker. Denne endringen er gjort for å tydeliggjøre fylkeskommunens ansvar i ulike eierskap. Det er vanskelig å peke på direkte årsaker til økningen i de to hovedutvalgene.

Økonomisk analyse

Tabell 2: Økonomiske nøkkeltall - politisk styring

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Netto driftsutgifter pr. innbygger, konsern	155	157	170	173	188

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 3: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

	Tall i 1000 kr			
	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk ledelse og utvalg	17 359	18 671	1 311	7,0
Tilskudd politiske parti	5 911	6 547	637	9,7
Kontrollutvalget inkludert revisjon	4 550	4 955	405	8,2
Sum politisk styring	27 820	30 172	2 352	7,8

Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll økte fra 2014 til 2015 (tabell 2). Dette skyldes i hovedsak ekstraavgifter knyttet til valget, nytt fylkesting og endringer i den politiske organiseringen. Kostnadene til revisjon er redusert i perioden, som følge av ny avtale om driftstilskudd til Telemark kommunerevisjon IKS.

Området hadde i 2015 et mindreforbruk på 2,3 millioner kroner (tabell 3). Dette utgjør 7,8 prosent av budsjettet. Mindreforbruket er lavere i 2015 enn tidligere år, men viser at ressursbehovet fortsatt er lavere enn budsjettert. Fylkestinget vedtok i desember 2015 å redusere budsjett-rammen til politisk styring for 2016.

Strategiske hovedutfordringer

Telemark fylkeskommunes samfunnsoppdrag er å utvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer. Mål- og budsjettokument 2015–2018 og Langtidsprioriteringer 2016–2019 definerer to hovedutfordringer for Telemark: økt befolkningsvekst og flere arbeidsplasser. Tilgang til arbeid er definert som en forutsetning for økt befolkningsvekst.

Telemark har de siste fem årene hatt en befolkningsvekst på 2 prosent.

– 0,7%

Antall arbeidsplasser i Telemark har gått ned 0,7 prosent de siste fem årene.

Befolkningsutvikling

Folketallet i Telemark var 172 494 pr. 1. januar 2016. Det var en økning på 541 fra året før. Telemark er blant fylkene med svakest befolkningsvekst. Fra 2011 til 2016 har befolkningsveksten i Telemark vært på 1,96 prosent (figur 7). I Norge har veksten i befolkningen vært på 5,97 prosent i samme periode. Det er innvandring som står for mesteparten av befolkningsveksten i Telemark. Innenlands nettoinnflytting har vært negativ i perioden etter 2000, med noen unntaksår. Fødselsoverskuddet har vekslet mellom å være positivt og negativt, men er nær null over tid.

Ifølge Statistisk sentralbyrås (SSB) befolkningsframskrivninger forventes det at folketallet i Telemark skal øke med 20 000 innbyggere fra 2015 til 2040. Det er forventet vekst i alle kommunene, bortsett fra Siljan, Kviteseid, Fyresdal og Tøkke. Fra 2014 til 2015 økte imidlertid folketallet i

Telemark bare med 484 personer, mens SSB framskrev en vekst på 663 personer.

Utviklingen i aldersgruppen 16–18 år er særlig sentral for fylkeskommunen som eier av videregående skoler. Telemark har i dag en høyere andel av befolkningen i denne aldersgruppen enn landsgjennomsnittet. SSBs befolkningsframskriving viser imidlertid at andelen i denne aldersgruppen vil gå ned de nærmeste årene. Fra 2015 til 2020 vil antall 16–18-åringene reduseres med 414 personer, fra 6 648 til 6 234.

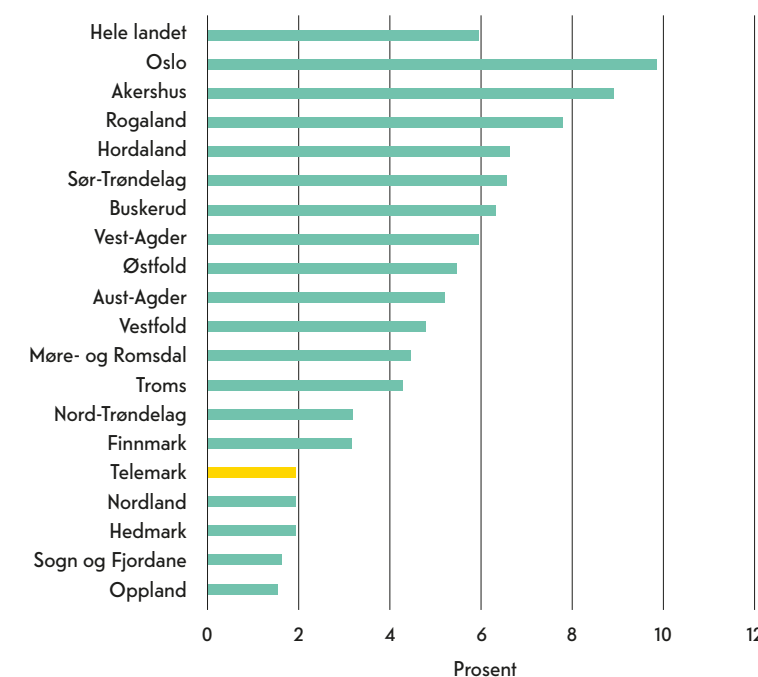
Arbeidsplassutvikling

Tilgang til arbeid vil over tid styre hvilke regioner som har befolkningsvekst. Fra 2000 til 2014 økte antall arbeidsplasser i Norge med 17,2 prosent. Telemark har hatt en vekst på 3,2 prosent i samme periode. Arbeidsplasser er her definert som antall sysselsatte etter arbeidssted.

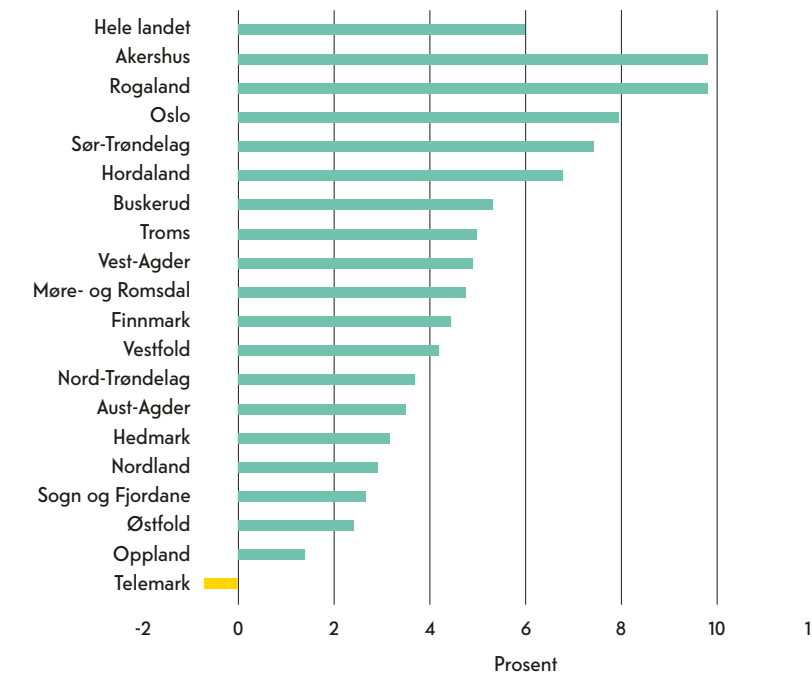
Telemark hadde 76 279 arbeidsplasser 4. kvartal 2014. Tall for 2015 vil først foreligge i juni 2016. Det var en nedgang på 178, eller 0,2 prosent, fra 4. kvartal 2013. For landet sett under ett gikk antall arbeidsplasser opp med 1,2 prosent fra 4. kvartal 2013 til samme kvartal 2014. Veksten var størst i Akershus, Oslo og Vest-Agder.

Rogaland og Akershus hadde størst samlet vekst i antall arbeidsplasser i femårsperioden fra 2009 til 2014, med 9,8 prosent (figur 8). Mens veksten i antall arbeidsplasser i Rogaland har avtatt hvert år siden 2011, har Akershus i større grad opprettholdt sin vekst. Telemark hadde som eneste fylke nedgang i antall arbeidsplasser i samme periode.

Ved utgangen av februar 2016 var det registrert 3 338 helt ledige ved NAV i Telemark. Det tilsvarer 3,8 prosent av arbeidsstyrken, en nedgang på 0,2 prosent fra samme tidspunkt i 2014. På landsbasis økte ledigheten i samme periode med 11 prosent, og er nå på 3,3 prosent. Antall ledige mellom 20 og 30 år i Telemark er nå 980 personer eller 6,3 prosent av arbeidsstyrken mellom 20 og 30 år. Det er en nedgang på 130 personer fra februar i 2015. Antall langtidsledige i Telemark, de som har vært helt arbeidsledige i minst seks måneder, er nå 685 personer. Dette er 194 færre enn på samme tidspunkt i 2015.

Figur 7: Befolkningsendring 2011–2016 i prosent
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 8: Arbeidsplassutvikling 2009–2014. Endring i prosent
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Organisasjon

Ansatte

Samlet har det vært en økning på fem ansatte i fylkeskommunen i 2015 (tabell 4). Som følge av overføring av åtte ansatte fra det fylkeskommunale eiendomsforetaket og fem ansatte fra Vest-Viken kollektivtrafikk har administrasjonen økt med 13 ansatte. Nesten seks av ti ansatte er kvinner, og gjennomsnittsalderen er 48 år. Det er 485 deltidsansatte. Disse har i gjennomsnitt en stillingsprosent på 66. Det er en økning på sju ansatte i deltidsstillinger.

Andelen som har sluttet i løpet av året i forhold til gjennomsnittlig antall ansatte defineres som turnover. Til sammen var det 173 personer som sluttet i 2015. Det tilsvarer en turnover på 11 prosent. Denne har vært lik siden 2013. Det er ingen vesentlig endring i antallet som har sluttet og sluttårsak fra tidligere år. Fylkeskommunen har stort sett mange godt kvalifiserte søkere til utlyste stillinger.

Fylkeskommunen har som mål at andel ansatte over 62 år skal være minst 12,5

prosent. Andelen har økt fra 9 prosent i 2014 til 12,9 prosent i 2015.

Ledelse

Ved utgangen av 2015 var det 134 lederstillinger i fylkeskommunen. 45 prosent av lederne var kvinner. Det er en nedgang på tre prosent fra 2014. Det var totalt 24 toppledere i 2015. Toppledere er her definert som fylkesrådmannen med sin ledergruppe og virksomhetsledere. Andelen kvinnelige toppledere var 50 prosent. For øvrige ledere var andelen kvinner 44 prosent. Totalt var det 110 mellomledere.

Likelønn

For pedagogisk personale har kvinnelige lærere og skoleledere en årslønn som er 1,2 prosentpoeng lavere enn mannlige (figur 10). Forskjellen har vært mellom 1,2 og 2 prosentpoeng siden 2011. Dette kan blant annet forklares med at kvinnene i gjennomsnitt er tre år yngre og har 1,5 års

50 prosent av topplederne i Telemark fylkeskommune er kvinner.

60

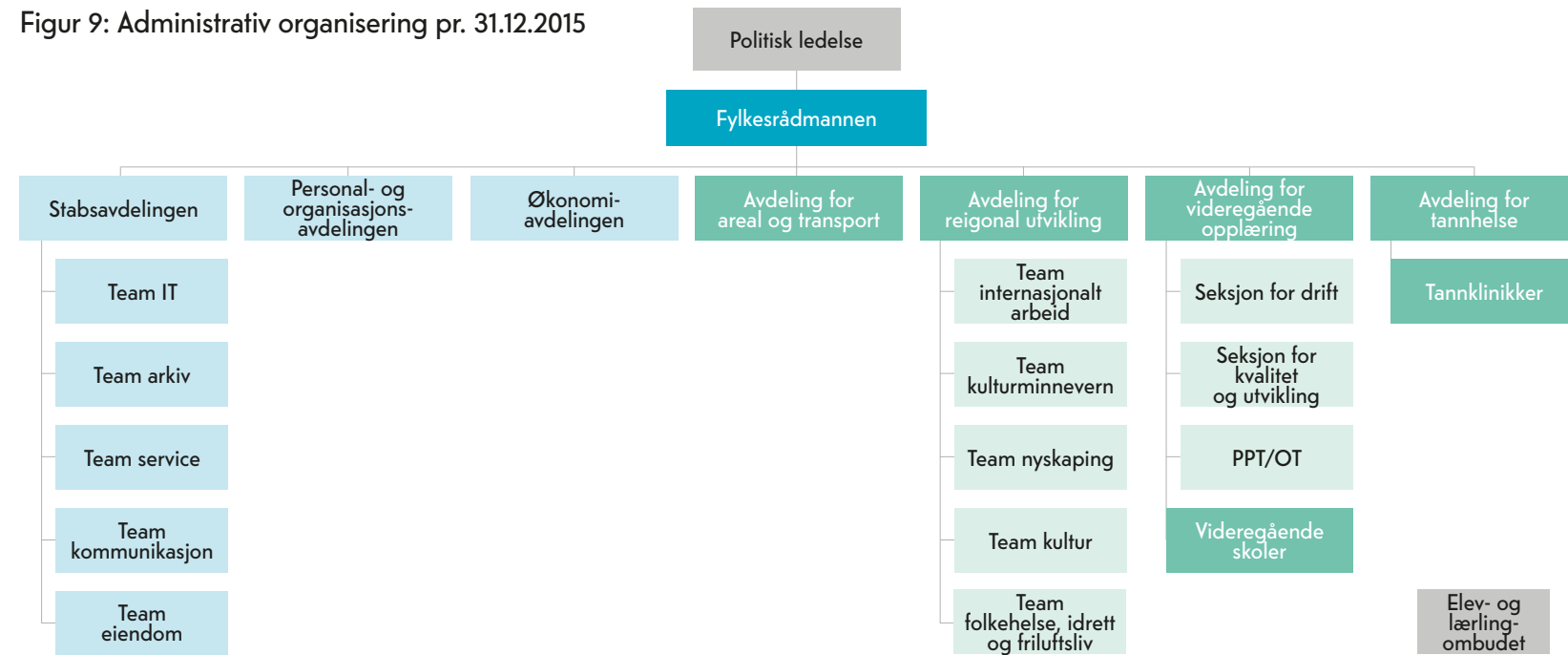
Minst 60 ansatte i Telemark fylkeskommune har annet statsborgerskap enn norsk.

Tabell 4: Ansatte i Telemark fylkeskommune pr. 31.12.2015

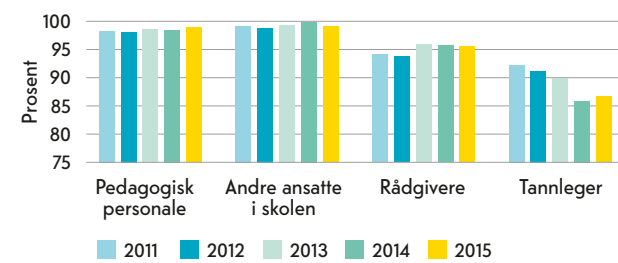
Virksomhet	Antall ansatte	Endring fra 2014	Årsverk	Andel kvinner	Andel deltid	Gj.sn. alder	Andel over 60 år	Turnover (%)
Administrasjon	203	+13	196	62	10	48	15	5
Tannklinikker	131	+1	117	82	27	46	27	11
Skoler	1204	-3	1064	57	35	49	20	12
Læringer	21	+1	21	14	0	20	0	24
Øvrige ansatte*	28	-7	24	39	32	50	21	11
Totalt	1587	+5	1421	59	31	48	20	11

* Gruppen inneholder tillitsvalgte, elev- og lærlingeombud, Stillingsbanken, Karrieresenteret, Telemark Utviklingsfond, Telemarkskanalen og Telemarkskanalen Regionalpark

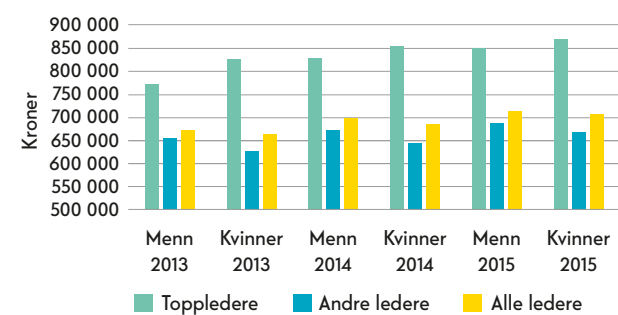
Figur 9: Administrativ organisering pr. 31.12.2015

Figur 10: Kvinners årslønn i prosent av menns årslønn for utvalgte områder

Figur 11: Gjennomsnittlig årslønn for ledere

mindre tjenestetid. Totalt er det 924 medarbeidere i denne yrkesgruppen.

For personale ved skolene som ikke har pedagogisk bakgrunn har kvinner en årslønn som er ett prosentpoeng lavere enn menn. Gjennomsnittslønn for gruppen er 389 774 kroner, og det er totalt 280 ansatte.

For rådgivere i administrasjonen har lønnsforskjellen mellom menn og kvinner økt med 0,2 prosentpoeng fra 2014. Kvinnene har 95,5 prosent av mennenes lønn. Gjennomsnittslønn for kvinner var 568 765 kroner. Det er totalt 112 ansatte i gruppen. De kvinnelige rådgiverne har i gjennomsnitt ett år kortere tjenestetid i fylkeskommunen

og er to år yngre enn mennene. Ved lokale forhandlinger fikk kvinnene en lønnsøkning på 3,1 prosent og menn 3 prosent.

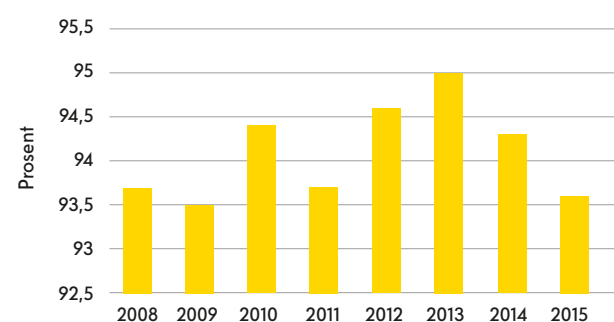
Kvinnelige tannleger tjente 86,7 prosent av årslønnen til sine mannlige kolleger. Forskjellen ble redusert med 0,7 prosentpoeng det siste året. De kvinnelige tannlegene har i gjennomsnitt åtte år kortere tjenestetid og er ni år yngre enn mannlige tannleger. Gjennomsnittslønnen for kvinner i denne gruppen var 628 055 kroner. Det er totalt 39 ansatte tannleger. Ved de lokale forhandlingene fikk kvinnene en lønnsøkning på 2,4 prosent og menn 2,2 prosent.

Når vi ser på alle ansatte har lønnsforskjellen mellom kvinner og menn blitt redusert med 0,6 prosentpoeng i 2015. Kvinnelige ansatte hadde i 2015 92,2 prosent av mennenes årslønn. Kvinnelige mellomledere hadde 97,2 prosent av menns årslønn i 2015 mot 95,8 prosent i 2014.

Tall som omhandler lønnsforskjeller er beregnet ut fra årslønn, ikke inntekt på grunnlag av stillingenes størrelse.

Figur 12: Andel ansatte på jobb

Mangfold

Fylkestinget har tidligere vedtatt retningslinjer for mangfold for ansatte. 60 ansatte er registrert med annet statsborgerskap enn norsk. Dette er likt som i 2014. 14 ansatte er registrert med nordisk statsborgerskap, 35 fra Europa for øvrig, og 11 fra andre deler av verden. Rundt en tredjedel av alle ansatte har ikke registrert statsborger-

skap. Det er ikke rapportert noen brudd på retningslinjene i 2015.

På jobb

Telemark fylkeskommune har som mål at de ansatte skal være minimum 95 prosent på jobb. Målsettingen ble ikke nådd i 2015. De ansatte var i snitt 93,6 prosent på jobb (figur 12).

Helse, miljø og sikkerhet

Lederutviklingsprogrammet Veksthus for ledere har gitt ledere i fylkeskommunen verktøy i mestringsledelse og helsefremmende arbeidsplasser. I Handlingsplanen for helse, miljø og sikkerhet (HMS) og inkluderende arbeidsliv (IA) står det at fylkeskommunen skal jobbe aktivt med helsefremmende arbeidsplasser og verdier i organisasjonen.

Fylkeskommunen byttet i 2015 til ny bedriftshelsetjeneste etter en grundig anbudskonkurranse. Byttet kan i seg selv ha ført til høyere aktivitet, og det har vært et overforbruk av timer i 2015. Bedriftshelsen (BHT) har vært i alle virksomhetene og presentert seg og sitt arbeid. I tillegg har de vært trukket inn i flere aktuelle saker knyttet til arbeidsmiljøutfordringer, helseundersøkelser og vaksiner, samt ergonomi og byggesaker. BHT har gjennomført HMS-revisjoner på Notodden tannklinikk, Bamble videregående skole og på Fagskolen Telemark. Resultat av internkontrollen viser behov for styrking av dokumentasjon av det systematiske HMS-arbeidet og bedre kjennskap til kvalitet- og avvikssystemet i fylkeskommunen, både på sentralt og lokalt nivå. BHT har også vært kursholdere på grunnopplæringen i HMS som holdes for alle ledere, verneombud og medlemmer i arbeidsmiljøutvalget (AMU).

Registrerte HMS-avvik har gått ned 20 prosent fra 2014 til 2015 (tabell 5). I løpet av 2015 er det også gitt mulighet

for å melde avvik innen informasjons-sikkerhet. Noen av disse avvikene ble meldt som HMS-avvik i 2014. Det antas at noe av nedgangen skyldes noe mer målrettet registrering. Det er ulikt hvor mye avvikssystemet benyttes fra virksomhet til virksomhet. Det er grunn til å tro at det fremdeles er underreportering. Det arbeides aktivt med melde- og forbedringskulturen i organisasjonen.

Etikk

Fylkeskommunens etiske retningslinjer vektlegger hederlighet, ærlighet og åpenhet i alt som gjøres, og gjelder for både ansatte og folkevalgte representanter. Fylkeskommunen er medlem i Transparency International, som er en global organisasjon som arbeider mot korrupsjon. Fylkestinget har forpliktet seg til å følge opp det europeiske charteret for likestilling mellom kvinner og menn i lokalsamfunnet.

Våren 2015 vedtok fylkestinget retningslinjer mot sosial dumping i byggeprosjekter hvor fylkeskommunen er byggherre. Retningslinjene skal bidra i arbeidet mot sosial dumping og svart økonomi i fylket, og er tatt inn i arbeidet med fylkeskommunens innkjøpsstrategi.

Tabell 5: Registrerte avvik

Avvik	2013	2014	2015
Totalt antall avvik*	185	251	201
Avvikskategorier:			
Andre HMS-hendelser	57	106	81
Arbeidsmiljø	68	69	70
Nesten-uhell	21	27	19
Personskade	45	52	44
Vold/trusler	10	19	10

*Et avvik kan være registrert i flere kategorier

Styring og kontroll

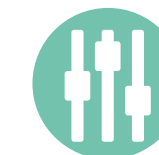

Styringsprosessen

Styringsprosessen knyttet til budsjett og økonomiplan innebærer at Langtidsprioriteringer (LTP) behandles i juni, og at prioriteringene fylkestinget da vedtar legges til grunn for arbeidet med neste års budsjett. Begrunnelsen for en slik todelt budsjettprosess er særlig knyttet til mer langsiktighet og tydeligere prioriteringer innenfor de ulike virksomhetsområdene.

Det er et kontinuerlig forbedringsområde å gjøre styringsdokumentene mer sammenhengende, mer strategiske og mer mål- og resultatorienterte. Sammenhengende styringsdokumenter

innebærer at alle styringsdokumenter er basert på et felles strategisk grunnlag og på gjennomgående mål- og satsingsområder (figur 13). Det strategiske grunnlaget med mål og satsingsområder og endringer av dette defineres i Langtidsprioriteringer, mens aktiviteter og endringer i disse defineres i Budsjett og økonomiplan. Årsrapporten skal tydeliggjøre resultater, grad av måloppnåelse og behovet for endring.

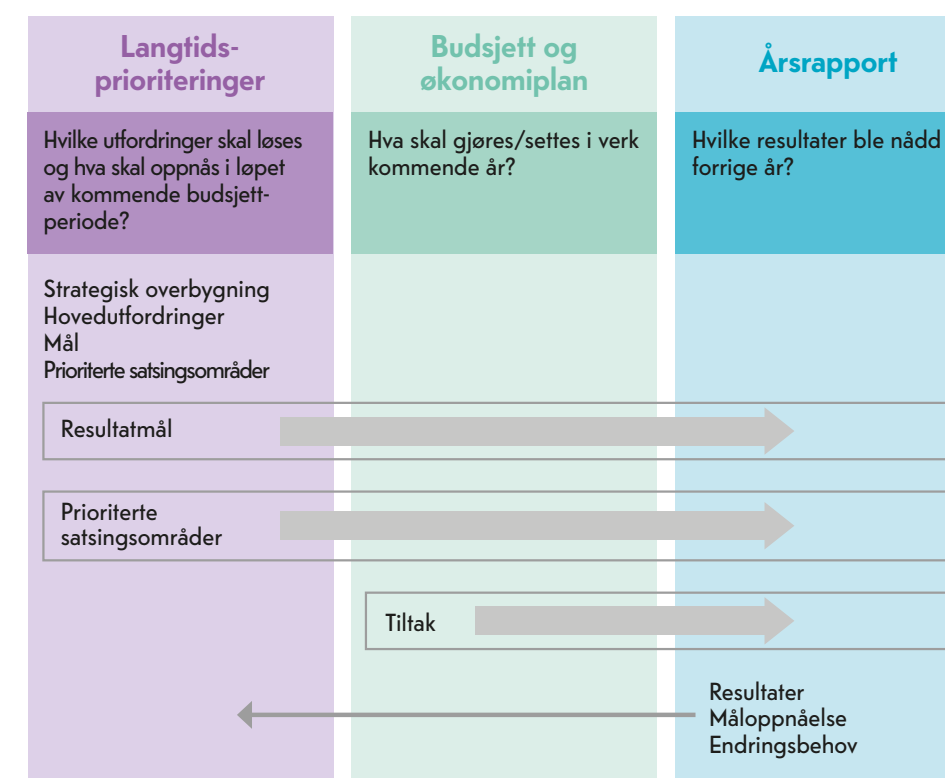

Internkontrollsystem for informasjonssikkerhet ble etablert i 2015.

Det er i 2015 gjennomført risikoanalyser ved flere virksomheter.

Figur 13: Sammenhengende styringsdokumenter i Telemark fylkeskommune

Internkontroll og kvalitetssikring

Arbeidet med internkontroll skal dekke hele virksomheten, og er i stor grad styrt av lover og forskrifter. Kravet om fylkesrådmannens internkontroll er hjemlet i kommunelovens § 23. I tillegg stilles det krav til etablering og utforming av internkontrollen i ulike særlover med forskrifter. Fylkesrådmannen skal påse at fylkeskommunen drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner og at den er gjenstand for betryggende kontroll.

Fylkeskommunen har et felles elektronisk kvalitet- og internkontrollsystem (Compilo), som omfatter avvikshåndtering, dokumentbibliotek og modul for risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS). Kvalitetssystemet samler all dokumentasjon på en felles plattform og sikrer at overordnede lover, forskrifter, styringsdokumenter, egne reglement og prosedyrer er oppdatert og tilgjengelig for alle ansatte i organisasjonen. Systemet har automatisk revisjonskontroll, som medfører kontinuerlig revisjon av dokumenter i systemet.

Den enkelte virksomhetsleder har ansvar for å følge opp og sørge for etterlevelse av de nødvendige internkontrollrutinene i sin virksomhet. I 2015 er kvalitetssystemet og styringsdokumentene innen videregående opplæring blitt en integrert del av Compilo.

Fylkeskommunen har etablert en risikostyringsgruppe som et ledd i arbeidet med å sikre betryggende

kontroll. Risikostyringsgruppen har ansvaret for å koordinere prosesser for risikostyring og kvalitetssikre arbeidet med internkontroll innen HMS, økonomiforvaltning, tjenesteområdene, informasjonssikkerhet og beredskap (figur 14).

I 2015 er det gjennomført flere tiltak for å videreutvikle internkontrollen. Det er etablert internkontrollsystem for informasjonssikkerhet. System og rutiner for avvikshåndtering er videreutviklet. Det er gjennomført forbedringstiltak i forbindelse med oppfølging av uønskede hendelser, forvaltningsrevisjoner og tilsyn. HMS-systemet er revidert med større vekt på utarbeidelse av felles retningslinjer, rutiner og maler. Fylkeskommunen deltar i Nettverk for helhetlig styring og kvalitetsutvikling i regi av KS, med vekt på sektorovergrep og helhetlig virksomhetsstyring, kvalitetsutvikling og internkontroll. Arbeidet med internkontroll rapporteres til fylkesrådmannen hvert halvår.

Risikostyring

Risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS) er en modell som skal avdekke risiko for framtidige uønskede hendelser, feil, mangler og misligheter. Det skal også brukes til å vurdere tiltak som kan redusere en eventuell risiko til et akseptabelt nivå. Det er i 2015 utarbeidet prosedyrer og veiledning for gjennomføring av risikovurdering innen informasjonssikkerhet, HMS og beredskapsområdet.

Informasjonssikkerhet

Det er i 2015 utviklet overordnede retningslinjer, felles prosedyrer og rutiner. Det er gjennomført risikovurderinger innen informasjonssikkerhet på tannklinikene, og intern sikkerhetsrevisjon i alle virksomheter og avdelinger i fylkeskommunen.

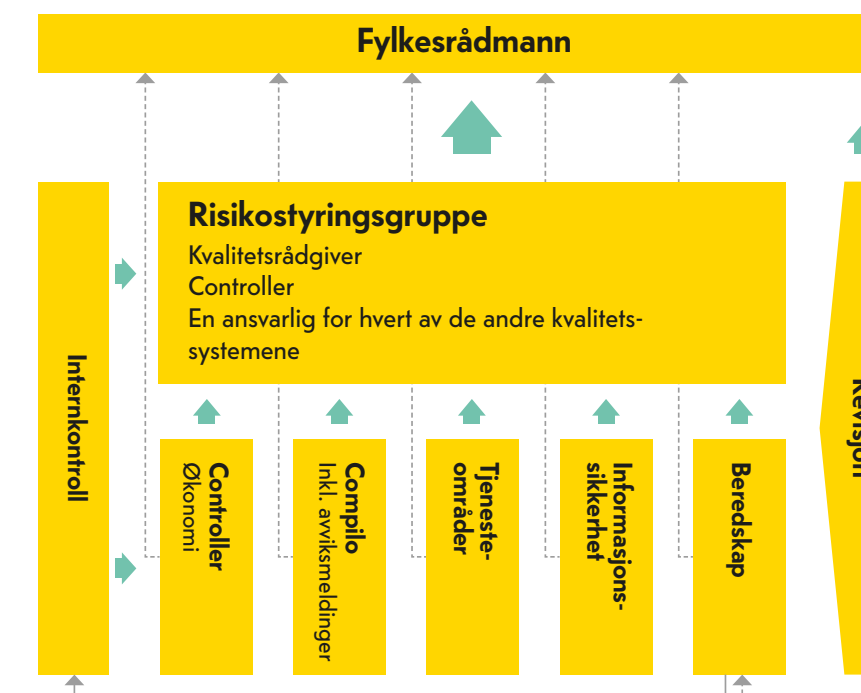
Informasjonssikkerhet har vært tema på samlinger for avdelinger og virksomheter, og arbeidet med opplæring innen informasjonssikkerhet er satt i gang. Målet er økt bevissthet og kunnskap hos ledere og medarbeidere for å sikre etterlevelse av regelverket. Tjenestemottakere, ansatte og virksomheter skal føle seg trygge på at personopplysninger blir behandlet korrekt og sikkert.

Det er i 2015 gjennomført en sikkerhetsrevisjon. Denne viste blant annet at mer enn åtte av ti ledere er bevisst ansvaret for informasjonssikkerhet, er kjent med retningslinjene og har utpekt en ansvarlig person i sin virksomhet. Revisjonen viste også at ansatte er bevisst på sikker lagring av personopplysninger og at bærbart utstyr er godt sikret. Et forbedringsområde er økt bevissthet for å melde avvik.

Beredskap

I løpet av 2015 er det gjennomført risikoanalyser på to skoler. Det er etablert varslingsrutiner og beredskapsplaner er oppdatert både ved fylkeshuset og på de videre-

Figur 14: Modell for risikostyring

gående skolene. Det har vært et nært samarbeid med politiet om beredskapsarbeidet ved flere skoler.

Økonomi

Arbeidet med revisjon av fylkeskommunens økonomireglement er påbegynt høsten 2015, og vil bli lagt frem for fylkestinget i 2016. Den interne økonomihåndboka, som beskriver rutiner for regnskap, budsjett og økonomistyring, er revidert i 2015.

Administrasjon, fellestjenester og folkehelse

Dette området omfatter administrativ ledelse og fylkeskommunale fellestjenester som ivaretas av stabsavdeling med folkehelse, personal- og organisasjonsavdeling og økonomiavdeling.

Mål og måloppnåelse

Medarbeiderne skal oppleve god samhandling i organisasjonen. Medarbeiderundersøkelsen som ble gjennomført i 2014 viste at opplevelsen av intern samhandling i organisasjonen er god, men at det er rom for forbedringer. Ny medarbeiderundersøkelse gjennomføres høsten 2016.

Kompetanseutviklingen i fylkeskommunen skal bidra til god og bedre ressursutnyttelse og utvikle en god bedrifts- og læringskultur. Medarbeiderne skal oppleve læringstrykk i organisasjonen. Medarbeiderundersøkelsen som ble gjennomført i 2014 viste at opplevelsen av læringstrykk i organisasjonen er god, men at det er rom for forbedringer. Ny medarbeiderundersøkelse gjennomføres høsten 2016.

Gjennomført lederutviklingsprogram for alle ledere på alle nivå. 129 ledere i Telemark fylkeskommune, fra avdelingsledere i skole til fylkesrådmannen, har gjennomført lederutviklingsprogrammet Veksthus for ledere. I tillegg deltok 19 rekrutter, ansatte som selv søkte om å få delta. Av disse avla 140 personer eksamen i Veksthus for ledere i kommunal sektor ved Høgskolen i Lillehammer.

Alle styringsdokument og relevante prosessbeskrivelser ligger i Compilo. Risiko og sårbarhetsanalyser er gjennomført på særlig utsatte områder. Det er i 2015 jobbet systematisk og gjennomført flere tiltak i arbeidet med å etablere et helhetlig internkontroll-

system. Alle lover og forskrifter som regulerer fylkeskommunens virksomhet, i tillegg til interne reglementer, prosedyrer og rutiner er samlet i et elektronisk kvalitet og internkontrollsystem. Det er gjennomført risikovurderinger innen informasjonssikkerhet på tannklinikken. Det er igangsatt risikoanalyser innen beredskap og arbeid for unngå alvorlige hendelser på videregående skoler.

Politikere, ansatte og ledere i fylkeskommunen skal være fornøyd med fellestjenestene. Brukerundersøkelsen som ble gjennomført i desember 2014 viste stor tilfredshet med fellestjenestene. For kommunikasjonsarbeidet og folkehelsearbeidet var avklaring av forventninger fra de enkelte tjenestoområdene et forbedringsområde. Ny brukerundersøkelse skal gjennomføres høsten 2016.

Telemark fylkeskommune skal bruke teknologi på en innovativ måte for å bedre tjenestekvaliteten, bedre dialogen med tjenestemottagerne og innbyggerne, og sikre effektiv ressursbruk i fylkeskommunen. **Gvinstrealiseringen skal synliggjøres.** Arbeidet med digitalisering og gvinstrealisering har fått en formålstjenlig form i løpet av 2015. Organisasjonen er nå rigget med kompetanse og metodiske hjelpemidler for å kunne gjennomføre prosjekter der teknologi brukes aktivt til å fornye tjenester og arbeidsprosesser. De første gvinstrealiseringsprosjektene er gjennomført med gode gevinster. Metodikken sikrer at resultatene synliggjøres, og disse omtales fortløpende i tertialrapportene til fylkestinget.

Prosjekt papirløs har gitt et fulldigitalt arkiv og frigjort fem årsverk.

8 500

8 500 elever svarte på levekårsundersøkelsen Ung i Telemark 2015.

Tabell 6: Personale – administrativ ledelse og fellestjenester

Personale		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Administrativ ledelse og fellestjenester	2011	77	74	94,4
	2012	81	76	94,3
	2013	80	77	92,8
	2014	88	85	94,2
	2015	99	94	91,0

Aktiviteter og resultater

Samhandling, kompetanseutvikling og bedriftskultur

Veksthus for ledere ble avsluttet i 2015. Lederutviklingsprogrammet er evaluert med et positivt resultat. De viktigste tilbakemeldingene har vært at programmet i stor grad har gitt innhold til felles begreper, gitt verktøy til hvordan en kan involvere medarbeidere i gode prosesser, gitt økt bevissthet for hva ledelse er og skapt en sterkere «vi-kultur» blant fylkeskommunens ledere. Metodikken med prosesslæring og breddedeltakelse skal videreføres i kommende ledersamlinger. Læringspedagogikken er videreført i andre samlinger og seminarer, blant annet på ledersamling i Bø.

Som et resultat av Veksthus for ledere ble det utviklet et nytt verdigrunnlag for alle ansatte i fylkeskommunen. Dette ble utviklet med stor grad av deltakelse og involvering på tvers av organisasjonen. Modig, imøtekommende og troverdig er verdier som skal være forankret gjennom et systematisk arbeid. Alle avdelinger har drøftet hva disse verdiene betyr for den daglige virksomheten. Ledere har fått et særlig ansvar for å følge opp dette i avdelingsmøter og i medarbeider-samtaler.

Trainee Telemark er et regionalt samarbeidsprosjekt som er støttet av Telemark fylkeskommune, Høgskolen i Sørøst-Norge og Vekst i Grenland. Fylkeskommunen har hatt to traineer i organisasjonen i deler av 2015, en i team eiendom og en i team nyskaping. Erfaringene med dette er så gode at

begge traineene har hatt forlengede opphold i fylkeskommunen.

Handlingsplan for kompetanseutvikling 2013-2015 legger premissene for kompetanseutviklingen. 18 kurs er gjennomført i administrative og digitale funksjoner. To bli-kjent-samlinger, samling for nyansatte og Seniorskolen er gjennomført. Alle kursene er gjennomført i egen regi med egne krefter. Totalt er det avviklet færre kurs enn året før. Dette skyldes at læring skjer mer direkte i form av rådgivning og at flere kurs arrangeres lokalt i fylket.

Sammen med kommunene i Telemark er det signert en samarbeidsavtale med KS-KommIT for drift- og vedlikehold. Avtalen sikrer oss tilgang til utvalgte digitale læringsplattformer. Arbeid er i gang for å sikre større bruk av digitale læringsplattformer. Et kursadministrativt digitalt påmeldings-system er innført. Effekten er forenkling av rutinene for påmeldinger og håndtering av deltakere.

Arbeidet med ny kompetanseutviklingsplan for 2016-2019 ble igangsatt. Planen skal omhandle tiltak for kompetanseutvikling innen tverrfaglige områder. Kompetanseutvikling innen spesifikke fagområder er den enkelte avdelings ansvar. Planen skal ferdigstilles i løpet av første halvår 2016. Kompetanseplan for pedagogisk personale 2015-2019 er politisk vedtatt i 2015. Denne er nærmere omtalt i kapittel for videregående opplæring.

Fornyning og innovasjon

Digital strategi for Telemark fylkes-

kommune ble rullert og vedtatt av fylkestinget i juni 2015. Strategien er fulgt opp som eget satsingsområde i budsjettet for 2016. Utviklingen i arbeidet har akselerert i 2015, og det er etablert en løpende porteføljestyring for å sikre riktige prioriteringer, finansiering og oppfølging av digitale prosjekter. Det er fylkesrådmannens ledergruppe som har rollen som porteføljestyre.

To digitaliseringsprosjekter er fullført i 2015. Prosjekt papirløs har resultert i fulldigitalt fylkeskommunalt arkiv og sentralisert postmottak. Gevinsten

av prosjektet er at mengden av arkivverdige materiale som blir tatt forsvarlig vare på har økt med 140 prosent. Regnskapsrapporter for 2015 viser at innkjøp av papir og konvolutter har gått ned med 80 000 kroner i 2015. Kostbare tilsynskrav om bedre arkivlokaler, anslått til fem millioner kroner, er gjort overflødige. Netto fem årsverk er spart ved de videregående skolene. Gevinstene er realisert på skolene. Prosjekt skoleskyss har resultert i at 83 prosent av søkerne får svar innen ett minutt, mot tidligere tre uker. I tillegg er mange arbeidstimer spart for saksbehandlerne. Prosjektet har fått

Foto: Dan Riis

mye positiv oppmerksomhet, og er blant annet presentert for Stortingets kommunal- og forvaltningskomité.

Fem nye gevinstrealiseringsprosjekter ble startet opp i 2015, og fortsetter i 2016. Blant disse er en skreddersydd digital løsning for lærernes administrative oppgaver. Porteføljestyret har besluttet å utvikle en løsning i egen regi basert på erfaring og kunnskap bygd opp gjennom skoleskysprosjektet.

Fylkestinget har bedt om tettere politisk oppfølging av digitaliseringsarbeidet i 2016.

Det har i 2015 vært jobbet med ny innkjøpsstrategi som skal bidra til smartere innkjøp og utvikling av både næringslivet, kommunesektoren og tjenestene som blir levert. Innkjøpsstrategien vil bli lagt fram for politisk behandling i 2016.

Eiendomsforvaltning

Fire vedtatte skoleutbygginger var under planlegging i 2015. For Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler ble anbudskonkurranser gjennomført i 2015. Planlagt byggestart er våren 2016. For Porsgrunn videregående skole, avdeling Nord ble renovering- og rehabiliterings-

tiltak planlagt i samarbeid med skolen. Prosjektet fullføres i 2016. Prosjekteringen av nye Skien videregående skole fortsetter. Nytt bygg på Klosterøya skal være klart høsten 2018. Prosjektet har i 2015 vært i en innledende fase. Den konkrete utformingen av bygget vil bli fastsatt i løpet av 2016.

Brannteknisk oppgradering for 3,4 millioner kroner ble gjennomført ved Rjukan videregående skole i 2015. I tillegg er det rettet opp feil på elektrisk anlegg. Gjenstående prosjekter er fylkeshuset, Bamble videregående skole, Porsgrunn videregående skole og Nome videregående skole avdeling Søve. Disse er planlagt gjennomført i 2016 og 2017. For alle prosjektene, unntatt Nome videregående skole, er det laget en foreløpig tilstandsanalyse.

Den planlagte utbedringen av gulvbelegget i flerbrukshallen på Bø videregående skole er utsatt til sommerferien 2016. Eksisterende utvendig overvannssystem må bygges om for å håndtere overvann til fordøyningsbasseng. Midlertidig brukstillatelse er gitt, og ferdigattest vil foreligge når utvendige arbeider er sluttført.

Som oppfølging av fylkestingets vedtatte satsing på energisparing, er det planlagt å gjennomføre energispareprosjekter (EPC-prosjekter) på fylkeshuset og på åtte videregående skoler. Entreprenør er valgt etter anbudskonkurranse. Prosjektene gjennomføres i tre faser: en analysefase, en gjennomføringsfase og en garantifase. Analysefasen ble gjennom-

ført høsten 2015. Den samlede energibesparelsen er beregnet å gi en årlig besparelse på ca. 3,2 millioner kroner. Besparelsen forutsetter en investering i ulike energisparetiltak på ca. 19,5 millioner kroner. Inntjeningsstiden for investeringene er beregnet til ca. åtte år. Det er foreslått rundt 80 energisparetiltak totalt, fordelt på fylkeshuset og de åtte skolene. Etter fremdriftsplanen skal dimensjonering av investeringspakken være klar i løpet av april 2016.

Endringsbehov

Det er fortsatt mye å vinne på digitalisering og gevinstrealisering, og satsingen på dette vurderes fremdeles som relevant. Avklaring av ambisjoner og prioriteringer for forvaltning av eiendomsmassen er tatt opp som tema i LTP og budsjettokumentet for 2016. Dette vurderes fremdeles som relevant.

Fra 2016 endrer fylkeskommunen hvilken medarbeiderundersøkelse som gjennomføres i hele organisasjonen. Dette gjøres med bakgrunn i at de videregående skolene ikke lenger har tilgang til den undersøkelsen de har gjennomført over flere år. Dette gir fylkeskommunen en mulighet til å gjennomføre en felles undersøkelse for hele organisasjonen. Undersøkelsen som nå vil bli tatt i bruk er utviklet av KS. Dette er et forskningsbasert verktøy for å måle faktorer som er avgjørende for å oppnå gode resultater og som kan påvirkes gjennom målrettet utviklingsarbeid.

Folkehelse

Mål og måloppnåelse

Folkehelsearbeidet i Telemark skal samordnes og være sentrert rundt prioriteringene gitt i Regional strategi for folkehelse 2012–2016. Målene i strategien skal legges til grunn for rapportering. En av strategiens viktigste mål er å samordne folkehelsearbeidet i Telemark. Dette ivaretas blant annet gjennom en tverrsektoriell styringsgruppe, ressursgrupper for strategiens satsingsområder, og et forum for folkehelse og frivillighet.

Strategien har i tillegg disse målene:

- Telemarkingene har et kosthold i tråd med nasjonale anbefalinger.
- Barn og unge er fysisk aktive i minst én time daglig og voksne minst 30 minutter.
- Alle unge skal mestre overgangen til voksenlivet, målt som gjennomføring av videregående utdanning og redusert bruk av trygdeordninger blant unge.
- Det skal utformes robuste modeller for organisering og innholdet i det kommunale folkehelsearbeidet.

Mange telemarkinger er langt fra å følge nasjonale anbefalinger for kosthold og fysisk aktivitet. Levekårsundersøkelsen Ung i Telemark 2015 viser at under halvparten av ungdom i fylket spiser frukt eller grønnsaker hver dag. Bare 40 prosent er fysisk aktive minst en time om dagen. Andelen som fullfører videregående skole har økt noe de siste årene, samtidig

som det har blitt flere unge uføre. Telemark fylkeskommune koordinerer og iverksetter mange tiltak rettet mot kompetanseutvikling og holdnings- skapende arbeid på disse områdene.

I 2015 har fylkeskommunen støttet opp om kommunenes folkehelsearbeid i form av tilskudd, veiledning og kompetanse- utvikling. Modellen Liv og røre i Kragerø er under utvikling, og ønskes å spres til alle kommuner i Telemark fra 2016. Etter initiativ fra fylkeskommunen er tre masterstudenter i gang med å undersøke folkehelsearbeidets organi- sering og innhold i utvalgte kommuner i Telemark. Formålet er å belyse fordeler og ulemper ved ulike modeller.

Aktiviteter og resultater

Kosthold, fysisk aktivitet og psyko- sosialt oppvekstmiljø

Ressursgrupper for satsingsområdene kosthold, fysisk aktivitet og psyko- sosialt oppvekstmiljø har i 2015 arbeidet med å iverksette folkehelse- strategiens handlingsplaner for de tre områdene. Implementeringen av handlingsplanene tar tid, men er stort sett i rute. En viktig del av dette er satsingen på helsefremmende barne- hager og skoler (HEFRES). HEFRES innebærer formidling av kunnskaps- baserte tiltak innenfor områdene fysisk aktivitet, kosthold, psykisk helse, læringsmiljø, rus og tobakk, og samordner en rekke tiltak blant annet presentert i et tilbudshefte.

Folkehelseteamet har også vært pådriver for utviklingsprosjektet Liv

Foto: Dan Riis

og røre i Kragerø. Prosjektet bidrar til en time daglig fysisk aktivitet i skolen, bedre kosthold og et bedre psykososialt miljø på grunnskoler og i skolefritids- ordninger (SFO).

Kommunalt folkehelsearbeid

Mange av tiltakene innenfor satsings- området kommunalt folkehelsearbeid handler om kommunenes og fylkes- kommunens lovpålagte oppgave med å ha oversikt over helsetilstanden, og implementering av denne i

planverk. I 2015 ble blant annet levekårsundersøkelsen Ung i Telemark 2015 gjennomført på alle ungdoms- skoler og videregående skoler Vg1 i fylket. Noen videregående skoler deltok også med Vg2 og Vg3. 8 500 ungdommer besvarte undersøkelsen. Dette er et viktig bidrag til det kunnskapsbaserte folkehelsearbeidet i kommunene. Ung i Telemark 2015 var også tema for årets folkehelse- konferanse som samlet nesten 250 ungdommer og voksne. Arbeidet

med å støtte opp om kommunenes folkehelsearbeid har også omfattet kompetanseutvikling, planveiledning, planuttalelser og nettverkssamlinger for folkehelsekoordinatorer.

Utredning om aktiv aldring 60+

I 2015 ble første del av utredningen om aktiv aldring lagt fram. Det var en kartlegging og analyse av kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid knyttet til aldersgruppa 60+. Andre del av utredningen er igangsatt. Det skal blant annet utarbeides en strategi for mobilisering av denne aldersgruppen. Ulike aktørers ansvar og roller skal avklares. Arbeidet skal

være ferdig første halvår 2016 og vil bli innarbeidet i ny folkehelsestrategi.

Folkehelse er fra 1. november 2015 en del av avdeling for regional utvikling.

Endringsbehov

Organiseringen av folkehelsearbeidet vil være den samme ut strategiperioden, men vil vurderes ved utarbeidelse av ny folkehelsestrategi. I en ny folkehelsestrategi og i ny LTP vil det være behov for å formulere mer konkrete og mål-bare mål.

Tabell 7: Nøkkeltall – folkehelse

Nøkkeltall	2011	2012	2013	2014	2015
Befolkning, andel over 80 år*	5,4	5,4	5,2	5,1	5
Andel 10. klassinger som har opplevd mobbing mer enn 2-3 ganger i måneden**	9	8,6	4,5	4,8	-
Andel 7. klassinger som trives på skolen**	86,7	82	88,2	84,9	-
Andel dagligrøykere 16-74 år***	23	22	21	20	19

*Kilde: SSB, **Kilde: Norgeshelse, ***Fire års glidende gjennomsnitt. Kilde: SSB

Økonomisk analyse

Tabell 8: Økonomiske nøkkeltall - administrativ ledelse og fellestjenester

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Netto driftsutgifter pr. innbygger	679	594	441	512	572

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 9: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

	Tall i 1000 kr			
	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Fylkesrådmannen og lederteamet	11 581	11 613	32	0,3
Stabsavdeling	75 717	77 497	1 780	2,3
Personalavdelingen	28 601	33 552	4 952	14,8
Økonomiavdelingen	10 127	10 364	237	2,3
Sum administrasjon, fellestjenester og folkehelse	126 025	133 026	7 001	5,3

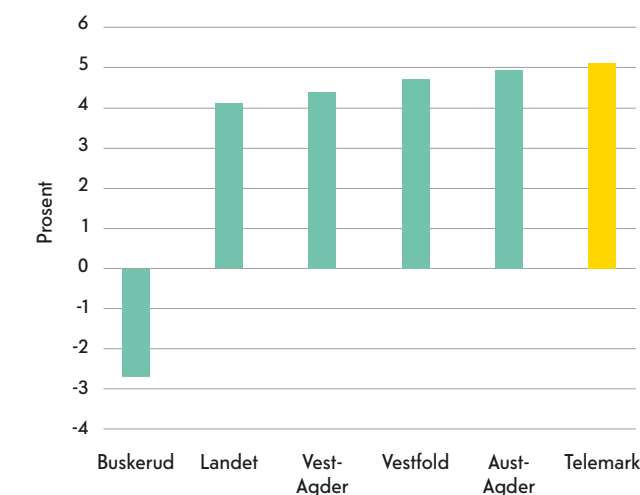
Tjenesteområdet administrasjon, fellestjenester og folkehelse hadde i 2015 et samlet mindreforbruk på sju millioner kroner (tabell 9), tilsvarende 5,3 prosent av budsjettet. Fire millioner kroner er knyttet til stillingsbanken og dette skyldes sannsynligvis nye regler for stillingsbanken som ble innført fra 1. april 2015. Videre skyldes mindreforbruket i hovedsak sykkelønsrefusjon og ledige stillingshjemler knyttet til team eiendom, lave strømpriser og innstramminger innen IT.

Figur 15 viser hvor stor andel av fylkeskommunens samlede driftsutgifter som går til administrasjon. Telemark ligger over gjennomsnittet for landet.

Figur 16 viser utviklingen i netto driftsutgifter pr. innbygger til administrasjon siste fem år. For Telemark øker utgiftene med 11,6 prosent fra 2014 til 2015, mens utviklingen på landsbasis viser en reduksjon på 15,9 prosent. Økningen skyldes ombyggingstiltak i fylkeshuset som følge av at Vestviken Kollektivtrafikk ble en del av organisasjonen i 2015 og helårseffekt av personalendringer på grunn av sentraliseringen av post og arkiv høsten 2014. Forsikringer er ført med feil funksjon i 2015, og slår negativt ut. Dette vil bli korrigert.

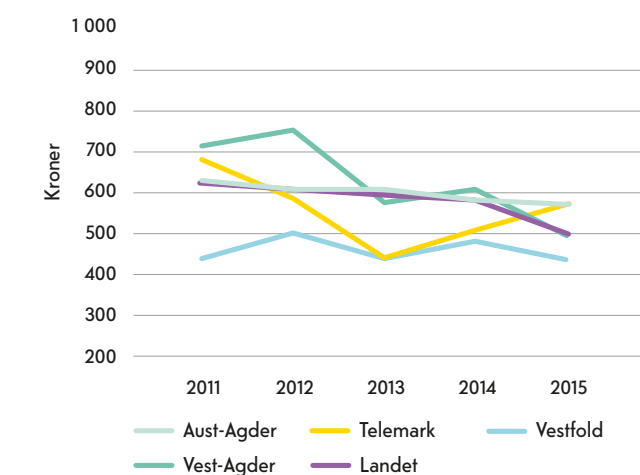
Figur 15: Netto driftsutgifter til administrasjon i 2015 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 16: Netto driftsutgifter til administrasjon pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA*

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Videregående opplæring

Dette området omfatter videregående opplæring i skole og arbeidsliv, karriereveiledning, oppfølgingstjenesten (OT), pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og voksenopplæring.

Mål og måloppnåelse

Faglige resultater i norsk, engelsk, matematikk og naturfag skal ligge minst på nasjonalt nivå.

Eksamen våren 2015 viser at resultatene i Telemark i de fleste fagene er litt lavere enn landsgjennomsnittet. Det er fortsatt en vei fram til at målet er nådd.

Lærlinger med bestått resultat på fagprøven skal være på minst 95 prosent.

I 2015 bestod 94,5 prosent av lærlingene fagprøven. Det er en bedring fra 2014. Da var andelen 92,4 prosent.

Ingen avvik større enn 0,2 karakterenheter mellom standpunktkarakter og eksamenskarakter.

Våren 2015 var det stor variasjon mellom standpunkt- og eksamenskarakter i noen fag. De største avvikene har vært grunnlag for drøfting på berørte skoler.

75 prosent av elevene skal gjennomføre og bestå videregående opplæring i løpet av fem år.

70,5 prosent av elevene som gikk ut av 10. klasse i 2009 hadde fullført og

bestått fem år senere. For de offentlige videregående skolene i Telemark har 69,9 prosent av 2009-kullet bestått. Det er en bedring fra 2008-kullet med 0,7 prosentpoeng, men det er fortsatt et godt stykke fram til målet om 75 prosent. Variasjonene er store mellom utdanningsprogrammene. Sammenlignet med nasjonale tall ligger Telemark på 14. plass når det gjelder gjennomføring på normert tid, men går opp til 9. plass på andel fullført og bestått etter fem år.

Hevede lærekontrakter skal ikke utgjøre mer enn 5 prosent av det totale antallet kontrakter.

Andelen hevede lærekontrakter var i 2015 7,4 prosent. Dette er dårligere enn i 2014. Da var det 6,6 prosent av lærekontraktene som ble hevet.

Minst 60 prosent av voksne i videregående opplæring skal ha bestått i løpet av tre år.

49 prosent av de som startet videregående opplæring tilpasset voksne høsten 2012 har fullført ønsket kompetanse innen høsten 2015. Dette er likt som for 2011-kullet. Innen yrkesfagene trenger de fleste mer enn tre år på å fullføre.

Tabell 11: Nøkkeltall – videregående opplæring

Nøkkeltall	2011	2012	2013	2014	2015
Antall elever i videregående skole pr. 1.10.2015	6 243	6 392	6 465	6 291	6 193
Andel søkere med lovfestet rett tatt inn på sitt første ønske. Alle trinn pr. 1.10.2015	84	86,5	85	89	91
Andel elever på Vg1 fordelt på:					
Studieforberedende utdanningsprogram	41,5	41,3	46,8	46,9	44
Yrkesfaglige utdanningsprogram	58,5	58,7	53,2	53,1	56
Antall elever pr. lærerårsverk	10,1	9,9	9,9	9,7	

98 nye lærebedrifter ble godkjent i 2015.

95

95 ungdomsbedrifter ble etablert i skoleåret 2014/2015.

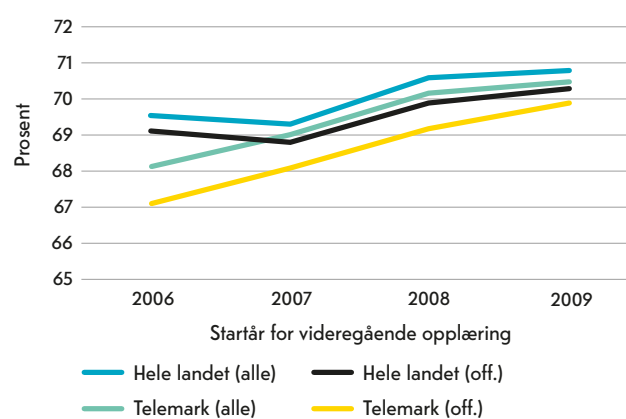
Tabell 10: Personale – videregående opplæring

Personale	Ansatte	Årsverk	Andel på jobb	
Avdeling videregående opplæring, Fylkeshuset	2012	58	53	92,8
	2013	53	48	93,8
	2014	53	51	94,0
	2015	51	50	95,9
Videregående skoler	2011	1206	1063	94,0
	2012	1212	1076	94,8
	2013	1196	1066	95,1
	2014	1207	1070	94,5
	2015	1205	1057*	93,7

*For de videregående skolene er det en nedgang på 13 årsverk fra 2014 til 2015. Den reelle nedgangen er noe høyere. Dette er fordi det er en betydelig økning i antall lærere som er med i den statlige ordningen Kompetanse for kvalitet. Disse lærerne tar utdanning som en del av stillingen sin.

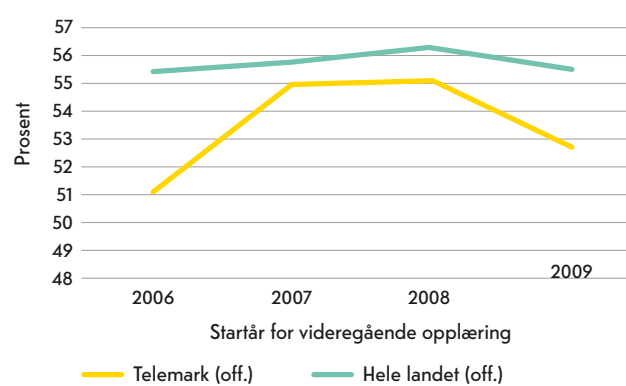
Figur 17: Andel elever som har fullført og bestått videregående opplæring i løpet av fem år

Kilde: Skoleporten

Figur 18: Andel elever som har fullført og bestått videregående opplæring på normert tid

Kilde: Skoleporten

Aktiviteter og resultater

Fire vedtatte skoleutbygginger var under planlegging i 2015. Disse er nærmere omtalt under eiendomsforvaltning i kapittel om administrasjon.

Regional plan for oppvekst og kompetanse for Telemark 2016–2020 – Livslang læring ble vedtatt i fylkestinget i juni 2015. Planen er godt mottatt av kommunene. Handlinger og tiltak rundt oppvekst og kompetanse skal samordnes og behovet for å øke samordning og samarbeid mellom næringslivet, frivillig og offentlig sektor, og på tvers av sektornivå skal synliggjøres. Høsten 2015 startet arbeidet med å følge opp planen, og på initiativ fra Forum for utdanning ble det satt ned en arbeidsgruppe. Den skal arbeide med å få planen til å bli et aktivt dokument på kommune- og fylkesnivå.

Gjennomføring

Av de som startet på videregående skole høsten 2009 hadde 69,9 prosent fullført og bestått innen sommeren 2014. Inkludert privatskolene i Telemark er samlet tall 70,5 prosent (figur 17). Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på 9. plass.

Tabell 12: Gjennomført og bestått pr. skoleår i prosent

Kilde: Puls

Skoleår	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Telemark	78,5	77,0	77,7	77,9	80,4
Hele landet	79,7	79,1	80,2	81,4	80,8

Av de som startet i offentlige videregående skoler høsten 2009, fullførte 52,7 prosent på normert tid (figur 18). Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på 14. plass.

Skoleåret 2014/2015 fullførte 80,4 prosent med bestått resultat i alle fag på de offentlige videregående skolene i Telemark (tabell 12). Elever som fullfører med individuell opplæringsplan med lavere kompetanssmål (grunnkompetanse), regnes ikke som bestått og kommer i tillegg. Årsaken til dette er at disse i ett eller flere fag ikke har karakter eller ikke har vurdering. At tallene for Telemark skoleåret 2014/2015 viser en økning, er et tegn på at arbeidet som gjøres, fører i riktig retning.

Framdrift for Vg1, Vg2 og Vg3

Tabell 13 viser hvor mange elever som har direkte overgang til neste trinn, hvor mange som repeterer utdanningen på samme trinn, og hvor mange elever som er ute av videregående skole skoleåret etter. I disse tallene finnes også elever som har behov for utvidet tid og har planlagt samme utdanningsprogram over to år. Tallene viser en positiv utvikling for Telemark for skoleåret 2014/2015 sammenlignet med tidligere år.

Tabell 13: Progresjon i videregående opplæring i Telemark i prosent

Kilde: Puls

	Telemark 2012/2013	Telemark 2013/2014	Telemark 2014/2015	Telemark 2014/2015
Overganger Vg1 til Vg2				
Overgang fra Vg1 til Vg2	84,5	84,9	85,4	85,5
Repetert utdanning, Vg1	7,9	8,6	8,5	6,5
Ute av vgs. ett skoleår, Vg1	7,6	6,5	6,1	7,9
Overganger Vg2 til Vg3				
Overgang fra Vg2 til Vg3	81,2	83,3	84,1	82,3
Repetert utdanning, Vg2	6,6	6,2	5,7	5,4
Ute av vgs. ett skoleår, Vg2	12,1	10,5	10,2	12,3

Tabell 14: Andel av søkere til læreplass som har blitt lærlinger pr. 31.12. i prosent

Kilde: Skoleporten

År	2013	2014	2015
Telemark	65,3	61,8	62,4
Hele landet	70,0	69,1	67,6

Læreplasser

62,4 prosent av de som søkte fikk læreplass i 2015. Dette er en økning fra 2014, men Telemark ligger fortsatt under landsgjennomsnittet (tabell 14).

Fravær

Det er jobbet systematisk med å redusere elevenes fravær ved bruk av veilederen Tett på og oppfølging på den enkelte skole. Redusert fravær er en av de viktigste indikatorene på om målene om økt gjennomføring og økt læringsutbytte nås. Fraværet har gått noe ned de siste tre skoleårene. Gjennomsnittlig elevfravær for de offentlige videregående skolene i Telemark var skoleåret 2014/2015 på 8,68 dager og 17 timer. Tallene for hele landet var 8,95 dager og 20,92 timer. Fravær varierer stort mellom programområdene.

Kvalitetsforum

Kvalitetsforum er et overgangs- og erfaringsnettverk. Forumets hovedmål er å styrke samarbeidet mellom fylkeskommunen, staten, kommunene og private grunnskoler i fylket. Kvalitetsforumet er delt inn i åtte soner. Seks av sonene har hatt to eller flere møter i 2015. Hensikten er å se det 13-årige skoleløpet i sammenheng og øke kvaliteten i opplæringsløpet. Kvalitetsforum understøtter økt gjennomføring og økt læringsutbytte med sitt arbeid.

Partnerskap for karriereveiledning

Det er inngått forpliktende partnerskapsavtaler med alle kommunene i fylket. Målet med avtalene er å systematisere og forankre arbeidet med

karriereveiledning i grunnopplæringen på en bedre måte.

Det er utarbeidet egne mål for arbeidet i de lokale veilederutvalgene (LVU) og skoleeierne er mer involvert i karriereveiledningsarbeidet ved at kvalitetsforum får en større rolle i arbeidet.

Resultatene av Evaluering av karriereveiledningstiltak i Telemark viste at de viktigste faktorene for elevenes utdanningsvalg var familie, venner, praksiskurs og individuell veiledning. Disse resultatene blir tatt med videre i arbeidet med å utvikle og forbedre karriereveiledningen. Det arbeides også godt med innføring av karriereveiledningsverktøyet Work Interest Explorer (WIE) i videregående opplæring. Det er et mål at også kommunene i fylket tar i bruk dette verktøyet for å få mer enhetlig karriereveiledning for elevene.

Fagforum

Fylkeskommunen har ikke lyktes med å få i gang fagforum innenfor utdanningsprogrammene Service og samferdsel og Restaurant og matfag i 2015. Oppstart skjer våren 2016. Fagforum innenfor de andre utdanningsprogrammene møtes kontinuerlig i tråd med det vedtatte mandatet.

Karrieresenter Telemark

Fylkeskommunen eier karrieresenteret sammen med NAV Telemark. Senteret tilbyr gratis karriereveiledning til voksne over 19 år og er et ressurs-senter for karriereveiledning i fylket. Senteret har i 2015 arbeidet med kompetanseutvikling for rådgiverne

Foto: Kjersti Veel Krauss

i videregående opplæring i form av faglige oppdateringsdager, workshops, foredrag og med forelesninger på høskolestudiet Veiledning i offentlig sektor. Senteret har gitt individuell karriereveiledning til 550 voksne i 2015.

Prosjekter

Ny GIV-prosjektet er videreført i satsingen Program for bedre gjennomføring 2014-2017. I Program for bedre gjennomføring er det flere innsatsområder. Eksempel på forebyggende tiltak er Yrkesretting og relevans av fellesfagene (FYR), fraværsoppfølging, avklaringsmøter med Oppfølgings-tjenesten (OT) for elever som er i fare for å avbryte opplæringa, samarbeid om overgangen mellom grunn- og

videregående skole, NAV i skole, Åpen dør, Talenter for framtida, satsing på rådgivertjeneste og skolehelsetjeneste og generelle tiltak som øker læringsmiljøet og læringsutbyttet for elevene. Eksempel på tiltak for å få ungdom tilbake i opplæring er Kompetansesenteret, samarbeid med NAV og Kvalifiseringsprogrammet.

Prosjektet Fra talent til fagarbeider ble avsluttet i 2015. Ni av ti deltagere fullførte og var oppe til fagprøve. I 2015 startet det opp et nytt kull med seks lærlinger på industriteknologi som skal ha fire års opplæring i bedrift og fem elever innenfor Helse og oppvekst som skal ha opplæring første året i skole og de tre siste årene i bedrift. Fleksible opplæringsløp

Foto: Stina Glømmi

innen Service og samferdsel og Helse og oppvekst har som mål å utvikle og prøve dette. Utprøvingen innen Service og samferdsel skal gjennomføres på Notodden, i Skien og i Bamble. Våren 2016 tar 20 praksiskandidater fagbrev og høsten 2016 tegnes lærekontrakter med lærlinger som skal ha tre års opplæring innen varehandel.

Skogmo videregående skole deltar i et nasjonalt prosjekt der to NAV-veiledere har arbeidssted på skolen fra høsten 2015. Målet med prosjektet er å unngå skoleavbrudd, gi råd og veiledning på skolen, samt bedre samarbeidet mellom skole og NAV. Prosjektet varer i tre år.

FRAM-prosjektet skal gi elever på yrkesfaglige utdanningsprogram et forsterket tilbud med sikte på bedre gjennomføring. Fylkeskommunen har som mål å øke formidlingen til læreplass etter Vg2 for elever med svakt karaktergrunnlag. Prosjektet er startet opp på Hjalmar Johansen videregående skole. Prosjektet innebærer at skolen får ansvar for å formidle læreplass etter Vg2 gjennom tett oppfølging av elev og lærebedrift. Fylkeskommunen ønsker å undersøke om skolenes kunnskap om elevene og kontakt med bedriftene og opplæringskontorene kan gjøre formidlingen lettere. Faget Prosjekt til fordypning (PTF) vil være en viktig arena for å skape gode kontakter og nettverk.

Minoritetsspråklige

Alle skolene har kartlagt minoritetsspråklige elever med mindre enn fem års botid i Norge. Skolene fatter vedtak om særskilt språkopplæring for de elevene som trenger det. Det pågår arbeid med å finne finansiering for de som har kort botid i Norge og som er elev i videregående opplæring.

Spesialundervisning

Det er et mål å redusere antall enkeltvedtak innen spesialundervisning med 20 prosent i 2015 sammenlignet med

2013. Telemark fylkeskommune har sammen med kommunene i fylket arbeidet med tilpasset opplæring for alle elever. Ved å arbeide med tilpasset opplæring gjøres det langt færre enkeltvedtak om spesialundervisning. Fylkeskommunen og kommunene har i samarbeid med Høgskolen i Hedmark laget en felles strategiplan for å øke tilpasset opplæring og redusere spesialundervisning. Handlingsplanen skal iverksettes i 2016 som en del av Regional plan for oppvekst og kompetanse.

Voksenopplæring

Målet om at minst 60 prosent av voksne i videregående opplæring skal ha bestått i løpet av tre år ble ikke nådd i 2015. Dette målet bør endres, fordi normalt utdanningsløp for fagopplæring er over fire år (tabell 15).

79 personer fikk i 2015 vurdert om realkompetansen deres var godt nok grunnlag for det fagbrevet de ønsket å ta. Høsten 2015 startet et prosjekt for minoritetsspråklige med økt timetall innen språkopplæring. Dette har bidratt til at frafallet blant denne gruppen har vært mindre enn tidligere år. Tidligere ga de mange over for mye på for kort tid og fikk dårlige resultater

i alle fag, eller falt fra. Den faktiske effekten vil man først se om et par år, men det er gode tegn på at tiltaket er med på å bedre voksenopplæringen for minoritetsspråklige.

Lærebedrifter

Økning i antall nye lærebedrifter er en forutsetning for å skaffe læreplass til alle søkere. Telemark hadde i mange år mellom 50 og 70 nye lærebedrifter pr. år. Stimuleringsstilsudd ble innført i 2014 og ble satt til 50 000 kroner pr. nye bedrift. I 2014 ble det registrert 138 nye lærebedrifter i Telemark. I 2015 ble stimuleringsstilsuddet nedjustert til 25 000 kroner og det ble godkjent 98 nye lærebedrifter, to mindre enn målet for 2015.

Kvalifiseringsprogrammet er en satsing i forlengelsen av Meld.St.nr. 20 (2012–2013) På rett vei, for å kvalifisere søkere som ikke har fått læreplass. Alle søkere som ikke hadde fått læreplass 15. august, startet på tre måneders opplæring med mål om faglig forsterking, økt arbeidslivskompetanse og økt motivasjon. I 2015, som i 2014, var det 70 deltakere. Begge årene har nesten halvparten av deltakerne fått lærekontrakt.

Tabell 15: Voksenopplæring

Kilde: Vigo voksen

Voksenopplæring	2010	2011	2012
Antall elever startet opplæring i året	316	196	264
Fullført og bestått i løpet av tre år i prosent	22,5	49	49
Fullført og bestått generell studiekompetanse i løpet av tre år i prosent	31	56	61
Bestått yrkesfaglig teori i løpet av tre år i prosent	44	61	66
Bestått fag-/svennebrev i løpet av tre år i prosent	12,5	32	34

Folkehelse

Levekårsundersøkelsen Ung i Telemark 2015 ble gjennomført på alle videregående skoler i fylket. Resultatene viser store utfordringer knyttet til måltidsvaner og matvaner. Alle skolene skal ha sunn kantine, det vil si at de følger nasjonale retningslinjer for skolemåltidet. Kantinene på Vest-Telemark avd. Dalen, Bø, Nome, Kragerø, Porsgrunn og Hjalmar Johansen avd. Klosterskogen videregående skoler har lagt om til sunne kantiner. Noen skoler melder om dilemma mellom sunn kantinedrift og forsvarlig økonomisk drift. Målet om at to flere skoler skal ha sunn kantine i 2015 ble nådd.

Ung i Telemark 2015 viser at bare 34 prosent av elever i videregående skole oppfyller nasjonale anbefalinger om å være fysisk aktive minst en time hver dag. Alle skolene skal tilrettelegge for fysisk aktivitet minst 30 minutter i løpet av skoledagen (på skolevei og i skoletid). To skoler har lagt til rette for noe fysisk aktivitet ved blant annet å etablere volleyballbane og tilby trimrom, men ingen skoler har klart å tilrettelegge for 30 minutter etter intensjonen i målsettingen. Det videre arbeidet med å utvikle modell(er) for lavterskel aktivitet, vil bli sett i sammenheng med det systematiske arbeidet med det fysiske og psykososiale miljøet på skolene, og arbeid med mulig etablering av nærmiljøanlegg ved de videregående skolene. Det er en utfordring å kunne følge opp målsettingen.

Resultatene fra Ung i Telemark 2015 viser at mange ungdommer i videre-

gående skole har utfordringer knyttet til depressive symptomer, ensomhet, selvtillit og kroppsbilde. Alle skolene skal i 2015 ha et effektevaluert, forebyggende program for psykisk helse. Åtte skoler bruker skoleprogrammet Veiledning og Informasjon om Psykisk helse i skolen (VIP). Dette er pr. i dag det eneste kjente programmet som er evaluert til å ha positiv effekt på elevene. Tre skoler bruker andre program. Målet om at alle skolene skal ha et program for psykisk helse er nådd, men det er kun skolene som bruker VIP, som også oppfyller målet om et effektevaluert program.

Prosjekt Styrking av skolehelse-tjenesten er avsluttet, og rapport fra prosjektet har vært til politisk behandling. Økt helsesøsterressurs og utarbeidelse av felles årshjul for skolen og skolehelsetjenesten har vært viktige suksessfaktorer. Ifølge rapporten har prosjektet resultert i økt bevissthet og kunnskap om rus blant elever og ansatte på skolen, og bedre kontakt med samarbeidspartnere. Administrasjonen arbeider videre med tilrådingene i rapporten og legger frem en plan for det videre arbeidet.

Internasjonalt arbeid

Skolene fortsetter sitt arbeid med internasjonalisering av undervisningen. Omfanget er forskjellig fra skole til skole. Skolene har utpekt internasjonale koordinatører. Senter for internasjonalisering av utdanningen var i Telemark i 2015 for å skape forståelse for muligheter og få konkrete innspill til arbeidet på egen skole. Arbeidet med en felles internasjonal strategi er

i rute, og sak legges fram for politisk behandling våren 2016.

Oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten (OT) er en fylkeskommunal tjeneste som følger opp ungdom mellom 16 og 21 år som har rett til videregående opplæring, men som ikke er i arbeid eller videregående opplæring. OT har også ansvaret for å koordinere og samordne den tverrfaglige innsatsen for disse ungdommene.

OT har skoleåret 2014/2015 arbeidet med 501 ungdommer. Trenden de

siste tre årene er at det er færre som kommer i tiltak i regi av NAV og færre som får arbeid. Det er en liten økning i ungdommer som kommer tilbake som elever. Likevel viser det seg å være vanskeligere å komme tilbake til opplæring jo eldre ungdommene er og dess lengre de har vært utenfor opplæring. 109 ungdommer utenfor opplæring er for syke til å være i opplæring. Mye tyder på at disse ungdommene sliter med psykiske vansker. Dette er en økning fra 2014.

Tabell 16: Inngangsverdier for elevene i Vg1 fra ungdomsskolene

Kilde: Skoleporten

	2015/2016		
	Telemark	Nasjonalt	Differanse
Gjennomsnittlig poengsum*	38,8	40,5	- 1,7
>= 50 poeng (prosent)	12,1	14,3	-2,2
40 til <50 poeng (prosent)	35,9	41,7	-5,8
30 til <40 poeng (prosent)	35,4	32,7	2,7
< 30 poeng (prosent)	16,5	11,4	5,1

* Forklaring: 30 = karakteren 3, 40 = karakteren 4, 50 = karakteren 5

Tabell 17: Ungdomsskolepoeng ved opptak skoleåret 2014/2015 og skolebidraget skoleåret 2014/2015

Kilde: Puls

Program	Ungdomsskolepoeng	Skolebidrag
Idrettsfag	40,9	-0,23
Musikk, dans og drama	45,6	-0,28
Påbygging til generell studiekompetanse	36,7	-0,25
Studiespesialisering	44,1	-0,37
Bygg- og anleggsteknikk	30	0,23
Design og håndverk	33	0,27
Elektrofag	38,7	0,07
Helse- og oppvekstfag	34,4	0,21
Medier og kommunikasjon	40,2	-0,01
Naturbruk	36,3	0,13
Restaurant- og matfag	30,2	0,12
Service og samferdsel	30,4	0,44
Teknikk og industriell produksjon	32,9	0,37

Pedagogisk psykologisk tjeneste

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) er en rådgivningstjeneste som gir rettledning til eleven, lærlingen, skolen eller opplæringsinstitusjonen når det er bekymringer knyttet til utvikling og opplæring. PPT skal sørge for at det blir utarbeidet sakkyndige vurderinger der loven krever dette, som blant annet ved behov for spesialundervisning og/eller fortrinn ved inntak til videregående opplæring. Fylkeskommunen har egen PPT for nedre del av fylket. For øvre del av Telemark kjøpes slike tjenester fra Midt-Telemark PPT og Vest-Telemark PPT. Disse avtalene er sagt opp og nye avtaler er under forhandling og blir sluttført våren 2016.

Fylkeskommunens PPT har i skoleåret 2014/2015 hatt ca. 310 tilmeldinger. Dette er tilsvarende som året før. Som tilmeldingsgrunn ser vi en økning i psykiske vansker, spesielt for jenter. Elever med matematikkvansker og lese- og skrivevansker er også store grupper. Jentene sliter mer i matematikk og guttene med lese- og skrivevansker, selv om det er små variasjoner mellom kjønnene.

PPT har en økning i saker fra skoler og læregrupper om økt tilpasset opplæring. Målet er økt kompetanse innen ulike vansker og diagnoser for å kunne tilrettelegge undervisningen bedre for elever med lærefordringer. Dette er i tråd med satsning på økt tilpasset opplæring for å få ned spesialundervisningen.

Læringsutbytte

Karakterer fra ungdomsskolen

Telemark har en økning i andel elever med under 3 i gjennomsnitt fra ungdomsskolen, fra 13,3 prosent i 2010 til 16,5 prosent i 2015. Telemark har flere elever med under 3 i snitt og mellom 3 og 4 i snitt, enn det som er gjennomsnittlig for landet (tabell 16).

Skolebidrag

Ungdomsskolepoeng viser hva som er samlet karaktersnitt ved inntak til videregående skole. Skolebidraget viser karakterutviklingen videregående opplæring bidrar til. Karakter ved inntak til videregående skole og skolebidrag for skoleåret 2014/2015 er vist i tabell 17. Skolebidraget er størst innen programområdet Service og samferdsel med +0,44 karakterpoeng. Innen alle de studieforberedende programmene er skolebidraget negativt.

Eksamensresultater

Eksamensresultatene våren 2015 viser at Telemark ligger som nummer 16 av 19 fylker i fellesfagene. Dette betyr at Telemark fylkeskommune fortsatt må arbeide for å øke læringsutbyttet.

Fagprøver og lærekontrakter

I 2015 er andel beståtte fagprøver 0,2 prosent under målsettingen på 95 prosent (tabell 18). Det er et svært godt resultat. Skolering av nye prøvenemnder og faglige ledere er avgjørende tiltak for å nå målet om 95 prosent bestått. Andelen hevede kontrakter har økt og dette er en tendens det vil bli viktig å snu. Hevede

lærekontrakter må brytes ned på det enkelte utdanningsprogram og det vurderes om det er spesielle fagområder som peker seg ut og krever tiltak.

Tabell 18: Fagprøver og lærekontrakter i Telemark

År	Avlagte fag-/svenne- og kompetanseprøver	Andel bestått	Inngåtte lære-/opplæringskontrakter	Andel hevede kontrakter
2011	957	94,9	646 + 50 = 696	5,6
2012	847	94,0	651 + 27 = 678	4,7
2013	823	93,1	668 + 29 = 697	5,3
2014	951	93,7	635 + 25 = 660	6,6
2015	941	94,8	659 + 51 = 710	7,4

Elevundersøkelsen

De samlede resultatene fra elevundersøkelsen høsten 2015 er som for resten av landet og tilnærmet som tidligere år. De fleste elevene melder at de får nok faglige utfordringer og at de trives bra på skolen. Når det gjelder mobbing er svarene som tidligere år, men viser ikke et godt resultat. 69 elever svarer at de minst en gang i uken har blitt mobbet. Det viser at holdningsarbeidet må fortsette. Det vil bli lagt fram en sak om oppfølging av holdningsskapende arbeid mot mobbing til politisk behandling i løpet av 2016.

Lærlingeundersøkelsen

De samlede resultatene fra lærlingeundersøkelsen høsten 2015 er som for resten av landet. Undersøkelsen viser at lærlinger og lære kandidater trives godt i bedriftene de er ansatt i, og at de er godt inkludert i det arbeidsmiljøet de skal få opplæring i. Rundt 25 prosent svarer at faget Prosjekt til fordyping (PTF) ikke bidro til å sikre dem lære plass. Undersøkelsen viser at mange opplever det de lærte på skolen som mindre relevant for opplæringen i bedrift. Dersom det viser seg at det er noen utdanningsprogrammer som peker seg ut i en slik retning vil det bli viktig å forsterke arbeidet med PTF og yrkesretting av opplæringen i skolen. Resultatene viser at lærebedriftene i Telemark er gode læringsarenaer.

Kompetanseutvikling

Kompetanseutvikling blant lærere og skoleledere er et viktig tiltak for kvalitetsutvikling ved de videregående skolene i Telemark. Kompetanseplan for pedagogisk personale 2016-2018 er

vedtatt som styringsdokument. Planen skal bidra til at den enkelte lærer har riktig og tilstrekkelig kompetanse, og at skolene øker sin kollektive kompetanse.

Våren 2015 ble det gjennomført en kompetansekartlegging blant pedagogisk personale. Kartleggingen vil være grunnlag for prioritering av lærere som søker på Utdanningsdirektoratets Kompetanse for kvalitet. Skoleåret 2015/2016 er det 47 lærere som deltar. Til sammenligning var det i 2014/2015 15 lærere som deltok.

Det er gjennomført felles kompetansehevingsdag for de tre videregående skolene og ungdomskolene i Skien. Over 400 lærere fordelt på de tre områdene lesing i alle fag, motivasjon for matematikk og inkludering av minoritetsspråklige i skolen, deltok. Høsten 2015 ble det arrangert en felles kompetansehevingsdag for alle lærere, assistenter og ledere i videregående skole med 760 deltagere. Tema for samlingen var økt gjennomføring.

Høsten 2015 ble det gjennomført en kartlegging av lederkompetanse blant skolelederne. Kartleggingen viste at over 30 skoleledere har rektorutdanning eller tilsvarende. Skoleåret 2015/2016 er det fire avdelingsledere som tar rektorutdanning. Målet var at minst ti skulle starte høsten 2015.

Hospiteringsordningen for lærere i yrkesfag

Dette er en ordning som frikjøper personer i skole og næringsliv i inntil en uke for å hospitere i bedrifter eller

skole. I 2015 har 29 personer deltatt i ordningen, fordelt på 26 lærere og rådgivere og 3 personer fra næringslivet. Dette er under målsettingen om at minst 60 lærere og minst 5 fra næringslivet skal delta. Tilbakemeldingene fra deltagere i hospiteringsordningen er fullt ut positive.

Skolering av nyvalgte prøvenemnder

Det er presisert i forskrift til opplæringsloven at fylkeskommunen har ansvar for at det er tilfredsstillende vurderingsfaglig kompetanse i prøvenemndene. Det er innledet et samarbeid med Høgskolen i Hedmark som har lang erfaring i skolering av prøvenemnder. Kompetansehevingen startet i oktober 2015 for 60 prøvenemndsledere og i november for 150 medlemmer. Medlemmer av prøvenemnda skal gjennom en modulbasert kompetanseheving i løpet av perioden de er oppnevnt.

Bruk av digitale verktøy

Bruken av Nasjonal digital læringsarena (NDLA) har fra 2014 til 2015 økt med 32 prosent når det gjelder sidevisninger. Nettskolen Telemark bruker og videreutvikler læringsressurser fra NDLA i flere fag.

Internett under eksamen

Utdanningsdirektoratet åpnet våren 2015 for at skolene kan velge å la elevene bruke nettbaserte læringsressurser under eksamen, dersom de samtidig kan sikre at gjennomføringen av eksamen skjer i tråd med regelverket. Regelverket skal sikre at elevene ikke har generell tilgang til internett eller kan kommunisere med andre.

Telemark fylkeskommune kunne som eneste fylke tilby flere av de viktigste læringsressursene for elever under eksamen, blant annet NDLA og Wikipedia våren 2015. Løsningen var tilgjengelig både for elever og privatister, og høstet mye positiv omtale i lokal og nasjonal presse. Flere andre fylkeskommuner og kommuner har fått tilgang til den tekniske løsningen og metoden, for å bruke løsningen under eksamen eller for å kopiere til eget formål. Fylkeskommunen deler åpent og videreutvikler løsningen i 2016.

Åpen dør

Bø og Kragerø videregående skoler deltar i Åpen dør-prosjektet. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Høgskolen i Sørøst-Norge og Telemark fylkeskommune der det utvikles en pedagogisk modell som prøves ut på de to skolene. Modellen bruker de fem grunnleggende ferdighetene: lesing, regning, skriving, samt muntlige og digitale ferdigheter, som anbefalt av Kunnskapsløftet. Klassene skal arbeide med disse i alle fag. Målene for prosjektet er at elevene skal utvikle sitt forhold til læring og følelse av mestring, i tillegg til økt gjennomføring. Etter endt utprøving, skal modellen evalueres og videreutvikles for bruk i de andre videregående skolene i fylket.

Talenter for framtida

Talenter for framtida er en regional satsing på barn og unge. Formålet er å forebygge frafall i videregående opplæring. Målet er at prosjektet, gjennom felles satsing på forebyggende arbeid, tidlig innsats og økt samarbeid, skal bidra til at flere unge gjennomfører

Foto: Stina Glemmi

skolen og blir kvalifisert for arbeidslivet. I 2015 har tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid hatt særlig prioritet. Høgskolen i Sørøst-Norge utarbeider prosjektrapport.

Matematikksatsing

Matematikksatsing 2015-2018 er et utviklingsprosjekt med hovedmål om bedre læringsmiljø og bedre matematikkresultater. Målgruppen er alle lærere i matematikk. Det er valgt to tiltaksområder for skoleåret 2015/2016. Det er motivasjon av elevene, og digitale ferdigheter. Alle skolene er i gang med prosjektet og jobber med tiltaksområdene på en aktiv måte.

Nettskolen

Nettbasert undervisning blir for skoleåret 2015/2016 gitt i tre programfag i matematikk som det i dag er vanskelig å gi til alle elever i Telemark fordi det er for få elever på hver enkelt skole. Det er 24 elever som er med på tilbudet dette skoleåret. Prosjektet avsluttes sommeren 2016. Politisk sak med evaluering og videreføring behandles våren 2016.

FYR-prosjektet

Hovedmålet med FYR-prosjektet er å legge til rette for en god og relevant opplæring for elever i videregående opplæring. Lærere og skoleledelse skolerer i yrkesretting og relevans

av fellesfagene. FYR-metodikken skal bidra til økt læringsutbytte og gjennomføring. De ti skolene som tilbyr yrkesfaglige program, jobber med organisering og implementering av FYR-pedagogikken lokalt. Ti skoleledere og 44 lærere er med i et kunnskaps- og erfaringsnettverk som har som hovedmål å få FYR-metodikken inn i skolens daglig drift. Økt samarbeid mellom programfaglærere og fellesfaglærere er viktig i denne satsingen. Notodden videregående skole er knutepunktskole i FYR-arbeidet.

Entreprenørskap

Totalt er det i 2014/2015 registrert 95 ungdomsbedrifter med totalt 473 elever. Dette er en økning fra tidligere år. Det er ungdomsbedrifter fra alle utdanningsprogram, med unntak av bygg og anlegg. Alle videregående skoler har entreprenørskapsaktiviteter i større eller mindre grad. Notodden, Hjalmar Johansen og Bamble videregående skoler har særlig høy aktivitet. Kragerø videregående skole har de siste to årene fått priser i NM for ungdomsbedrifter.

Fagskolen

Fagskolen fikk en betydelig reduksjon i antall studenter høsten 2011 (tabell 19). Antall studenter økte litt i 2012 og 2013. I 2014 kom en større økning

til 220 helstidsstudenter. 2015 har vært et år med solid vekst. Fagskolen har nå 330 heltidsstudenter. Årsaken til dette er at skolen fra 2013 til 2015 har satset bevisst på vekst ved å rekruttere studenter til alle skolens godkjente tilbud. Dette gjelder også inntak av studenter til nettstøttede deltidstilbud. Hovedvirkemidlene har vært systematisk markedsarbeid, med vekt på digitale medier. Skolens grafiske profil og kommunikasjonsstrategi har blitt radikalt endret, og tilpasset digitale medier.

Endringsbehov

Innen opplæringsområdet er langsiktig arbeid viktig og det som gir resultater. Hovedmålene om økt læringsutbytte og økt gjennomføring ligger fast. Det er behov for å øke kvaliteten og bruken av tilpasset opplæring. Målet om 75 prosent fullført og bestått etter fem år bør endres, og ambisjonene heves ytterligere. Det er nødvendig å differensiere målet slik at det for eksempel fanger opp alle som følger individuell opplæringsplan. Det er ønskelig å sette mål som kan brukes av skolene fra år til år for å se utvikling innen området. Alle måleindikatorer bør vurderes. Dette vil følges opp i revisjon av fremtidige styringsdokumenter.

Tabell 19: Antall studenter ved Fagskolen Telemark

Fagskolen Telemark	2011	2012	2013	2014	2015
Antall studenter, omregnet til heltid	115	129	155	220	330

Økonomisk analyse

Tabell 20: Økonomiske nøkkeltall – videregående opplæring

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger 16-18 år	143 055	155 435	160 255	162 577	160 552
Økonomisk belastning til videregående opplæring i skole pr. elev	136 765	145 827	147 266	146 167	143 038
Økonomisk belastning til fagopplæring i arbeidslivet pr. lærling	65 029	68 593	67 777	64 790	78 342

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 21: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

Tall i 1000 kr

	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Seksjon for kvalitet og utvikling	146 702	143 903	-2 799	-1,9
Seksjon for drift	28 252	28 555	303	1,1
PPT og OT*	15 432	15 781	349	2,2
Diverse formål videregående opplæring	5 620	4 915	-705	-14,3
Videregående skoler	775 175	762 397	-12 778	-1,7
Prosjekter	1 192	1 192	0	0
Sum videregående opplæring	972 373	956 743	-15 630	-1,6

* PPT - pedagogisk psykologisk tjeneste og OT - oppfølgingstjenesten

Foto: Dan Riis

Telemark har en nedgang i netto driftsutgifter til videregående opplæring fra 2014 pr. innbygger i aldersgruppen 16 til 18 år (tabell 20). Det har også vært nedgang i kostnadene pr. elev i videregående skole. Dette skyldes effektivisering av driften. Økte kostnader til fagopplæring skyldes flere lærlinger og økte satser i læringstilskuddet, samt høyere utgifter til prøvenemder.

Videregående opplæring har i 2015 hatt et merforbruk på 15,6 millioner kroner, eller 1,6 prosent (tabell 21). Merforbruket skyldes økte utgifter til lærlingetilskudd, samt merforbruk på de videregående skolene (figur 19). Satsen på tilskudd pr. lærling har i løpet av to år økt med 23 prosent.

I 2015 var andelen av netto driftsutgifter til videregående opplæring 54,9 prosent for Telemark (figur 20). Dette er en økning fra 2014, hvor

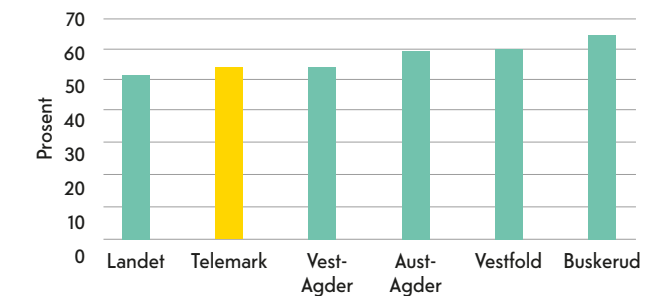
andelen var 53,9 prosent. Sammenlignet med øvrige fylkeskommuner og landet er det flere fylker som har høyere andel netto driftsutgifter til videregående opplæring enn Telemark.

Telemark har hatt en positiv utvikling når det gjelder netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger i aldersgruppen 16 til 18 år sammenlignet med andre fylkeskommuner og landet utenom Oslo i perioden (figur 21). Dette skyldes en mer kostnads-effektiv drift.

De videregående skolene og fagskolen har i 2015 et samlet merforbruk på 12,7 millioner kroner, eller 1,7 prosent (figur 19). Skolene må selv dekke merforbruket, som hovedregel innenfor de to neste regnskapsårene.

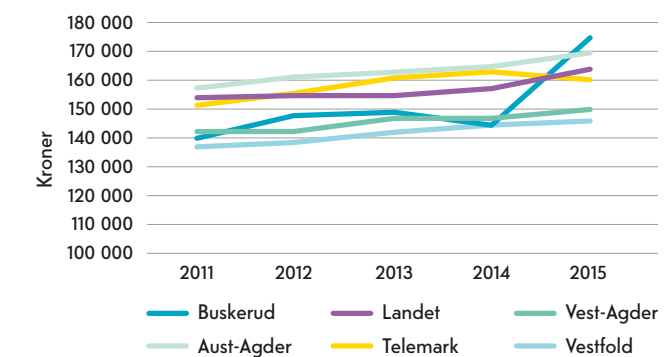
Figur 20: Netto driftsutgifter til videregående opplæring i 2015 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 21: Netto driftsutgifter til videregående opplæring pr. innbygger 16-18 år

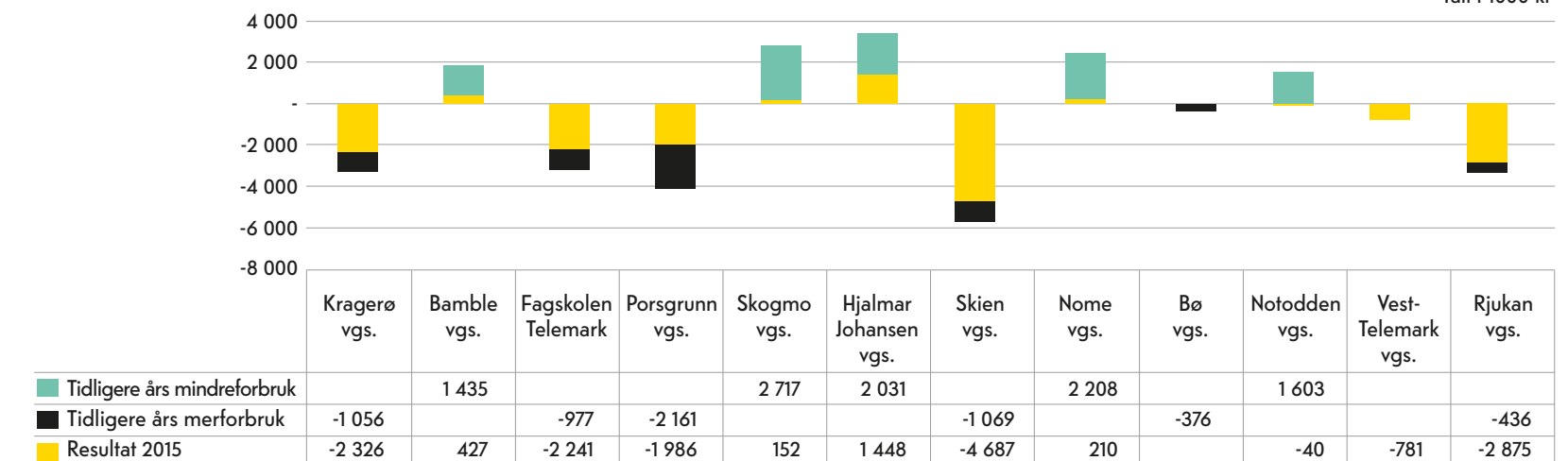
Kilde: KOSTRA*

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Figur 19: Videregående skoler og fagskolen, resultat 2015 og tidligere års mer- og mindreforbruk

Tall i 1000 kr

Tannhelse

Dette området omfatter den offentlige tannhelsetjenesten i fylket. Det er 15 ordinære tannklinikker, en spesialisttannklinikk, en sykehusklinikk med narkosebehandling og en fengselsklinikk.

Mål og måloppnåelse

Tannhelsen hos indikatorkullene (5, 12 og 18 år) skal være like god som landsgjennomsnittet.

Resultatet for Telemark ligger fortsatt under landsgjennomsnittet, spesielt for barn og unge fra 12 år og oppover (figur 22). Endringene fra 2014 til 2015 er små, men tannhelsetjenesten vil se nærmere på mulige årsaker.

Tallet på betalende pasienter skal være stabilt eller øke.

Det har vært en moderat økning i antall betalende pasienter i 2015.

Inntjeningen fra betalende klientell skal utgjøre minst 50 prosent av nettobudsjettet til tannhelsetjenesten.

Inntjeningen fra betalende klientell utgjør nå 44,3 millioner kroner av netto driftsutgifter på 62,5 millioner kroner; altså betydelig bedre enn målsetningen (figur 23).

Voksne betalende pasienter skal få tilbud om spesialistbehandling så langt dette ikke reduserer tilbudet til prioriterte grupper.

Alle spesialistene i tannhelsetjenesten har god nok kapasitet til å betjene både prioriterte grupper og voksne betalende pasienter (figur 24). Fordeling av arbeidstid på de ulike pasientgruppene har vært stabil de siste fire årene. De gir også et viktig spesialisttilbud til pasienter hos privatpraktiserende allmenntannleger.

Tannhelse deltar i ressursgruppe kosthold i sektorovergripende samlet lokalt og regionalt folkehelsearbeid.

Tannhelse har fulgt opp arbeidet i

ressursgruppen og har bidratt til at sunne kantiner er innført på seks skoler i fylket. Videre har det vært gjennomført målrettede kostholdstiltak både på helsestasjoner, i skoler, barnehager, syke- og omsorgshjem, og på klinikkene.

Tannpleierne øker sin oppsøkende og utadrettede virksomhet til 2000 timer i året.

Det ble gjennomført nesten 1500 timer med forebyggende tannhelsearbeid utenfor klinikkene, noe som er lavere enn målsetningen på 2000 timer (figur 25).

Tannhelsetjenesten vil starte forskningsprosjekt i samarbeid med akademia og næringsliv der det er nyttig og mulig.

Et innovativt vaksineprosjekt sammen med Universitetet i Oslo og privat næringsaktør i Grenland er satt på vent inntil videre. Innovasjon Norge hadde ikke midler til å støtte prosjektet som de beskrev som spennende, lovende og viktig, primært på grunn av prioritering av andre prosjekter som syntes å kunne ha en større effekt på sysselsetting.

Aktiviteter og resultater

Økt innsats for barn og unge med høy kariesrisiko

Det har vært hyppigere innkalling av barn med høy kariesrisiko til oppfølging og informasjon hos tannpleier. Ved behov er det også gjort nødvendig behandling hos tannlege. Parallelt med dette er det gjennomført besøk i skoleklasser på 4. og 8. klassesnivå. Her har det vært lagt vekt på viktigheten av sunt kosthold,

Nesten 1500 timer ble brukt til forebyggende tannhelsearbeid i 2015.

55 000

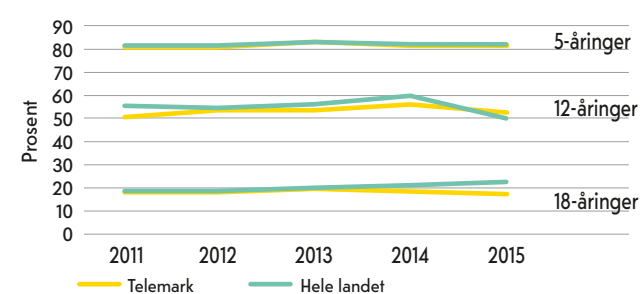
Mer enn 55 000 personer ble behandlet ved de offentlige tannklinikkene i 2015.

Tabell 22: Personale – tannhelse

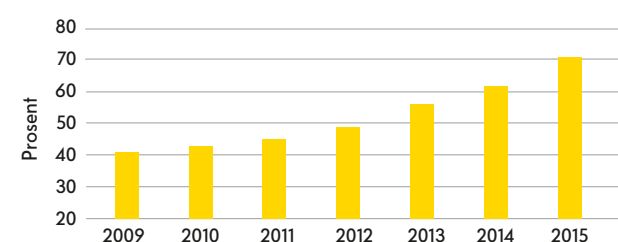
Personale	Ansatte	Årsverk	Andel på jobb	
Avdeling tannhelse, Fylkeshuset	2011	5	4	99,3
	2012	4	3	99,7
	2013	4	3	99,5
	2014	3	2	97,4
	2015	3	2	97,2
Tannhelse ytre virksomheter	2011	119	105	91,4
	2012	118	105	92,1
	2013	128	111	95,1
	2014	127	112	94,0
	2015	128	115	92,3

Figur 22: Andel 5-, 12- og 18-åringene uten hull i tennene

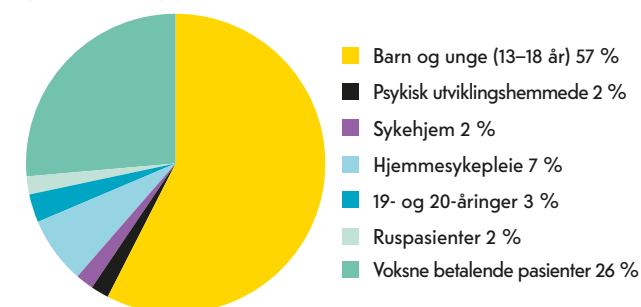
Kilde: KOSTRA

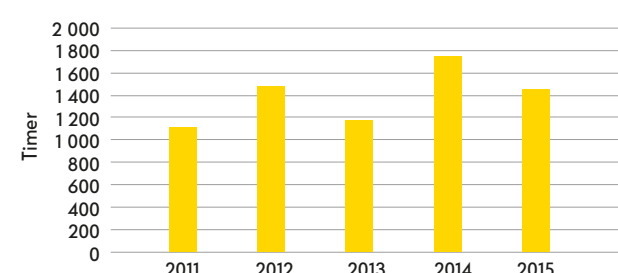
Figur 23: Inntjening voksne og betalende pasienter i prosent av netto driftsutgifter

Figur 24: Fordeling av arbeidstid på ulike pasientgrupper

Figur 25: Antall timer brukt til forebyggende tannhelsearbeid utenfor tannklinikker

Tabell 23: Nøkkeltall – tannhelse

Nøkkeltall	2011	2012	2013	2014	2015
Andel 5-åringene uten hull i tennene	80,5	79,5	83,1	83	81
Andel 12-åringene uten hull i tennene	50,8	53,4	54,3	56	53
Andel 18-åringene uten hull i tennene	17,5	17,8	19	18	17
Antall pasienter under tilsyn	50 403	53 522	54 717	55 504	55 910
Antall timer brukt til forebyggende arbeid utenfor tannklinikker	1 120	1 478	1 184	1 753	1 453

gode daglige vaner for tannpuss og skadevirkningene av mat og drikke med høyt sukkerinnhold.

Erfaringen så langt er at tannhelse fremdeles er en utfordring hos enkelte barn fra 12-årsalderen og oppover. Dette kan skyldes kulturelle og sosioøkonomiske forhold, men også generelle holdninger, særlig hos ungdommer, hvor det synes å gi en form for status å drikke mye brus, iste og andre sukkerholdige drikker, og hvor søte bakevarer og godterier foretrekkes foran et sunt kosthold. Disse holdningene er sterkt befestet og framtidig innsats må være hyppig og målrettet for å endre disse slik at de også fører til endret atferd hos disse ungdommene.

Eldre, kronisk syke og pasienter i institusjon

Psykisk utviklingshemmede, kronisk syke og eldre i institusjon og mottakere av hjemmesykepleie har rett på gratis tannhelsetjenester (figur 26). Tannhelsetjenesten har intensivt kontakten med de ansatte på pleie- og sykehjem for å øke bevissthet og kunnskap om tannhelse hos eldre og kronisk syke. Opplæring av pleiepersonell i daglig tannpuss og

munnstell har vært gjennomført, og ved flere institusjoner er det etablert godt og tett samarbeid som har gitt resultater. God munnhygiene hos sykehjemspasienter er generelt en særlig utfordring på grunn av deres helse-situasjon. Både fysiske og psykiske plager som lammelser og demens, men også komplekse tannrestaureringer, gjør at pasientene ikke lenger mestrer egen munnhygiene. Ofte fornekter de sin egen situasjon og vegrer seg mot hjelp fra andre.

I hjemmesykepleien har kontakt med kommunenes pleie- og omsorgstjeneste blitt intensivert, primært for å minne om at pasienter som mottar hjemmesykepleie utover et definert omfang har rett til kostnadsfrie tannhelsetjenester. I denne gruppen er utfordringen å komme i kontakt med pasientene. Dette skyldes delvis at mange ønsker å fortsette hos sin privatpraktiserende tannlege og delvis at tannhelse blir nedprioritert på grunn av sykdom og plager som oppleves som viktigere enn tannhelse.

Folkehelsearbeid

Tannhelsetjenesten har engasjert seg i folkehelsestrategiens ressursgruppe for kosthold. Gruppen har særlig

Foto: Dan Riis

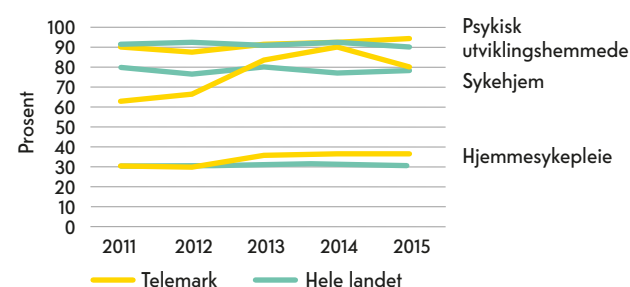
jobbet med kosthold hos barn og unge. Innføringen av sunne kantiner ved flere skoler har også vært en sentral oppgave. Dette er viktig, primært for å sikre god tannhelse for hele livsløpet, men også for å videreføre den innsatsen som tannhelsetjenesten har lagt ned i motivasjon og kunnskap hos barn og foresatte. I tillegg har

tannhelsetjenesten lagt til rette for at en av våre tannpleiere kan gjennomføre et to-årig utdanningsløp innenfor folkehelse. Dette vil styrke vår kompetanse og våre ressurser på sikt.

Forskning og utvikling

Forskningsprosjektet knyttet til evaluering av etablerte behandlings-

Figur 26: Andel pasienter i ulike pasientgrupper under tilsyn

rutiner og –metoder i tannhelse-tjenesten er ikke startet, primært av mangel på ressurser. Målsetningen om å få i gang dette arbeidet er utsatt, men ikke avlyst.

Bemanning

En god bemanning med komplette tannhelseteam ved alle klinikker, er en forutsetning for at tannhelsetjenesten skal kunne gi et bredt, allsidig og faglig sterkt tannhelsetilbud til prioriterte pasientgrupper og befolkningen for øvrig. Tannhelsetjenesten har derfor prioritert full bemanning ved klinikker med lengre sykefravær og svangerskapspermisjoner, selv om dette innebærer ekstra kostnader. Dette er særlig viktig for pasientene, men også for arbeidsmiljøet ved klinikkene. Telemark har et aktivitetsnivå på tannklinikken som er usedvanlig godt, både når det gjelder allmenne tannhelsetjenester og spesialistbehandling.

Endringsbehov

Den målrettede innsatsen for å bedre tannhelsen hos barn og unge med høy kariesrisiko vil bli videreført og ytterligere tilpasset den enkeltes behov. Resultatet for 2015 er ikke tilfredsstillende, men endring av holdninger og atferd er tidkrevende og tiltaket vil gi verdifull erfaring som vil være nyttig for framtidig arbeid.

Tiltakene for å bedre tannhelse-situasjonen for eldre, kronisk syke og pasienter som mottar hjemmesykepleie har vist hvor viktig samspillet med kommunal pleie- og omsorgs-

sektor er. Tiltaket krever omstillinger både innenfor tannhelsetjenesten og kommunal sektor, og resultatene må forventes å komme etter hvert. Erfaringene vil bli evaluert jevnlig. Gjennom tettere dialog og økt samarbeid vil aktivitetene også kunne optimaliseres over tid.

Folkehelsearbeidet i tannhelsetjenesten er i større grad enn andre tiltak avhengig av et bredt og godt samarbeid med en rekke aktører både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå. Arbeidet er i seg selv av langsiktig karakter, men holdnings- og atferdsendringer vil sannsynligvis gi de sterkeste helsefremmende effekter på sikt. Tiltakene vil bli videreført og nye medarbeidere med kompetanse på feltet vil gjøre det mulig å styrke innsatsen ytterligere.

Forskning og utvikling bør få økt oppmerksomhet med sikte på fornyelse av metoder og praksis i henhold til ny kunnskap. Samtidig vil dette føre til at tannhelsetjenesten oppfattes som en attraktiv arbeidsgiver, og vil kunne styrke rekruttering og stabilitet i bemanningen.

Opprettelsen av flere akutte og permanente flyktningmottak i Telemark innebærer at tannhelsetjenesten må sette av ressurser for å møte et potensielt økt behov for tannhelsetjenester hos flyktninger. Omfanget av behovet er høyst usikkert, men erfaringer fra tidligere er at flyktninger har dårlig tannhelse med stort behandlingsbehov.

Økonomisk analyse

Tabell 24: Økonomiske nøkkeltall – tannhelsetjenesten

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Brutto driftsutgifter fellesfunksjoner pr. pasient	777	779	823	863	653
Brutto driftsutgifter pasientbehandling pr. pasient	2 433	2 423	2 303	2 413	2 467
Netto driftsutgifter pr. innbygger	521	525	482	537	478

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 25: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Tannhelsetjenesten	2 632	3 613	980	27,1
Fylkestannlegen	1 649	2 136	487	22,8
Tannklinikker	58 272	60 697	2 425	4,0
Sum tannhelsetjenesten	62 553	66 446	3 893	5,9

Tall i 1000 kr

Tabell 24 viser at Telemark fylkeskommune hadde en reduksjon i driftsutgifter til tannhelse pr. pasient og pr. innbygger fra 2014 til 2015. Dette skyldes at tannhelsetjenesten har jobbet målrettet for et mer effektivt tannhelsetilbud gjennom styrking av førstelinjetjenesten og tannpleiertilbudet, samt at det i 2014 ble prioritert anskaffelser av nødvendig utstyr.

Tabell 25 viser at tannhelsetjenesten har hatt et mindreforbruk på 3,9 millioner kroner i 2015. Dette skyldes målrettet arbeid med økt bruk av tannpleiere, korrekt bruk av takstsystem og streng budsjett disiplin.

Figur 27 viser hvor stor andel av fylkeskommunens driftsutgifter som går til tannhelse. I 2015 er andelen 4,3 prosent. Dette er en nedgang på ett prosentpoeng fra 2014, men fortsatt noe over landsgjennomsnittet.

Figur 28 viser brutto driftsutgifter knyttet

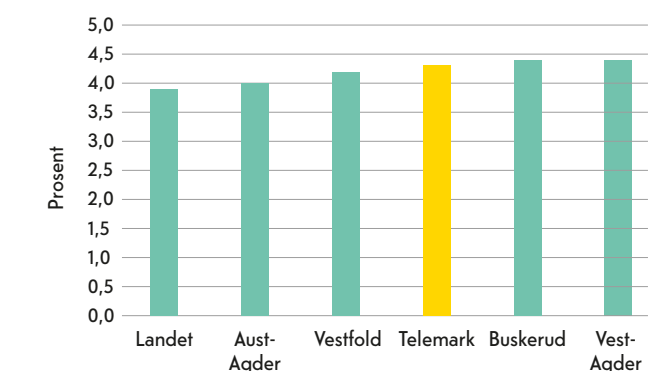
til pasientbehandling pr. pasient, og at Telemark har hatt en økning fra 2014 til 2015. Dette i motsetning til andre fylker det er naturlig å sammenligne seg med. Økningen skyldes i hovedsak at spesialisttjenesten i løpet av 2014 ble styrket med tre nye spesialister, som utfører komplekse og kostbare tannbehandlinger.

ESA-tilpasning

Ny forskrift krever at alle fylkeskommuner skal skille betalende voksne pasienter ut fra lovpålagte tjenester for å vise at rammetilskudd fra staten ikke subsidierer denne gruppen pasienter. I fylkestingsak 17/15 ble fordelingsprinsipper vedtatt. Telemark fylkeskommune har et overskudd på behandling av betalende, voksne pasienter. Fortjenesten er på vel 8 millioner kroner, noe som betyr at offentlige midler ikke brukes til å subsidiere denne pasientgruppen, men kun går til lovpålagte oppgaver.

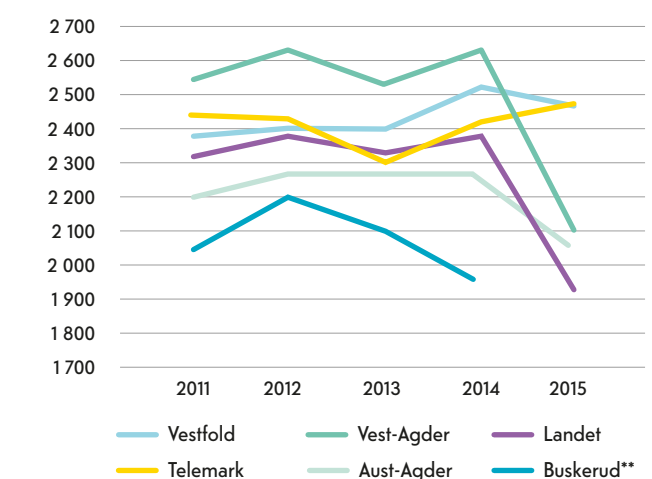
Figur 27: Netto driftsutgifter til tannhelse i 2015 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 28: Brutto driftsutgifter til pasientbehandling pr. pasient i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA*

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

** Buskerud har ikke rapportert tall for 2015

Regional utvikling

Dette området omfatter næringsutvikling, reiselivs- og stedsutvikling, kultur og idrett, internasjonalt arbeid og forvaltning av kulturminner, miljø og naturressurser.

Mål og måloppnåelse

Høyere vekst i Telemark enn landsgjennomsnittet i antall arbeidsplasser i konkurrerende næringsliv.

Arbeidsplassveksten i Telemark er lavere enn landsgjennomsnittet og har gått noe ned de siste årene. Vest-Telemark og Midt-Telemark har høyest vekst av regionene i Telemark, mens Grenland og Øst-Telemark har lavest vekst (figur 29).

Etableringsfrekvensen i Telemark skal være bedre enn middels av fylkene.

Etableringsfrekvensen viser antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året. Telemark har en lavere etableringsfrekvens enn landet som helhet. I 2014 var etableringsfrekvensen i Telemark 6,3 prosent, mot 7 prosent på landsbasis (figur 30). Elleve fylker har høyere etableringsfrekvens enn Telemark.

Høyere andel overlevelse av nyetableringer etter fem år enn landsgjennomsnittet.

Andelen nyetablerte foretak som overlever fem år senere er høyere i Telemark enn i landet som helhet (figur 31). Blant foretak etablert i Telemark i 2008, overlevde 32,1 prosent fem år etter. I landet som helhet var andelen 28,7 prosent.

Økt finansiering til forskning og utvikling gjennom deltagelse i regionale, nasjonale og internasjonale programsatsinger.

Finansiering til forskning og utvikling (FoU) er opprettholdt på tidligere

nivå. Fylkeskommunen har regionalt ansvar i Telemark for forskningsprogrammet Virkemidler for regional FoU og Innovasjon (VRI). Programmet er godkjent av Forskningsrådet i samfinansiering med fylkeskommunen. Telemark er også med i nettverket EU Viken som skal fremme søknader innen EUs rammeprogram Horisont 2020.

Økt ekstern finansiering av prioriterte tiltak innen kultur, kulturarv, idrett og friluftsliv.

I 2015 var det økt ekstern finansiering fra blant annet Kulturdepartementet, Kulturrådet og Riksantikvaren til prosjekter og tiltak i Telemark, samt en økning i tildelingen av statlige spillemidler.

Økt besøkstall til kultur- og turistattraksjoner.

Antall overnattinger i Telemark har økt med 2,9 prosent fra 2014 til 2015. Det har også vært en betydelig økning i antall solgte billetter på alle museene i Telemark i 2015 (tabell 27).

Rjukan - Notodden inn på UNESCOs verdensarvliste i 2015.

Rjukan - Notodden ble skrevet inn på UNESCOs verdensarvliste 5. juli 2015.

Etablering av minst en kulturminnesti i hver kommune innen 2018.

Det ble åpnet flere kulturminnestier i Telemark i 2015. I Skien ble det åpnet kulturminnestier på Hakastein og Skotfoss. I Siljan ble det åpnet kultursti til Siljuhaugen. Til sammen er det nå 14 kulturminnestier fordelt på ni kommuner i Telemark.

I 2015 var det 1997 visninger og konserter i regi av Den kulturelle skolesekken.

33

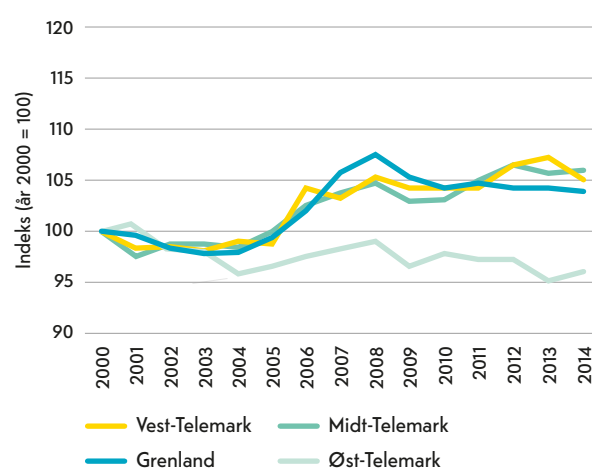
33 aktører i Telemark har fått midler fra Oslojordfondet i 2015.

Tabell 26: Personale – regional utvikling

Personale	Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Regional utvikling	2011 41	39	93,4
	2012 40	39	95,7
	2013 37	36	93,9
	2014 33	32	93,6
	2015 32	31	92,3

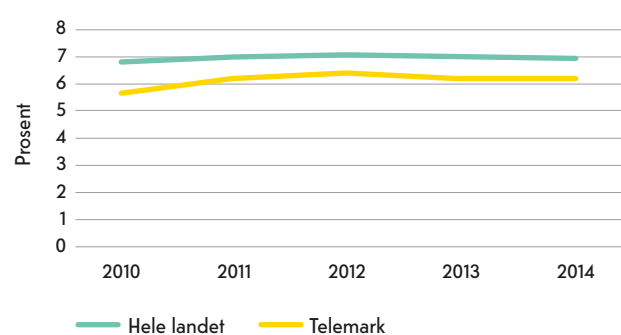
Figur 29: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i regioner i Telemark der år 2000 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

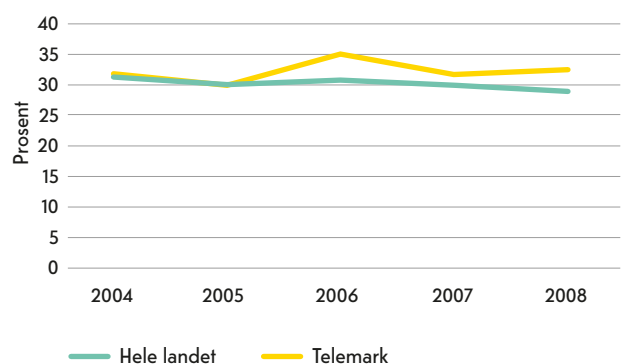
Figur 30: Etableringsfrekvens

Kilde: Regional analyse for Telemark 2015

Figur 31: Andelen nyetablerte foretak som overlever fem år etter

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Etablere samarbeidsavtaler med alle kommunene.

Det ble inngått avtale med to nye kommuner i 2015 – Porsgrunn og Bø. Til sammen er det nå inngått samarbeidsavtale med fire kommuner og fylkeskommunen er i dialog med ti andre.

Delta i etablerte internasjonale UNESCO-nettverk.

Telemark fylkeskommune er med i norsk og nordisk verdensarvforum. Det har vært ett møte i det nordiske verdensarvforumet i 2015.

Aktiviteter og resultater

Strategiske satsinger innen næringsutvikling

Mer enn 3 000 arbeidsplasser i næringslivet i Telemark har forsvunnet siden 2008. Den svake næringsutviklingen er mest framtrødende i industrien, men de siste årene har det vært en svak utvikling i nesten alle bransjer og næringstyper.

Telemark har hatt en lite gunstig sammensetning av basisnæringene, fordi en stor andel av arbeidsplassene har vært i bransjer med nasjonal

nedgang. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri, olje- og gassutvinning og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, telekommunikasjon, IKT, engineering og liknende. Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene har imidlertid vært mye dårligere enn bransjestrukturen skulle tilsi. Dermed har Telemark framstått som det minst attraktive fylket i landet for basisnæringer etter 2008.

Arbeidet med forpliktende regionalt partnerskap innen næringsutvikling startet opp i 2014.

Fylkeskommunen har i 2015 arbeidet med forankring, kunnskapsinnhenting og saksforberedelse. Saken legges frem til politisk behandling våren 2016. Formålet er å samordne ulike næringsaktører og bidra til felles prioriteringer og bedre ressursutnyttning i næringsarbeidet med sikte på å skape flere arbeidsplasser og vekst i hele fylket.

Invest in Telemark

Målet med Invest in Telemark er å få en til fem nærings- og bedriftsetableringer til Telemark. Prosjektarbeidet har også i 2015 vært konsentrert omkring oppsøkende virksomhet mot mulige etableringer

Tabell 27: Solgte billetter ved museer i Telemark

Solgte billetter	Vest-Telemark Museum	Telemark Museum	Norsk Industriarbeidermuseum	Sum
2012	31 396	11 915	28 724	72 035
2013	32 378	11 089	23 435	66 902
2014	28 674	57 260	23 304	109 238
2015	38 419	64 241	77 322	179 982
Endring 2012–15	+ 22 %	+ 440 %	+ 169 %	+ 150 %

Tabell 28: Nøkkeltall – regional utvikling

Nøkkeltall	2011	2012	2013	2014	2015
Befolkningsvekst	838	879	567	484	541
Netto innflytting	819	987	631	518	711
Befolkningsvekst i prosent	0,50	0,52	0,33	0,28	0,31
Sysselsatte som arbeider i Telemark	76 693	76 608	76 457	76 279	-
Arbeidsledige i prosent (årgjennomsnitt)	3,3	3,3	3,2	3,4	3,5
Andel med høyere utdanning (kort)	18,6	19,0	19,3	19,8	-
Andel med høyere utdanning (lang)	4,3	4,5	4,7	5	-

*Kilde: Statistisk sentralbyrå

i Telemark og oppfølging av de muligheter som avdekkes. Prosjektet har så langt ikke resultert i konkrete etableringer. Prosjektet skal avsluttes i mai 2016 og prosjektrapport presenteres i fylkestinget i juni.

Telemark Online

Telemark Online er et prosjekt i samarbeid med Google og lokale partnere, som tilbyr samlinger og veiledning for å gjøre næringslivet i Telemark synlig digitalt. Prosjektet tilbyr deltakerne, næringslivet i Telemark, et omfattende kursprogram. 100 bedrifter deltar i prosjektet. Telemark Online fortsetter i 2016.

VRI Telemark

VRI Telemark har i 2015 arbeidet systematisk for å fremme forskningsdrevet innovasjon i små og mellomstore bedrifter i Telemark, og med å bidra til å utvikle forskningsprosjekter finansiert gjennom virkemiddelapparatet. Gjennom partnerskap og egne aktiviteter har næringsapparatet i Telemark tatt del i arbeidet og fungert mobiliserende på bedrifter som kan ha nytte av forskningsdrevet innovasjon. VRI Telemark har i 2015 vært i dialog

med til sammen 136 bedrifter. Det er gjennomført kompetansemegling i 63 bedrifter og innovasjonsstrategiprosesser i 42 bedrifter. Dette har resultert i at bedriftene har utarbeidet til sammen 19 søknader til regionalt og nasjonalt virkemiddelapparat. Høgskolen i Telemark har hatt 372 studenter utplassert i en rekke bedrifter. 24 studentprosjekter på bachelor- og masternivå er utarbeidet, og 24 gjesteforelesere fra bedrifter har undervist på ulike studieemner ved høgskolen. Til sammen har Høgskolen i Telemark samarbeidet med 65 bedrifter for å få til dette.

Oslofjordfondet

Oslofjordfondet er regionalt forskningsfond for Buskerud, Telemark, Vestfold og Østfold. Fondet tildeler om lag 35 millioner kroner årlig til forskningsprosjekter av høy kvalitet innenfor fem satsingsområder: energi og klima, teknologi, helse, omsorg og velferd, utdanning og opplæring, og attraksjonskraft, opplevelsesnæring og reiseliv. Oslofjordfondet lyser ut kvalifiseringsstøttemidler og hovedprosjektmidler. I tillegg har det vært gjennomført prosjektverksted og

informasjonsmøter i hele regionen. 87 søknader ble behandlet i 2015, 44 prosjekter ble tildelt midler (tabell 29). Fra Telemark kom det 23 søknader, elleve ble tildelt midler. I de 44 prosjektene som fikk midler var det til sammen 132 samarbeidspartnere fra BTVØ-regionen, nasjonalt eller internasjonalt. Fra Telemark var 22 aktører samarbeidspartnere i ulike prosjekter.

Midt-Vesten

Prosjekt USA Midt-Vesten 2013–2015 har blitt gjennomført og avsluttet med satsingsområdene kultur, næring og utdanning. Sluttrapporten for prosjektet legges fram for fylkesutvalget i 2016. Det er underskrevet samarbeidsavtale innen utdanning, kultur og næring. Porsgrunn videregående skole har samarbeid med skoler i Nord-Dakota og Minnesota, og det er gjennomført en kunstutstilling i Skien med en kunster fra Minnesota. Det er også utarbeidet samarbeidsavtaler med Norway House i Minneapolis, næringsselskapet til Minot, Nord-Dakota og Sons of Norway. I august 2015 hadde Telemark besøk av en bredt sammensatt delegasjon fra Nord-Dakota og Minnesota.

Interregionalt samarbeid i Europa

Telemark deltar i Interreg-prosjektet

Næringskipsfart i Kattegat-Skagerak. Telemark har til nå ikke vært med i noen søknader. Det arbeides med noen prosjektideer i Nordsjøområdet.

Landbruk og mat

Landbruks- og matmelding for Telemark 2013 følges opp gjennom handlingsprogram med fire definerte utviklingstiltak fra 2015 til 2016. Grønn tankesmie, storfesatsing, lokalmatkontor og bærprosjekt er toårige tiltak som ble satt i gang i 2015.

Målet er å sikre økt grad av sysselsetting og å legge til rette for at flere tar i bruk mulighetene som finnes for å skape attraktive bosteder og arbeidsplasser i fylket. Telemark er preget av sterk omstilling med stort frafall i tradisjonelt landbruk. Det er derfor viktig å skaffe kapital og økt kunnskap om nye muligheter i ulike deler av landbruket.

Fylkeskommunen har i 2015 fordelt 740 000 kroner til tiltak over posten Rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Det er løyvd midler til et likestillings-tiltak, to kompetansehevingstiltak, tre rekrutteringstiltak og et markedsføringstiltak for fagskolesatsing/naturbruksutdanning.

Vannforvaltning

Fylkestinget har i 2015 vedtatt Telemarks del av regionale planer for tre vannområder: Vest-Viken, Agder og Rogaland.

Rjukan – Notodden på UNESCOs verdensarvliste

Verdensarvprosjektet har gått etter planen og nådd alle milepæler underveis. Prosjektet endte med at Rjukan-Notodden Industriarv ble skrevet inn på UNESCOs verdensarvliste sommeren 2015. I det videre arbeidet er det viktig å videreføre arbeidet med kulturarven samtidig som man jobber med å få resultater i form av arbeidsplasser og næringsutvikling.

Kulturminneforvaltning

I 2015 har det vært en klar nedgang i antall reguleringsplaner og andre tiltak hvor kulturminneforvaltningen har fremmet krav om arkeologiske registreringer. I tillegg har det vært en klar nedgang i antall og størrelse på saker hvor det har vært gjennomført feltarbeid.

Riksantikvaren økte i 2015 sin støtte til fredede bygg og anlegg i Telemark til 12,5 millioner kroner. Dette er en økning fra tre millioner i 2013 og ni millioner i 2014. Det er usikkert om Riksantikvaren opprettholder det høye støttenivået framover.

Riksantikvaren har i 2015 gitt 120 000 kroner til å lage en plan for formidling av kulturarven. Dette er en intern handlingsplan som er ment å operasjonalisere målene om formidling i Strategi for kultur og kulturarv. Tilskuddet fra Riksantikvaren

dekker halvparten av de prosjekterte kostnadene. Prosessen for å søke finansiering av resten er i gang. Arbeidet med handlingsplanen starter i januar 2016.

1,5 millioner kroner har kommet på plass til Vemorkprosjektet. Det finansierer første fase i prosjektet som omfatter selve utgravningen av den historiske kjelleren. Det gjenstår å få på plass finansieringen til etterbruk.

Gjennom regionale utviklingsmidler og midler fra Riksantikvaren har finansiering av ulike formidlingsprosjekter for kulturarven kommet på plass. I løpet av 2015 ble det bevilget 595 000 kroner fra fylkeskommunens regionale utviklingsmidler til kulturstiene ved Hakasteinen og Skotfoss i Skien samt Siljuhaugen i Siljan. Kulturstien på Skotfoss fikk 27 000 kroner i støtte fra Riksantikvaren. Riksantikvaren har også gitt 60 000 kroner til nye formidlingstiltak på helleristningsfeltet på Sporanes i Vinje. I arbeidet med kulturminnestier er fylkeskommunen avhengig av samarbeid med kommuner og lokale krefter. En formidlingsplan vil styrke dette arbeidet.

I 2015 er det også gjort en rekke andre tiltak for å fornye og forbedre opplevelsen av tidligere tilrettelagte kulturminner. Dette gjelder helleristningsfeltene på Sporanes i Vinje og Fossum i Skien, og kirkeruinen på Kapittelberget i Skien.

Det er satset på digital formidling og spesielt tredimensjonal modellering.

Tabell 29: Tildelte hoved- og forprosjekter fra Oslofjordfondet i 2015

	Buskerud	Telemark	Vestfold	Østfold	Andre fylker	Internasjonalt	Summert
Hovedsøkere	9	11	15	8	1	0	44
Samarbeidspartnere	16	22	17	14	48	15	132
Totalt	25	33	32	22	49	15	176

Målet er å nå barn og unge, gi lærere undervisningsverktøy og gi interesserte i alle aldre, inkludert turister, en smakebit på kulturminnene.

Profilering og identitet av Telemark
Organiseringsprosessen av reise-

livet i Norge ble i 2015 omdannet til regionale prosesser. Disse ledes av næringen. I Telemark er prosjektlederne fra Visit Telemark og NHO. Høringsutkastet er ferdig i januar 2016 og det er forventet at det er ferdig behandlet i samtlige kommuner i

Foto: Line Grindkåsa/Telemark fylkeskommune

Telemark og Telemark fylkeskommune i løpet av juni 2016. Målet med organiseringsendringen er å få til en mer effektiv innsats og bruk av private og offentlige ressurser.

I 2014 ble den nye profil- og merkevarestrategien lansert. I 2015 har det pågått en prosess med mål om å forankre konseptet Kontraster som strategien bygger på. Store deler av reiselivet bruker logo og annet fysisk materiell, og de fleste arbeider etter konseptet kontraster. Det er behov for videre implementeringsarbeid og kompetanseheving om merkevarestrategi.

Ressursutnyttning, verdiskaping og næringsutvikling fra kultur

Den positive utviklingen i tildelingen av statlige spillemidler til idrettsanlegg fortsetter (tabell 30). Økningen var på 6,1 millioner kroner fra 2014 til 2015. I perioden 2011 til 2015 har tildelte statlige spillemidler økt fra 28,3 millioner kroner til 37,7 millioner kroner. Ventetiden er redusert fra fire og et halvt år til vel to år. Den

treårige styrkingen med en ekstra fylkesidrettskonsulent har gitt positive resultater. I 2015 ble alle søknader fra Telemark godkjent. Fra og med 2016 blir styrkingen med en ekstra idrettskonsulent permanent.

Lysbuen industri- og kunstmuseum på Notodden fikk tre millioner kroner i årlig driftsstøtte fra Kulturdepartementet fra og med 2015. De fikk også en virksomhetsoverdragelse inn i Norsk Industrierbeidermuseum. Grenland Kunsthall får 800 000 kroner i årlig driftstilskudd fra Kulturrådet fra og med 2016. Dermed ble to av tiltakene i vedtatt strategi for Kultur og kulturarv realisert.

Statstilskuddet til Grenland Friteater fikk en ekstraordinær økning på 500 000 kroner i 2015. Kulturstiftelsen DNB ga fire millioner kroner i støtte til kunst- og landskapsprosjektet i Telemarkskanalen Regionalpark. Sør-norsk Filmsenter ga 912 000 kroner i tilskudd til tolv søknader fra filmaktører i Telemark. Innenfor en

Tabell 30: Søknader om statlige spillemidler til idrettsanlegg i Telemark

Søknadsgruppe		Godkjente søknader	Godkjent søknadssum (i 1000 kr)	Tildelte spillemidler (i 1000 kr)	Efterslep (i 1000 kr)
Ordinære anlegg	2011	84	120 172	26 249	93 923
	2012	87	111 746	24 738	87 008
	2013	92	101 494	24 720	76 774
	2014	91	102 261	25 950	76 311
	2015	98	112 163	34 120	78 043
Nærmiljøanlegg	2011	30	5 072	2 066	3 006
	2012	28	5 236	2 178	3 058
	2013	42	8 150	3 130	5 020
	2014	44	8 917	5 628	3 289
	2015	31	6 609	3 610	2 999

Foto: Max Emanuelson

kostnadsramme på 6 millioner kroner realiserte Vest-Telemark Museum sitt utendørsanlegg med blant annet en minikopi av Telemarkskanalen. Bidraget fra Telemark fylkeskommune var på en million kroner.

I mars 2015 åpnet Porselensmuseet i

Porsgrunn innenfor en samlet kostnad på nærmere 20 millioner kroner. Dermed er også den eksisterende produksjonslinjen bevart. I løpet av to års prøvedrift er målsettingen et besøk på om lag 16 000 personer og at deler av driften blir finansiert gjennom knutepunktordningen.

Tabell 31: Konserter gjennomført i regi av Telemark fylkeskommune i 2015. Tall fra 2014 i parentes.

	Antall konserter	Antall turneer	Antall musikere	Andel musikere fra Telemark
Institusjonskonserter/ offentlige konserter	65 (62)	10 (10)	59 (104)	84,8 (84,6)
Barnehagekonserter	160 (169)	6 (8)	9 (9)	33,3 (56)
Sum	225 (231)	16 (18)	68 (113)	84,1

Tabell 32: Den kulturelle skolesekken – nøkkeltall 2015

Den kulturelle skolesekken	Antall arrangerte konserter og visninger	Antall turneer/ produksjoner	Antall publikummere/ elever*	Antall kunstnere/ formidlere	Antall (andel) kunstnere fra Telemark
Grunnskolen	1 665	47	81 469	116	42 (36,2)
Videregående skole	332	14	21 612	31	11 (35,5)
Sum	1 997	61	103 081	147	53 (36,1)

*Elevene får besøk av tre til fem produksjoner hvert år

Den kulturelle skolesekken og konsertvirksomhet

Arrangementer i regi av den kulturelle skolesekken og fylkeskommunal konsertvirksomhet har vært omfattende i 2015 (tabell 31 og tabell 32). Det er en ønsket og gledelig utvikling at andelen av kunstnere fra Telemark øker. På konserter og visninger i regi av den kulturelle skolesekken i videregående skole har for eksempel prosentandelen kunstnere fra Telemark gått opp fra 26 prosent i 2014 til 36 prosent i 2015.

Fylkesbiblioteket

Etter evaluering, høring og politisk behandling ble det interkommunale samarbeidet omkring Telemarksbiblioteket oppløst. Fylkesbibliotekets

ansatte flytter fra Ulefoss til fylkeshuset i Skien og får nye utviklingsoppgaver i et eget team i avdeling for regional utvikling.

Endringsbehov

De fleste målene og prioriterte satsingsområdene innen regional utvikling vurderes som fortsatt relevante og dekkende. Det vil imidlertid være behov for en gjennomgang av mål og prioriterte satsingsområder i forbindelse med arbeidet med Langtidsprioriteringer 2017–2020. Det er også behov for å endre noen av de eksisterende målene for å gjøre de mer målbare.

Foto: Fotograf Jacobsen

I oppdragsbrevet fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet for 2016 videreføres vektleggingen av å bruke regionale utviklingsmidler på tiltak som bidrar til utvikling av arbeidsplasser og økt verdiskaping. Handlingsplanen for bruken av regionale utviklingsmidler for 2016 har derfor et sterkt fokus på næringsutvikling. Et formelt opprettet regionalt partnerskap for næringsutvikling vil trenge administrativ oppfølging fra fylkeskommunen og ressurser til å lede arbeidet på strategisk og operativt nivå.

Stadig flere ønsker å bruke kulturarven i Telemark som attraksjon og verdiskaper. Verdensarvstatusen vil øke dette ytterligere og flere også utenfor Tinn og Notodden ønsker å dra nytte av den. Dette er en utvikling som er i tråd med målene i Strategi for kultur og kulturarv og nasjonale mål. Arbeidet med formidling og tilrettelegging bør styrkes. Det er igangsatt et arbeid med å utforme en formidlingsplan for å nå dette målet.

Fra 1. januar 2016 endrer avdeling for regional utvikling sin organisering til en struktur med sterkere team som arbeider på tvers. I tillegg til teamene kultur, kulturarv, næring, og folkehelse, idrett og friluftsliv, er det opprettet et team rettet mot plan, ressurs og innovasjon. I løpet av 2016 vil fylkesbiblioteket bli innlemmet i avdelingen. Det sees på muligheter for å tillegge fylkesbiblioteket flere oppgaver, blant annet museer og privathistoriske arkiv.

Økonomisk analyse

Tabell 33: Økonomiske nøkkeltall – regional utvikling

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Netto driftsutgifter fysisk planlegging, kulturminne, natur/nærmiljø pr. innbygger	80	199	223	144	114
Netto driftsutgifter næringsvirksomhet pr. innbygger	223	72	110	203	135
Netto driftsutgifter til kultursektoren pr. innbygger	343	332	217	185	480
Netto driftsutgifter regional utvikling pr. innbygger	646	603	550	532	729

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 34: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

	Tall i 1000 kr			
	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Regional utvikling	1 321	1 970	649	32,9
Nyskaping	10 433	11 194	761	6,8
Internasjonal	5 286	6 018	732	12,2
Kultur	47 191	47 259	68	0,1
Kulturminnevern	5 519	5 226	-293	-5,6
Prosjekter	6 323	6 323	0	0
Sum regional utvikling	76 073	77 990	1 917	2,5

Tabell 33 viser netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger. Det har vært en økning i perioden. Fra 2014 til 2015 har økningen skjedd innenfor kultursektoren. Dette skyldes i hovedsak økt statlig finansiering, noe som fører til krav om økte fylkeskommunale driftstilskudd. Området næring varierer fra år til år, avhengig av hvilke prosjekter som er finansiert og igangsatt.

Tjenesteområdet regional utvikling har hatt et mindreforbruk på 1,9 millioner kroner i 2015, tilsvarende 2,5 prosent av budsjettet (tabell 34). Mindreforbruket skyldes noe lavere aktivitet og ubesatte stillinger på teamene nyskaping og internasjonalt. Det har

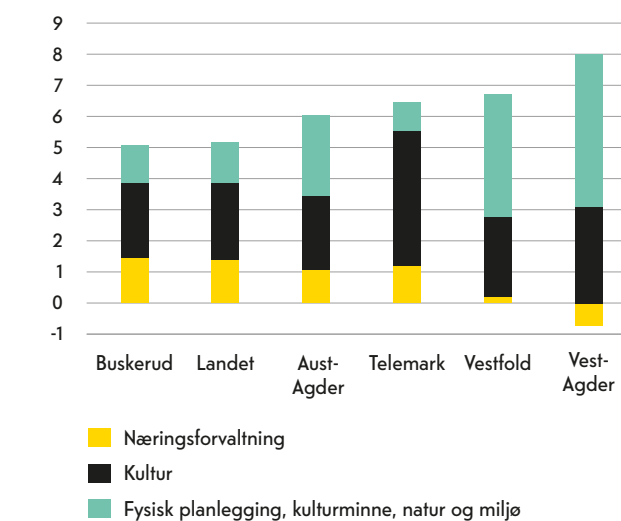
vært inntektssvikt for arkeologiske utgravninger.

I 2015 gikk 6,5 prosent av fylkeskommunens utgifter til regional utvikling, noe som er en økning fra 5,1 prosent i 2014 (figur 32). Økningen skyldes prioritering innenfor kulturområdet.

Telemark har i 2015 hatt en økning i netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet (figur 33).

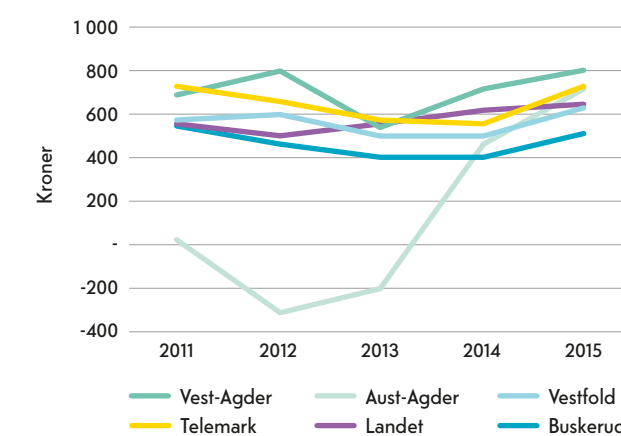
Figur 32: Netto driftsutgifter til regional utvikling i 2015 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 33: Netto driftsutgifter til regional utvikling pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

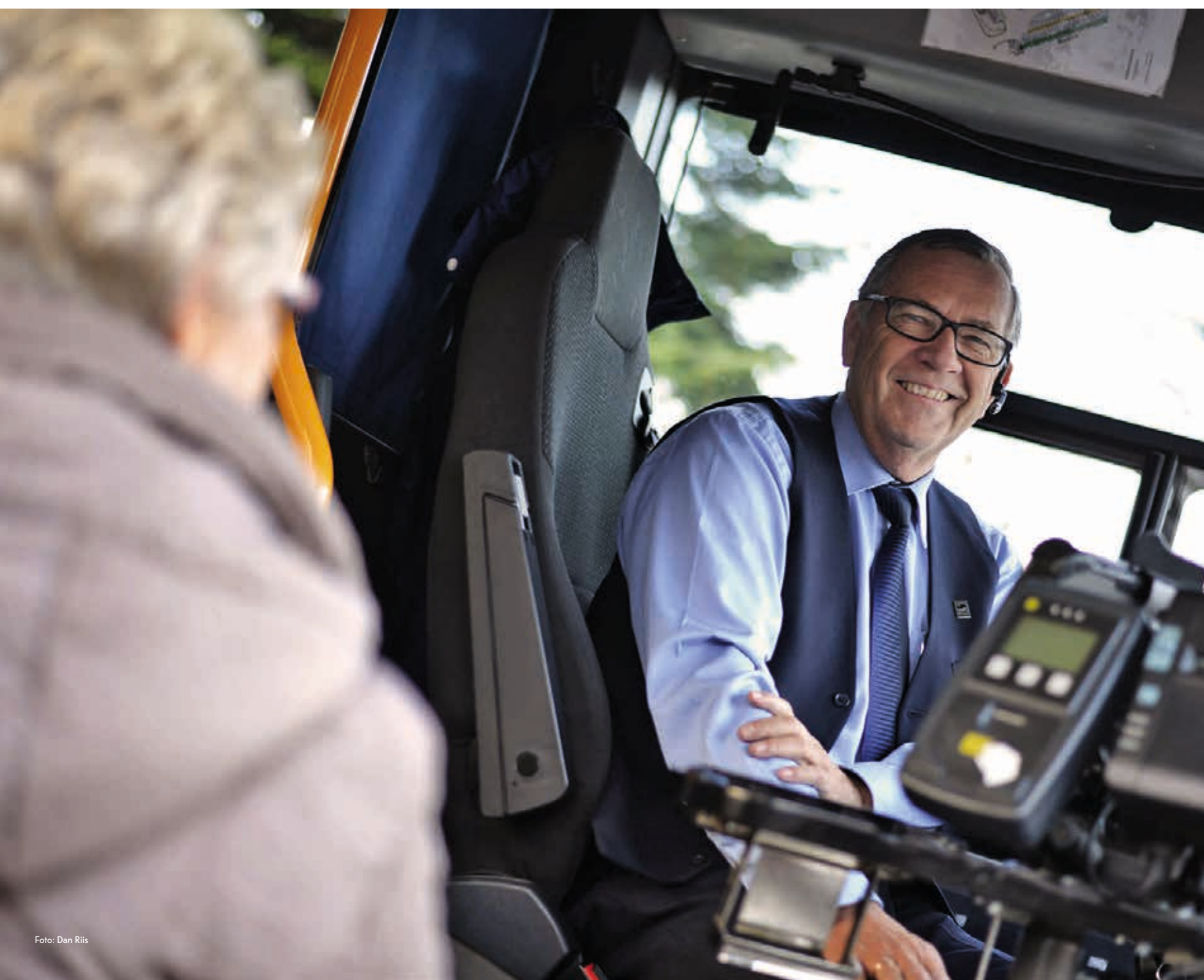
Kilde: KOSTRA*

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Areal og transport

Dette området omfatter fylkesveger, kollektivtransport og skoleskyss, løyvebehandling, veiledning og uttalelser til kommunale samfunns- og arealplaner.

Mål og måloppnåelse

Flere og mer tilfredse passasjerer.

Kollektivtilbudet i Telemark oppnådde en kundetilfredshet på 64 av 100 mulige poeng. Det er lavere enn målet på 73 poeng, og en nedgang på 8 poeng sammenliknet med i 2014. Passasjertallene for hele Telemark viser en vekst på 1,4 prosent. Grenland har hatt en vekst på 2,6 prosent. Dette er lavere enn forventet.

Resultatene for den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14 viser at kollektivandelen på daglige reiser i Grenland er fire prosent, den samme som i 2009.

Sikker og pålitelig elevtransport for de med rett til skyss.

Det ble ikke anbefalt å ta inn spørsmål om elevtransport i den årlige elevundersøkelsen slik det var planlagt. Det vil derfor gjennomføres en egen undersøkelse blant elever i videregående skole med rett til skyss i 2016.

Redusere miljøbelastningen fra transportsektoren.

Det er ikke forventet reduksjon av CO₂-utslipp fra bussene før ny busskontrakt i Grenland starter opp sommeren 2016. I kontrakten er det lagt føringer om at minst halvparten av antall rutekilometer skal kjøres med biogass.

Telemark skal ha et effektivt fylkesvegnett som binder bo-, besøks- og arbeidsmarkedsregioner tettere og tryggere sammen.

Dekketilstanden på de strategisk viktige vegene er noe bedre i 2015

sammenliknet med 2014. 93 prosent av de strategisk viktige vegene oppfyller målsetningen gitt i ATP-Telemark. Dekketilstanden for de viktige vegene er også noe bedre for 2015 enn for 2014. 92 prosent av de viktige vegene oppfyller målsetningen gitt i ATP-Telemark.

Det skal være attraktivt å gå og sykle i nærmiljøet.

Det ble i 2015 laget ny eller forbedret skoleveg langs til sammen 1730 meter fylkesveg. Midler fra Aksjon skoleveg-ordningen har inngått i finansieringen av 1050 meter ny eller forbedret skoleveg langs kommunal veg. Tilstanden på gang- og sykkelvegene er gjennomgående god. Rundt 90 prosent har tilstanden god, mens tre prosent, som utgjør 3,5 kilometer, har et umiddelbart behov for asfaltering.

Resultatene fra levekårsundersøkelsen Ung i Telemark 2015 viser at over 53 prosent av ungdomsskoleelevene i Telemark som regel går eller sykler til skolen. På videregående skole svarer en av fem at de som regel går eller sykler til skolen. Gange og sykkelandelen i Grenland gikk ned med ett prosentpoeng til 21 prosent i den nasjonale reisevaneundersøkelsen fra 2009 til 2013/14.

Forfallet på fylkesvegnettet skal stoppes og en skal ta igjen vedlikeholdsetterslepet.

Vedlikeholdsetterslepet på fylkesveger i Telemark er beregnet til 3 milliarder kroner i 2015. Dette har vært på samme nivå siden 2010.

Farte.no er den nye nettsiden for informasjon om kollektivtilbudet i Telemark.

119

119 nye sanntidstavler på holdeplasser i Grenland gir de reisende informasjon om neste buss.

Tabell 35: Personale – areal og transport

Personale		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Areal og transport	2013	17	15	94,6
	2014	16	14	91,7
	2015	21	20	97,0

Foto: Dag Jenssen

Null drepte eller hardt skadde i trafikken.

Nullvisjonen om et transport-system som ikke fører til tap av liv eller varig skade er grunnlaget for trafikksikkerhetsarbeidet i Norge. Det er definert et delmål om å redusere antall hardt skadde og drepte på vegene i Telemark til 19 innen 2024. Ulykkestallene for 2015 viser fire drepte og 30 hardt skadde på vegene i Telemark.

Alle kommuner skal være sertifisert som Trafikksikker kommune innen 2025.

Nissedal kommune ble, som Telemarks første og hittil eneste kommune, god-

kjent som Trafikksikker kommune i 2015. Dette er et arbeid som gjøres i tett samarbeid med Trygg Trafikk. Det har vært dialog med ytterligere tre kommuner for å få disse godkjent som Trafikksikker kommune.

Telemark skal ha en effektiv arealbruk som understøtter miljøvennlig transport og som minimerer arealbeslagene.

I ATP Telemark legges det opp til å måle tettheten av boliger, befolkning og arbeidsplasser i kommunene minst en gang hvert fjerde år. I 2015 er det innledet et samarbeid med kommunene om en metode, og dette vil måles første gang for 2016.

Tabell 36: Nøkkeltall – areal og transport

Nøkkeltall	2011	2012	2013	2014	2015
Vegtrafikk					
Antall drepte	6	7	8	8	4
Antall hardt skadde	29	23	20	22	30
Trafikkvekst på vegene i Telemark*	-0,1	0,8	0,4	1,7	3,1
Kollektivtransport					
Kundetilfredshet**	69	69	73	72	64
Rutekilometer med buss i hele tusen	8 406	8 463	8 526	9 723	9 537
Antall reisende i hele tusen, Grenland***	2 851	3 118	3 354	3 673	3 823
Antall reisende i hele tusen, Telemark****	4 770	5 040	5 240	5 449	5 344

* Vegtrafikkindeksen, Statens vegvesen

** Kundetilfredshet måles i en årlig spørreundersøkelse, indeks 0-100

*** Kommunene Siljan, Skien, Porsgrunn og Bamble

**** Inkludert reisende på Telemarkekspressen til og med 2014, ruta får ikke lenger offentlig tilskudd

Vekst i persontransport skal tas av kollektivtransport, sykling og gange.

Personbiltrafikken har en relativt flat utvikling i Grenland. Telledataene som ligger til grunn for denne vurderingen er imidlertid begrenset. Det er nå etablert flere tellepunkt, og fra 2016 vil utviklingen kunne følges mer nøyaktig.

Resultatene fra den nasjonale reisevaneundersøkelsen i 2013/14 viser en kollektivandel på fire prosent, den samme som i 2009. Andelen gående på 17 prosent er også den samme som ved forrige undersøkelse. Andelen som sykler på daglige reiser er redusert med ett prosentpoeng til fire prosent. Andelen som reiser med bil har økt med to prosentpoeng til 73 prosent, og bilførerandelen har økt spesielt mye på bekostning av reiser som bilpassasjer.

CO₂-utslipp fra transport skal reduseres med minimum 15 prosent (sett mot 2010-nivå) før Bypakke Grenland fase 1 er fullført (innen 2025).

Det er ikke forventet reduksjon av

CO₂-utslipp som konsekvens av nedgang i personbiltrafikken før oppstart av Bypakke Grenland.

Personbiltrafikken skal ikke øke i avtaleperioden 2013-2016. Innen ett år etter oppstart av Bypakke Grenland er det ventet at personbiltrafikken er redusert med minimum fem prosent.

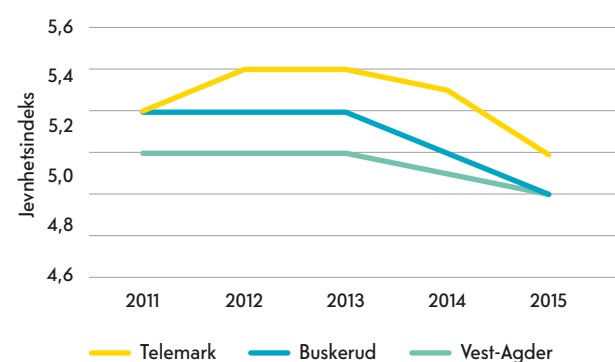
Det er ikke forventet nedgang i personbiltrafikken før oppstart av Bypakke Grenland. Bommene forventes satt i drift høsten 2016.

Delta i minst ett internasjonalt program eller prosjekt i tilknytning til utvikling av havn.

Telemark fylkeskommune deltar i Nordisk Transportpolitisk Nettverk (NTN) for å fremme og utvikle transportkorridoren over Jylland som en viktig korridor for godstransport mellom Norge og kontinentet.

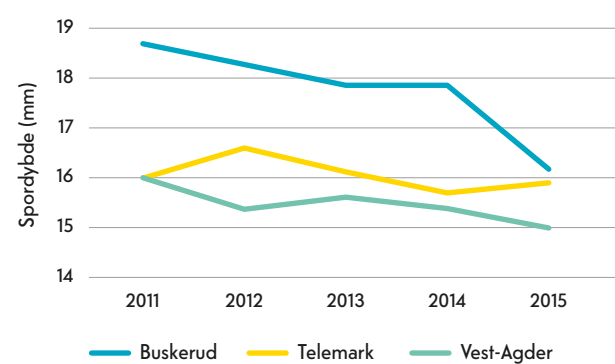
Figur 34: Jevnhet på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen

Figur 35: Spordybde på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen

Aktiviteter og resultater

Fylkesveger

I 2015 ble det brukt 283 millioner kroner brutto til drift og vedlikehold på fylkesvegene, noe som er 1,2 millioner kroner mer enn i 2014. Som følge av politisk prioritering er dekkelegging økt, mens det for driftskontrakter og annen drift og vedlikehold er en nedgang. Av budsjettet gikk 63 millioner kroner til dekkelegging av 59,2 kilometer fylkesveg og 2,0 kilometer gang- og sykkelveger. 17,5 millioner kroner gikk til vedlikeholdstiltak av bruer og 10 millioner kroner til tilskuddsordningen Aksjon skoleveg.

Dekketilstanden på fylkesvegene i Telemark har samlet sett blitt noe bedre i 2015 sammenlignet med 2014. Indeks for jevnheten er bedret fra 5,3 til 5,0 (figur 34), mens målt spordybde har økt fra 15,7 mm til 15,9 mm (figur 35). Dekketilstanden har bedret seg mest på de strategisk viktige vegene mens tilstanden på de viktige vegene er omtrent uendret. Det er også målt en svak bedring i dekketilstanden på de øvrige fylkesvegene.

Totalt ble det investert 148,2 millioner kroner i 2015. Av disse gikk 116 millioner kroner til tiltak på fylkesvegnettet, dette er inkludert fylkesveg 32 Gimlevegen – Augestadvegen som er fylkeskommunens andel i Bypakke Grenland. Det ble brukt 28,6 millioner kroner til gang- og sykkeltiltak. Dette kommer i tillegg til tilskuddene gitt til ordningen Aksjon skoleveg. Det er gjennomført trafiksikkerhetstiltak for 13 millioner kroner.

Gang- sykkelstrekningen fra Folkestad bru til Bø Sommarland i Bø kommune ble åpnet i 2015. Totalramme for prosjektet var på 53 millioner kroner. Gang- og sykkelvegen er 2,3 kilometer lang og gjør det mulig å ferdes trygt på sykkel eller til fots fra Bø sentrum til fornøylesparken Bø Sommarland. Som en del av prosjektet er det bygget 580 meter ny fylkesveg. Utover dette er handlingsprogrammet i ATP-Telemark fulgt med mindre justeringer i fremdrift og økonomi.

Trafiksikkerhet

I 2015 ble fire personer drept i trafikken i Telemark. 30 personer ble hardt skadd. Til sammen har antall hardt skadde og drepte økt fra 2014 til 2015.

Fylkeskommunen har en lovpålagt oppgave i å koordinere trafiksikkerhetstiltak i fylket. Dette gjøres i tett samarbeid med andre aktører som blant annet Trygg Trafikk, Statens vegvesen, politiet, kommuner og fylkesmannen. For konkrete trafiksikkerhetstiltak på fylkesvegnettet samarbeider fylkeskommunen tett med Statens vegvesen. Fylkeskommunen bistår også kommunene i deres arbeid med trafiksikkerhet.

Kollektivtransport

Sommeren 2015 ble ansvaret for drift av kollektivtransporten tilbakeført til fylkeskommunen fra Vestviken Kollektivtrafikk. Overgangen har vært mer ressurskrevende enn antatt og en medvirkende årsak til at flere av de kunderettede tiltakene som nettbutikk og mobiløsninger har blitt forsinket.

Foto: Dag Jensen

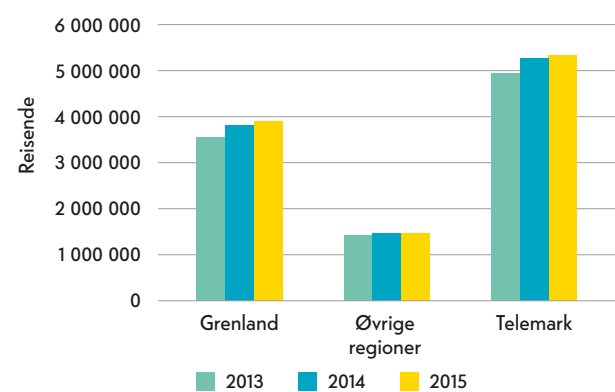
Det ble brukt netto 246,3 millioner kroner til drift av kollektivtransport i Telemark i 2015, inkludert ferger. Innsparingskravet på 2 millioner for endret praksis for skyss i videregående skole er nådd. Tiltaket har medført økt bruk av skyssgodtgjørelse som alternativ til organisert skyss på tilbringerstrekninger.

Sommeren 2015 ble det gjennomført en åpen anbudskonkurranse

om ny busskontrakt i Grenland. Tildelingskriteriet var laveste pris. Tre busselskap leverte tilbud. Nettbuss vant konkurransen og fortsetter å kjøre i Grenland. Kontrakten starter opp 28. juni 2016 og varer til 30. juni 2023 med opsjon på to år. Minst 50 prosent av rutene skal kjøres med busser drevet av biogass, og alle busser skal være utstyrt med alkolås. Nettbuss og fylkeskommunen har i den nye kontrakten et felles ansvar

Figur 36: Antall reisende med kollektivtransport

Kilde: Vestviken Kollektivtrafikk AS

for å videreutvikle kollektivtrafikken, forbedre rutetilbudet, øke kvaliteten og øke antall passasjerer. Det er satt krav til at Nettbuss skal gjennomføre ulike markedsføringstiltak, og de kan utløse bonus ved økning i antall passasjerer. Avtalene om busskjøring utenfor Grendland er forlenget fra 2017 til 2019.

Som følge av at NSB startet å kjøre til Notodden stasjon i 2015 istedenfor til Notodden terminal, har fylkeskommunen etablert tilbringer-rute mellom Notodden terminal og Notodden stasjon.

Knutepunkt Tangen i Kragerø ble oppgradert i 2015. Terminalen er nå universelt utformet, og medvirker til effektiv og trygg avvikling av korrespondanse mellom lokal-, skole- og ekspressbusser på E-18.

Det ble lansert en ny nettside med informasjon om kollektivtilbudet som Telemark fylkeskommune er ansvarlig for. Nettsiden har adressen www.farte.no, og her finner kundene ruteplanlegger med sanntidsinformasjon og annen informasjon om kollektivtilbudet i Telemark.

Ved årsskiftet 2014/2015 ble system for sanntidsinformasjon installert i alle bussene i Vestmar, og Øst- og Midt-Telemark. Innføringen i Vest-Telemark er forsinket på grunn av manglende finansiering. Det er viktig å få denne finansieringen på plass slik at alle lokalrute- og skolebusser i Telemark kan tilby sanntidsinformasjon.

Antall kollektivpassasjerer i Telemark økte med 1,4 prosent i 2015 (figur 36). I Grendland var passasjerveksten 2,6 prosent. Midt- og Vest-Telemark har hatt en negativ passasjerutvikling, mens Øst-Telemark har hatt en positiv utvikling.

Fylkeskommunens godtgjørelse til kollektivtransporten i skjærgården i 2015, har vært 19,3 millioner kroner til Kragerø fjordbåtselskap og 5,7 millioner kroner til Brevik Fergeselskap. For Kragerø fjordbåtselskap inkluderer det investeringsstilskudd til kjøp av hurtigbåten Perlen. Bakgrunnen for kjøp av ny hurtigbåt er at rutetilbudet skal effektiviseres, for å oppnå redusert driftstilskudd fra og med 2017.

Bil- og passasjerferja Oksøy i Brevik er fra 1964. Som en følge av store vedlikeholdskostnader og statlige krav til null- eller lavutslipp, vurderes investering i ny ferge.

Stedsutvikling

Det er gitt støtte til flere stedsutviklingsprosjekter rundt om i Telemark. Prosjektene omhandler temaer som inkludering, trivsel, støttende tiltak for næringsutvikling, ideer for boligutvikling, møteplasser, aktivitet i byer og bygdebyer, gåing, sykling og nærfriluftsliv for ulike målgrupper. To eksempler er Toke brygge i Drangedal kommune og Rjukan torg i Tinn kommune som begge åpnet i 2015.

Plan for intermodal godstransport i Vestfold og Telemark

Vestfold og Telemark fylkeskommuner har i samarbeid med logistikkbansjen

Foto: Dag Jensen

og havnene utarbeidet plan for intermodal godstransport i Telemark og Vestfold. Hensikten er å bidra til å flytte mer gods fra veg til bane og sjø. Planen ble vedtatt av fylkestinget i juni.

Statlig infrastruktur

I en felles prosess blant viktige aktører i Telemark ble høringsuttalelse til Øst-Vest-utredningen og innspill til planfasen i NTP 2018–2029 lagt frem til diskusjon på Arena Samferdsel

Telemark i mars. I desember kom meldingen fra samferdselsministeren om at E134 skal være den ene av to viktige vegforbindelser over fjellet.

I forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2016 i desember fattet Stortinget vedtak om at Bratsbergbanen skal elektrifiseres. I desember behandlet Bamble kommune og fylkestinget likelydende vedtak om bompengefinansiering av E18 Rugtvedt-Dørdal. Forutsatt at

stortingsmelding om finansieringen blir lagt fram i tide er det planlagt oppstart av prosjektet i 2016.

Bystrategi Grenland

Den 18. juni 2015 ble stortingsproposisjon 134 S (2014–2015) - Utbygging og finansiering av Bypakke Grenland fase 1 i Telemark, enstemmig vedtatt av Stortinget. Bare dager etterpå ble også handlingsprogrammet for Bypakke Grenland for perioden 2015–2018 vedtatt i fylkestinget etter foregående behandling i kommunene. Handlingsprogrammet viser hvordan

Bypakka skal følge opp innholdet i stortingsproposisjonen. Med dette er det gitt klarsignal for et investeringsprogram på 2,67 milliarder kroner fordelt over ti år. I tillegg kommer belønningsavtalen som så langt omfatter 225 millioner kroner over fire år (2013–2016).

Fylkeskommunen har koordinert arbeidet i Bystrategi Grenland gjennom faste møtearenaer mellom samarbeidspartene. Etter stortingsvedtaket ble det opprettet et prosjektkontor for Bypakke Grenland som skal

koordinere planleggingen og gjennomføringen av investeringstiltakene, og drive informasjonsarbeid.

I Grenland er det stadig mer samordnet innsats for å nå felles mål hos alle samarbeidspartene. Kommuneplanene følger opp Regionalplan for samordna areal og transport i Grenland. Utredninger og planarbeid som skal til for å gjennomføre bypakketiltak prioriteres, og tiltak finansiert av belønningsmidler gjennomføres fortløpende.

I 2015 ble en stor kollektivfeltutredning avsluttet, og Busstrategi for Grenland 2015–2025 ble vedtatt av alle partene i samarbeidet. Det pågående arbeidet med gatebruksplan for Porsgrunn førte til igangsetting av en mulighetsstudie for riksveg 36 Øyekast – Bjørnstad, med kobling til fylkesveg 32. Utredningen vil vise mulighetene for overføring av trafikk fra sentrumsgatene til det overordnede vegnettet i Porsgrunn. Det er også igangsatt et forprosjekt på fylkesveg 32 fra Hovenga i Porsgrunn til rådhusplassen i Skien, og et forprosjekt for kollektivprioritering i Moflataområdet i Skien. Arbeidet vil bidra til å avklare rammene for mange av prosjektene i Bypakke Grenland.

Våren 2015 ble det gjennomført en kartlegging av næringsareal i samarbeid med kommunene i Grenlandssamarbeidet og Vekst i Grenland. Næringslivet i Grenland var tett involvert i arbeidet. Kartleggingen og innspillene som kom fram i

prosessen vil danne grunnlag for en strategi for næringsareal. Arbeidet med strategien starter opp i 2016.

I 2015 har man i Grenland videreført bussløftet fra 2014 som blant annet innebærer hyppigere avganger og reduserte priser på periodekort.

I løpet av 2015 er det rustet opp 30 holdeplasser langs metro- og pendellinjenett. Disse er primært finansiert med belønningsmidler og noe fylkesvegmidler. For belønningsmidler er det også satt opp til sammen 119 sanntidstavler på holdeplasser og knutepunkt i Grenland, bygget ca. 700 meter nye fortau på sentrale strekninger og bygget 750 meter ny gang- og sykkelveg. I tillegg er det utbedret en rekke snarveier for å øke tilgjengelighet for myke trafikanter, og det er etablert flere nye sykkelstativer på skoler og idrettsanlegg.

Høsten 2015 ble kampanjen Min bilfrie dag gjennomført. Arbeidet er finansiert av belønningsmidler og skal videreføres i 2016. Målgruppen har vært alle som reiser til og fra jobb, i tillegg til noen utvalgte bedrifter. Kampanjen har fått god oppmerksomhet og ført til mange redaksjonelle oppslag.

For å kunne måle utviklingen av biltrafikken i Grenland er det etablert 22 nye tellepunkt. Det er tilsammen 30 tellepunkter som måler trafikken kontinuerlig, og tellingene fra disse vil være grunnlaget for å beregne en egen trafikkindeks for Grenland framover.

Endringsbehov

De prioriterte satsingsområdene innenfor areal og transport følger av de overordna strategiene i Regional plan for samordna areal og transport i Telemark. Disse vurderes som fortsatt relevante og dekkende.

Kollektiv

Grenlands fireårige belønningsavtale for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk avsluttes i 2016, og med det er den fremtidige finansieringen av kollektivtrafikken i Grenland uavklart. Det kan medføre endringer i rutetilbudet.

Fremdeles har vi en positiv effekt av tiltakene gjennomført fra 2012 til 2014, men det er nødvendig med nye tiltak for å holde på de eksisterende brukerne og for å få enda flere til å velge kollektivtransport. Skal det langsiktige målet om en kollektivandel på åtte prosent i Grenland i 2025 nås, trengs det en årlig vekst på fire prosent. Dette krever ytterligere rute- forbedringer, og produkter som er attraktive for de reisende. Attraktivitetstiltak som er innført de siste årene bør evalueres for å se om tiltakene har gitt effekt.

Til tross for nye kampanjer og markeds-

Økonomisk analyse

Tabell 37: Økonomiske nøkkeltall – areal og transport

Kilde: KOSTRA*

	2011	2012	2013	2014	2015
Netto driftsutg. til samferdsel pr. innbygger	2 797	2 788	2 926	3 144	3 102
Netto driftsutg. til fylkesveg pr. innbygger	1 453	1 292	1 574	1 510	1 587
Netto driftsutg. i 1000 kr pr. km fylkesveg	131	118	144	139	146
Netto driftsutg. til kollektivtransport pr. innbygger	1 344	1 496	1 352	1 634	1 516

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

tiltak ble passasjerveksten 2,6 prosent i 2015. Dette kan tyde på at effekten av tiltakene som ble innført i 2014 er i ferd med å avta, og at det er nødvendig med nye eller andre type tiltak. Kampanjer og markeditiltak er nødvendig, men mye tyder på at bilrestriktive tiltak er viktig for en videre vekst.

For å kunne fortsette den positive utviklingen er det avgjørende at den flerårige belønningsavtalen forlenges. Alternativt bør regionen snarlig komme til enighet med staten om en bymiljøavtale som også rommer muligheter for tilskudd til fortsatt satsing blant annet på utvikling av kollektivtilbudet. Grenland er avhengig av å få på plass en ny avtale innen utløpet av 2016, for å opprettholde et busstilbud som gjør det attraktivt å la bilen stå.

Fylkesveg

Målformulering for dekketilstanden på fylkesvegene bør vurderes på nytt i 2016. Resultatmålene for de strategisk viktige fylkesvegene ligger høyere enn gjeldende mål for riksveger. Det kan tenkes at hard målstyring på gjeldende mål vil kunne ende opp med feil ressursbruk, for eksempel ved at veger med høy standard blir reasfaltert for å sikre måloppnåelse.

Tabell 38: Netto driftsutgifter, budsjett og avvik 2015

	Tall i 1000 kr			
	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Kollektivtransport	246 259	250 187	3 927	1,6
Fylkesveg	229 471	222 675	-6 796	-3,1
Øvrige områder areal og transport	18 600	23 637	5 037	21,3
Sum areal og transport	494 330	496 499	2 168	0,4

Tabell 37 viser utviklingen i netto driftsutgifter for samferdsel samlet, og for de to største områdene, fylkesveg og kollektivtransport. Netto driftsutgifter til samferdsel pr. innbygger økte fra 2011 til 2014, mens 2015 viser en nedgang som følge av reduksjon innenfor kollektivtransport.

Netto driftsutgifter til kollektivtransport pr. innbygger viser at Telemark har hatt kostnadsvekst i 2012 og 2014 ut over ordinær lønns- og prisvekst, mens det i 2013 og 2015 er lavere netto driftsutgifter innenfor kollektivtransport. Dette er ikke et resultat av redusert aktivitet, men henger sammen med at belønningsmidler fra staten kom tidligere enn utgiftene til blant annet Bussløftet 2014. Nedgangen i utgifter i 2015 kan skyldes at fylkeskommunen har overtatt driften av kollektivtransport som tidligere lå i et aksjeselskap. I tillegg var prisutviklingen i transportkontraktene lavere enn den gjennomsnittlige lønns- og prisveksten for landet (deflator).

Tjenesteområdet areal og transport har et samlet mindreforbruk på 2,2 millioner kroner i forhold til budsjett i 2015 (tabell 38). Det har vært et mindreforbruk på kollektivtransport på 3,9 millioner kroner. Hovedårsaken til lavere utgifter skyldes mer gunstig prisutvikling i transportkontraktene

enn forutsatt. Merforbruket på fylkesveger er 6,8 millioner kroner. Dette skyldes i all hovedsak merforbruk på vintervedlikehold. Ved justert aktivitet har vegområdet dekket inn merforbruk fra 2014.

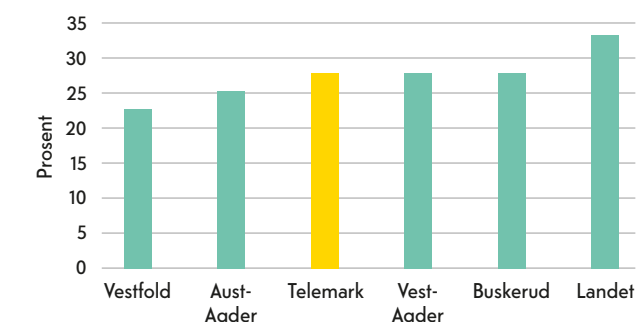
Mindreforbruk for øvrige områder innenfor areal og transport skyldes i all hovedsak redusert bemanning deler av året, og dermed er utviklingsoppgaver utsatt.

Figur 37 viser hvor stor andel av fylkeskommunens samlede driftsutgifter som går til tjenesteområdet areal- og transport. Telemark ligger under gjennomsnitt for landet, men sammenlignet med nabofylkene er det små forskjeller i prioritering.

Figur 38 viser netto driftsutgifter til fylkesveger pr. innbygger. Tall for 2015 viser at Telemark bruker mer på fylkesveger sammenlignet med et utvalg av andre fylker, men mindre enn landsgjennomsnittet. Utviklingen fra tidligere år viser at netto driftsutgifter til fylkesveger pr. innbygger i Telemark øker mer enn i andre fylker. På grunn av spredt bosetting ligger Telemark høyt sammenlignet med flere av nabofylkene. Økningen fra 2014 til 2015 er en bevisst satsning på dekkelegging. Økningen i 2015 skyldes også uforutsette utgifter til vinterdrift.

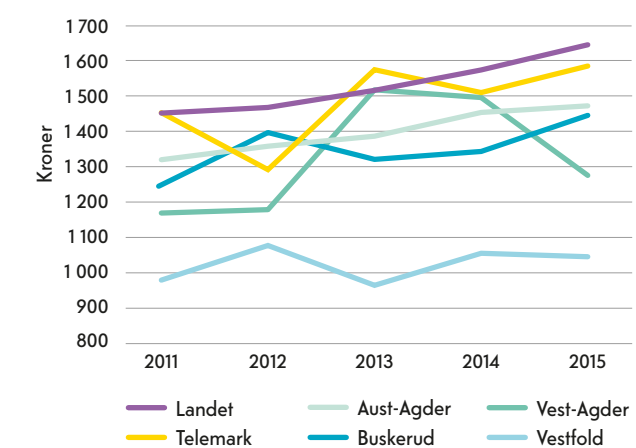
Figur 37: Netto driftsutgifter til areal og transport i 2015 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 38: Netto driftsutgifter til fylkesveg pr. innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA*

* Utgiftene er omregnet til 2015-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Økonomisk status og utvikling

Driftsregnskapet

Tabell 39: Driftsregnskap og budsjettavvik 2015

Tall i 1000 kr

	Regnskap 2011	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Budsjett 2015	Avvik
Skatt på inntekt og formue	-725 086	-763 633	-800 111	-816 356	-861 016	-835 558	-25 458
Rammetilskudd	-930 291	-984 670	-1 021 153	-1 102 448	-1 151 321	-1 154 489	3 168
Øvrige inntekter	-419 433	-416 436	-471 911	-481 858	-543 330	-449 952	-93 378
Sum driftsinntekter	-2 074 810	-2 164 739	-2 293 175	-2 400 662	-2 555 667	-2 439 999	-115 668
Lønn og sosiale utgifter	884 853	933 542	974 201	998 141	1 051 171	1 019 008	32 163
Kjøp av varer og tjenester	794 805	803 254	883 032	915 782	950 492	914 465	36 027
Overføringer/avskrivninger/fordelte utgifter	318 356	333 510	349 811	399 755	450 169	431 015	19 154
Sum driftsutgifter	1 998 014	2 070 306	2 207 044	2 313 678	2 451 832	2 364 488	87 344
POSITIVT BRUTTO DRIFTSRESULTAT	-76 796	-94 433	-86 131	-86 984	-103 835	-75 511	-28 324
Netto renter og utbytte	39 081	38 465	37 110	36 725	23 578	28 211	-4 633
Netto avdrag	51 419	59 437	62 152	70 118	73 015	72 764	251
Avskrivninger	-95 692	-101 961	-102 621	-95 028	-95 934	-134 487	38 553
POSITIVT NETTO DRIFTSRESULTAT	-81 988	-98 492	-89 490	-75 169	-103 176	-109 023	5 847
	4,0 %	4,5 %	3,9 %	3,1 %	4,0 %		
Bruk av avsetninger	-157 960	-96 270	-92 038	-75 785	-86 627	-19 751	-66 876
Overført til investeringsregnskapet	32 921	38 907	42 481	49 555	56 799	56 799	-
Avsatt til disposisjonsfond	105 484	93 902	59 363	68 094	71 975	71 975	-
Avsatt til bundne fond	58 211	21 935	57 193	33 305	21 075		21 075
REGNSKAPSMESSIG MINDREFORBRUK	-43 332	-40 018	-22 491	-	-39 954	-	-39 954
	2,1 %	1,8 %	1,0 %		1,6 %		
Telemarkskanalen FKF	0	-35	817	0	0		
TFK Eiendom FKF (opphørt 31.12.14)	0	1 955	-2 386	-2 946			
REGNSKAPSMESSIG RESULTAT KONSERN	-43 332	-38 098	-24 060	-2 946	-39 954		

Driftsinntekter

Fylkeskommunens driftsinntekter består av:

- Skatt- og rammetilskudd fra staten
- Rentekompensasjon til skole og veg fra staten
- Øvrige driftsinntekter, som for eksempel refusjoner, øremerkede tilskudd og brukerbetaling

Samlede driftsinntekter for Telemark fylkeskommune i 2015 var 2,56 milliarder kroner (tabell 39). Dette er en økning på 155 millioner kroner, eller nesten 6,5 prosent, fra 2014. Det er skatt og rammetilskudd som utgjør den største delen av inntektene, med henholdsvis 861 millioner kroner og 1,15 milliarder kroner.

I femårsperioden 2011 – 2015 er det mindre endringer i forholdet mellom inntektene. Skatteinntektene utgjør i gjennomsnitt 34,6 prosent av totalinntektene mens rammetilskudd i gjennomsnitt utgjør 45,2 prosent (figur 39).

Driftsutgifter

Brutto driftsutgifter for Telemark fylkeskommune, inkludert avskrivninger, er i 2015 på 2,45 milliarder kroner. Lønn og sosiale utgifter utgjør 42,9 prosent av dette, mot 43,1 prosent i 2014 (figur 40). Det har altså vært en nedgang i lønnsutgiftene fra fjoråret, til tross for at TFK Eiendom FKF i 2015 er innlemmet i fylkeskommunens drift med et helt års virkning, og kollektivtransport (over-takelse av driften fra Vestviken kollektivtrafikk AS) er innlemmet med et halvt års virkning. Disse lønnsutgiftene ble

tidligere ført som overføringsutgifter til selskapene. Nedgangen skyldes i hovedsak at pensjonskostnaden ble vesentlig lavere for 2015 enn for 2014. Regningene fra Kommunal Landspensjonskasse (KLP) var 30,3 millioner kroner lavere enn for fjoråret. KLP melder imidlertid om at det for 2016 igjen vil bli økte pensjonsutgifter.

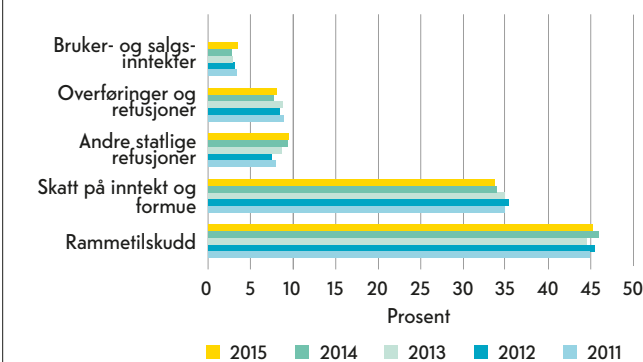
Kjøp av varer og tjenester utgjør en mindre andel av totalutgiftene i 2015 enn året før, mens overføringsutgiftene er høyere. Økningen har noe sammenheng med at bevilgede, men ikke utbetalte, spillemidler fra tidligere år er utgiftsført og ført som kortsiktig gjeld. Dette er en endring fra tidligere praksis hvor midlene ble avsatt til bundne fond, og gir et mer riktig bilde av virksomheten fordi midlene allerede er bevilget til andre.

Finanstransaksjoner

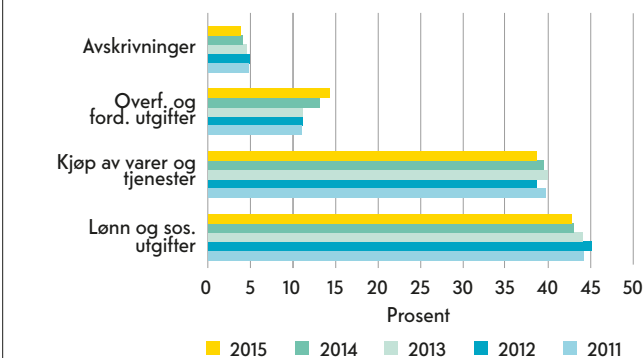
Eksterne finanstransaksjoner består av renter og avdrag på lån. Det er utgiftsført avdrag på langsiktige lån med 72,7 millioner kroner i 2015. Minste lovlige avdrag etter kommuneloven § 50 nr. 7 er 66,9 millioner kroner. Utgiftsført avdrag er dermed innenfor lovens krav. Renteutgiftene har en nedgang fra 2014 med 12,3 prosent, selv om gjelden har økt. Fylkeskommunen har i 2015 brukt 3,94 prosent av samlede driftsutgifter på renter og avdrag, mot 4,3 prosent i 2014.

Det er mottatt utbytte og eieruttak fra Innovasjon Norge og VKT AS. Avskrivninger har en liten økning fra 2014.

Figur 39: Driftsinntekter

Figur 40: Driftsutgifter

Bruk og avsetning til fond, overføring til investeringsregnskapet

Samlet er det en nedgang i fond fra 2014 til 2015. Disposisjonsfondene har økt, mens bundne fond er redusert. En vesentlig årsak er at spillemidler nå er flyttet fra fond til kortsiktig gjeld, jf. avsnitt om driftsutgifter. Dette er også omtalt i note 22 til årsregnskapet.

Det er overført 56,8 millioner kroner fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet. Egenfinansieringen er økende sammenlignet med tidligere år.

Bruk og avsetning til fond har store avvik i forhold til budsjett. Det har

sammenheng med manglende budsjettendringer av øremerkede midler til virksomhetene gjennom året. For å ivareta dette er det laget nye retningslinjer for området, hvor også ny fullmakt til bruk og avsetning av restmidler er nedfelt.

Mindreforbruk

Mindreforbruket i 2015 (tabell 40) skyldes i hovedsak at fylkeskommunen har hatt høyere skatteinntekter enn forventet. I tillegg er pensjonskostnaden uventet lav, da varslet prognose fra KLP i høst var vesentlig høyere enn endelig avregning.

Tabell 40: Mindreforbruk siste fem år

	Tall i 1000 kr				
	2011	2012	2013	2014	2015
Mindreforbruk i forhold til budsjett	43 332	40 018	22 491	0	39 954
Mindreforbuk i prosent av inntekter	2,1	1,8	1,0	0	1,6

Investeringsregnskapet

Tabell 41: Investeringsregnskap og budsjettavvik 2015

	Tall i 1000 kr						
	Regnskap 2011	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Budsjett 2015	Avvik
Sum inntekter	-22 981	-2 438	-28 980	-64 657	-48 726	-63 851	15 125
Sum utgifter	306 994	193 446	217 923	256 179	204 420	230 642	-26 222
Sum finansieringstransaksjoner	6 884	745	4 361	35 694	17 977	17 455	522
SUM INVESTERINGSBEHOV	290 897	191 753	193 304	227 216	173 671	184 246	-10 575
Bruk av lån	-243 409	-121 604	-138 971	-144 126	-96 872	-109 743	12 871
Øvrig finansiering	-47 488	-70 149	-54 333	-83 090	-76 799	-74 503	-2 296
SUM FINANSIERINGSBEHOV	-290 897	-191 753	-193 304	-227 216	-173 671	-184 246	10 575

Investeringer

Investeringsregnskapet er avlagt i balanse (tabell 41), men inntektene er 15,1 millioner kroner lavere enn

budsjettet. Dette skyldes statlige midler som er budsjettet i 2015, men som først kommer til utbetaling i 2016.

Merverdiavgiftskompensasjonen ble to millioner kroner høyere enn budsjettet, og har gått til finansiering av årets investeringer.

Samlede investeringsutgifter i 2015 ble 26,2 millioner kroner lavere enn budsjettet. Dette skyldes i all hovedsak prosjektene ny Skien videregående skole på Klosterøya og ombygging på Skogmo

videregående skole. Begge hadde lavere utgifter i 2015 enn hva prognosen viste i 2. tertialrapport.

Finansieringsbehovet i investeringsregnskapet utgjør 173,7 millioner kroner. Av dette utgjør bruk av lån 96,9 millioner kroner, og overføring fra driftsregnskapet 56,8 millioner kroner. Resterende finansiering er bruk av fond.

Investeringsprogram og budsjettavvik

Tabell 42: Budsjettavvik investeringsutgifter 2015

	Tall i 1000 kr		
	Regnskap 2015	Budsjett 2015	Avvik
Utstyr skole	3 694	2 890	-804
Investeringer IT	2 593	3 200	607
Kollektiv	3 690	3 690	-0
Bypakke Grenland fase 1	39 593	24 300	-15 293
Større prosjekt, utbedring, etterslep	18 234	30 340	12 106
Gang- og sykkelvegar	28 578	31 500	2 922
Trafikksikkerhetstiltak	25 588	38 000	12 412
Miljø- og servicetiltak	200	500	300
Kollektivtiltak og universell utforming	15 306	12 220	-3 086
Grunnerverv og planlegging	18 717	11 300	-7 417
Infrastruktur regional utvikling	1 935	4 000	2 065
Totalt fylkesveger	151 310	152 160	850
Ny Skien vgs. Klosterøya	17 257	32 183	14 926
Ombygging Hjalmar Johansen vgs.	4 917	7 517	2 600
Omygging Skogmo vgs.	7 506	20 850	13 344
Oppgradering brann- og teknisk anlegg	6 160	5 000	-1 160
Universell utforming	2 428	2 580	152
Energiltak	3 488	3 500	12
Mindre prosjekter	1 899	720	-1 179
Totalt bygg	43 656	72 350	28 694
Sum investering anleggsmidler	204 943	234 290	29 347
Aksjer og andeler	2 455	2 455	0
Utlån E134 Grunge kyrkje	15 000	15 000	-
Sum investeringsprogram	222 397	251 745	29 347

Samlede utgifter i investeringsprogrammet ble i 2015 på 222,4 millioner kroner (tabell 42). Dette er et mindreforbruk sammenlignet med budsjettet på 29,4 millioner.

Det er investert 204 millioner kroner i anleggsmidler i 2015. De største investeringene er på fylkesvegene. Når det gjelder investeringer i bygg har nær 30 millioner kroner medgått i de tre større prosjektene som er i oppstartsfasen. I 2015 er det gjennomført anbudskonkurranser for både ny Skien videregående skole på Klosterøya og ombygging av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler. Fremdrift går etter planen. For Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler skal nye lokaler tas i bruk høsten 2017, mens ny Skien videregående skole på Klosterøya skal stå ferdig høsten 2018.

I økonomirapport for 2. tertial ble investeringsbudsjettet nedjustert med 70,3 millioner kroner. Dette er forskyvninger til 2016 både innenfor fylkesveger og bygg. Forskyvninger innenfor bygg utgjør 43 millioner kroner, uten at dette medfører forsinkelser i fremdriften av investeringsprosjektene. Netto nedjustert budsjett for fylkesveger er 24,9 millioner kroner, og for utstyr 2,5 millioner kroner. Forskyvninger i investeringer på fylkesveger gjelder Bypakke Grenland fase 1 og fylkesveg 359 Stasjonsvegen i Bø. Oppstart av Bypakka ble forskjøvet som følge av at Stortingets vedtak kom sommeren 2015. Fylkesveg 359 Stasjonsvegen i Bø er under planlegging.

Samlede investeringer på fylkesvegene

i 2015 utgjør 151,3 millioner kroner. Dette gir et mindreforbruk i forhold til budsjett på fylkesveger på en million kroner. Størst avvik er det på Bypakke Grenland, med et merforbruk på 15,3 millioner kroner. Budsjettavvik på trafiksikkerhetstiltak skyldes i all hovedsak øremerkede rasmidler. Om lag sju millioner kroner av disse vil bli belastet og mottas i 2016. Utgiftene er 12,1 millioner kroner lavere enn budsjettet for større prosjekter, utbedring og etterslep.

I 2015 ble det investert i bygg for 43,7 millioner kroner. Dette er et mindreforbruk sammenlignet med budsjett på 28,7 millioner kroner, noe som i hovedsak knyttes til nybygg og ombygging av skolene i Skien. Oppgradering av brann- og tekniske anlegg har ubrukt investeringsramme, men for 2015 isolert sett vises et merforbruk på 1,2 millioner kroner. Merforbruk på mindre prosjekter skyldes i all hovedsak utgifter til regulering av eiendom som skal selges noen år frem i tid.

Utstyr til skolene har et budsjettavvik som skyldes øremerkede midler fra staten til landslinjen for yrkessjåfør på Notodden videregående skole som ikke er budsjettet. Investeringer til IT-formål har et mindreforbruk på 0,6 millioner kroner.

I 2015 har fylkeskommunen lånt ut 15 millioner kroner til investeringer på riksvegen E 134. Tilsammen er det ytt et lån på 45 millioner kroner. Tilbakebetaling fra staten skal etter avtalen skje i 2017.

Balanseregnskapet

Tabell 43: Balanseregnskap

Tall i 1000 kr

	Regnskap 2011	Regnskap 2012	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015
Sum anleggsmidler	2 017 639	2 099 293	2 188 495	2 382 891	2 508 861
Pensjonsmidler	1 461 470	1 556 929	1 639 250	1 749 982	1 847 473
Omløpsmidler	582 121	673 573	726 510	728 259	882 740
SUM EIENDELER	4 061 230	4 329 795	4 554 255	4 861 132	5 239 074
Disposisjonsfond	-119 974	-174 831	-216 558	-240 235	-283 723
Bundne driftsfond	-125 062	-108 912	-130 816	-125 094	-75 725
Investeringsfond	-9 958	-12 040	-10 759	-9 688	-5 460
Endring i regnskapsprinsipp	76 810	76 810	76 810	76 810	76 810
Regnskapsmessig mindreforbruk	-43 332	-40 018	-22 491	0	-39 954
Kapitalkonto	-168 209	-120 123	-99 013	-281 825	-462 625
Sum egenkapital	-389 725	-379 114	-402 827	-580 032	-790 677
Pensjonsforpliktelser	-1 768 950	-1 931 983	-2 047 797	-2 096 105	-2 114 910
Langsiktig gjeld	-1 566 747	-1 686 168	-1 750 749	-1 835 742	-1 858 414
Kortsiktig gjeld	-335 808	-332 530	-352 882	-349 253	-475 073
Sum gjeld og forpliktelser	-3 671 505	-3 950 681	-4 151 428	-4 281 100	-4 448 397
SUM EGENKAPITAL OG GJELD	-4 061 230	-4 329 795	-4 554 255	-4 861 132	-5 239 074

På eiendelsiden av balansen utgjør anleggsmidler og pensjonsmidler de største postene (tabell 43). Her ligger også utlån til staten for E 134 på 45 millioner kroner, som er finansiert med disposisjonsfond. Pensjonsmidler omtales sammen med pensjonsforpliktelser under avsnitt om gjeld. Telemark fylkeskommune har også en del aksjer og eierandeler i andre virksomheter. Disse er omtalt under eierskap.

Anleggsmidler

Nye investeringer er omtalt under avsnittet om investeringsregnskapet. Totale anleggsmidler har økt med 126 millioner kroner fra 2014. Eiendelene er avskrevet med 95,9 millioner kroner

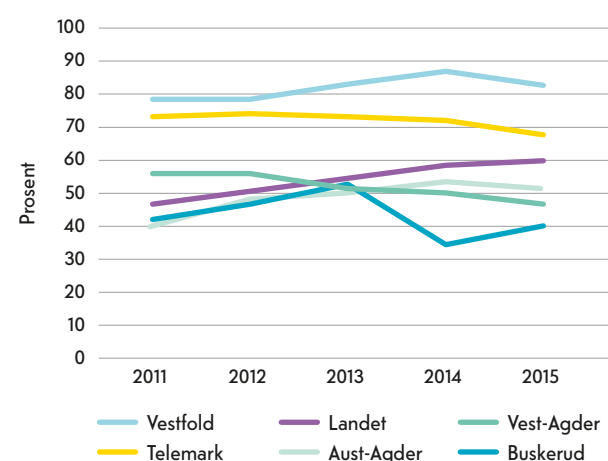
i 2015. Det er veiene som har størst økning, som det også var i 2014. Se note 11 i årsregnskapet om tilgang, avgang og avskrivning av anleggsmidlene.

Egenkapital

Ved utgangen av 2015 var bokført egenkapital på 790,7 millioner kroner, en økning på 210,6 millioner kroner fra 2014. Disposisjonsfondene har økt med 43,5 millioner kroner (figur 4 i kapittel om økonomiske nøkkeltall), mens bundne driftsfond er redusert med 49,4 millioner. Årets mindreforbruk utgjør nesten 40 millioner kroner i økning fra i fjor, da det var et nullresultat. Den største egenkapitaløkningen gjelder kapitalkontoen, som har økt med

Figur 41: Netto lånegjeld i prosent av driftsinnntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

180,8 millioner kroner. I tillegg til nye anleggsmidler, har pensjonsmidlene en betydelig økning.

Udisponert del av disposisjonsfond har økt med 34,6 millioner kroner. Dette skyldes flytting av avsetninger jf. fylkestingsak 32/15, og at budsjettert avsetning på 15 millioner er foretatt. Resten av økningen skyldes inndekking fra virksomhetene for fjorårets merforbruk med 7,7 millioner kroner, jf. resultatvurdering 2014.

Bundne fond er i hovedsak knyttet til regional utvikling, areal og transport og videregående opplæring. Det er som regel ubrukte øremerkede statstilskudd som ligger på slike fond. I 2015 er det en reduksjon i disse fondene på 49,4 millioner kroner, til tross for at fylkeskommunen har mottatt vesentlige tilskudd vedrørende blant annet spillmidler og belønningsmidler. Årsaken til reduksjonen er at alle øremerkede midler som er vedtatt formidlet til annen mottaker nå føres som kortsiktig gjeld og ikke som ubrukte midler på fond. Dette gir et mer riktig bilde av balansen, da andres midler ikke bør ligge i fylkeskommunens egenkapital selv om de ikke er utbetalt ved årets slutt.

Ubundne investeringsfond er midler fra tidligere salg av bygninger, og kan kun brukes i investeringsregnskapet. Ved årets slutt står det 4,2 millioner kroner på slike fond.

Gjeld

Telemark fylkeskommunes langsiktige lånegjeld var pr. 31.12.2015 på 1,86 milliarder kroner. Se avsnittet om

finans, samt note 12 i årsregnskapet.

Figur 41 viser fylkeskommunens gjeldsbelastning over år, sammenlignet med andre. Telemark fylkeskommune har i 2015 en netto lånegjeld i prosent av driftsinnntekter på 67,7 prosent, mens landsgjennomsnittet for fylkeskommunene (uten Oslo) er på 59,5 prosent.

Pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler

Beregning av fylkeskommunens pensjonsforpliktelse skal ta utgangspunkt i de pensjonsytelser som kan forventes. Disse må stå i forhold til det pensjonsløftet som er gitt. Det er dermed ikke ytelsene i henhold til lønns- og pensjonsnivå på balansedagen som danner utgangspunkt for fylkeskommunens pensjonsforpliktelse, men sluttlønnnivå og forventet nivå på pensjonen de år den ansatte forventes å være pensjonist. Beregningen må derfor baseres på forventninger om fremtidig lønnsvekst for å komme frem til sluttlønn, og samtidig ta hensyn til reguleringer av framtidige pensjonsutbetalinger.

Sum pensjonsforpliktelser i balansen var pr. 31.12.2015 på 2,12 milliarder kroner. Dette er en økning på 18,8 millioner kroner fra 2014. Sum pensjonsmidler var på samme tidspunkt 1,85 milliarder kroner. Dette er en økning på 97,5 millioner kroner fra året før. Det vil si at i 2015 har midlene økt mer enn forpliktelsen.

Premieavvik

Akkumulert premieavvik står i balansen med en netto fordring på 205,4 millioner kroner. Pensjonsfondet er pr. 31.12.15 på 159,4 millioner kroner. Det gjenstår dermed 46 millioner kroner for å få full likhet i balansen.

Finans

Tabell 44: Forvaltning av kortsiktige midler

	31.12.14		30.04.15		31.08.15		31.12.15	
	mill. kr	%	mill. kr	%	mill. kr	%	mill. kr	%
Innskudd hos hovedbankforbindelse	449	100	435	100	599	100	616	100
Samlet kortsiktig likviditet	449	100	435	100	599	100	616	100
Bankrente hovedbankforbindelse	2,68 %		2,34 %		2,26 %		2,07 %	
Avkastning sammenlignbar	1,22 %		0,94 %		0,89 %		0,66 %	

Forvaltning av kortsiktige midler

Tabell 44 viser fylkeskommunens totale bankinnskudd inklusiv spillmidler, regionale utviklingsmidler og midler fra riksantikvaren. De sistnevnte er reelt sett ikke fylkeskommunale midler, men inngår i forvaltningen og rapporteringen av kortsiktige midler. I tillegg inneholder totale innskudd summen av bundne fond. Dette er midler med binding og dermed ikke til fri benyttelse. Skattetrekksmidler inngår ikke.

Det er ikke foretatt plasseringer av kortsiktig likviditet i 2015, da det har vist seg å gi dårligere avkastning enn bankavtalen. Avkastningen på kort-

siktige midler viser bedre resultat enn sammenlignbar plassering.

Forvaltning av gjeldsporteføljen

Tabell 45 viser forvaltning av fylkeskommunens gjeldsportefølje. Fylkeskommunens gjeld pr. 31.12.15 var på 1,86 milliarder kroner. Alle krav i finansreglementet er overholdt.

Effektiv rentekostnad i 3. tertial var på 2,47 prosent, og er under sammenlignbar rente på 2,73 prosent. Andel lån med flytende rente utgjorde 23,1 prosent ved utgangen av 2015.

Dette er innenfor bestemmelsen i reglementet om at en tredjedel av gjeldsporteføljen bør ha fast rente. Totale rentekostnader ble noe lavere enn budsjettet i 2015.

Fylkeskommunens største enkeltlån utgjør 18,4 prosent av låneporteføljen, og er dermed godt innenfor kravet i finansreglement som sier at største enkeltlån ikke skal utgjøre mer enn 35 prosent av totalporteføljen. Vektet renteløpetid i porteføljen var pr. 31.12.2015 på 1,88 år. Fylkeskommunen er dermed innenfor kravet i finansreglementet om at vektet renteløpetid skal være mellom ett og fire år.

Endringer i låneporteføljen i 2015 har vært:

- Refinansiering av lån på 604,6 millioner kroner
- Opptak av nytt sertifikatlån i Kommunalbanken på 58,9 millioner kroner
- Forfall av rentebytteavtale på 50 millioner kroner

Urealisert tap i porteføljen var ved utgangen av 2015 på 59,4 millioner kroner. Det betyr at dersom fylkes-

kommunen skulle innfri alle lån og rentebytteavtaler må det betales 59,4 millioner kroner.

I tillegg til beløpene i tabellen om gjeldsforvaltning har Telemark fylkeskommune en finansiell leieavtale med Volvo containerbil. Den utløper i 2017. Restgjeld pr 31.12 var 0,4 millioner kroner.

Prognose renter og gjeld

Tabell 46 viser ulike scenarioer for rentekostnader de nærmeste årene. Basis scenario er det mest sannsynlige utfallet, noe som er under fylkeskommunens budsjett de neste årene.

Tabell 45: Gjeldsforvaltning

	31.12.14			30.04.15			31.08.15			31.12.15		
	mill. kr	%	Dur.	mill. kr	%	Dur.	mill. kr	%	Dur.	mill. kr	%	Dur.
Lån med flytende rente	1 406	76		1 402	77		1 125	62,5		835	36,9	
Lån med fastrente	429	24		413	23		679	37,6		1 023	63,1	
Gjennomsnittlig renteløpetid (durasjon)			1,09			1,83			1,53			1,88
Rentebytteavtaler:												
Avtaler m/ mottatte rente	-300	-16,3		-200	-11,0		-200	-11,0		-150	-8,1	
Avtaler m/ avgitte rente	+300	+16,3		+200	+11,0		+200	+11,0		+150	+8,1	
Samlet langsiktig gjeld	1 835	100		1 815	100		1 804	100		1 858	100	
Effektiv rentekostnad		2,85 %			2,41 %			2,47 %			2,47 %	
Referanseindeks		2,81 %			2,76 %			2,46 %			2,73 %	
Antall løpende enkeltlån			7			8			8			9
Største enkeltlån		343,6 mill. kr			343,6 mill. kr			343,6 mill. kr			343,6 mill. kr	

Tabell 46: Prognose rentekostnader i millioner kroner

	2015	2016	2017	2018
Basis scenario	45,2	42,8	41	43,5
Budsjett	46,2	45,2	51	52,5
Høyt scenario	45,5	51,2	66,1	79,8
Lavt scenario	44,8	41	38,5	37,7

Tabell 47 viser at det er budsjettet med 728,6 millioner kroner i låneopptak de tre neste årene.

Tabell 47: Prognose gjeld i millioner kroner

	2015	2016	2017	2018
Gjeld pr. 1.1.	1 835,00	1 858,00	2 210,40	2 399,40
Låneopptak	95,7	416,5	262,7	49,4
Avdrag	72,7	64,1	73,7	80,9
Prognose gjeld pr. 31.12	1 858,00	2 210,40	2 399,40	2 367,90

Tabell 48 viser oversikt over fylkeskommunens samlede låneportefølje pr. 31.12.2015.

Tabell 48: Finansieringsforfall gjeld og renter

Lån	Forfallsdato	Restgjeld mill. kr	Restgjeld % av gjeld	Total rente	Rentereg. dato
KLP-fast 10 år	18.03.2035	254 475	13,70	2,32	19.03.2025
KLP-flytende	20.06.2018	242 190	13,04	1,70	16.03.2016
KBN-fast 5 år	15.03.2017	215 000	11,57	3,53	15.03.2017
KBN-fast 5 år	18.09.2038	209 668	11,28	3,43	18.09.2019
KBN-sertifikat	23.11.2016	58 900	3,17	1,43	23.11.2016
KBN-fast 4 år	16.09.2035	343 600	18,49	1,82	16.09.2019
KBN-flytende	19.03.2034	175 750	9,46	1,72	21.03.2016
KBN-flytende	17.03.2038	248 400	13,37	1,65	16.03.2016
DNB-flytende	18.11.2016	110 000	5,92	1,61	18.05.2016
Total		1 857 983	100,00		

Eierskap

Tabell 49: Virksomheter fylkeskommunen eier eller har eierandeler i

Virksomheter	Eierandel
Fylkeskommunalt foretak (FKF)	
Telemarkskanalen FKF	100
Vertsfylkeskommunesamarbeid m/styre	
Oslofjordfondet (regionalt forskningsråd)	avtale
Interkommunalt samarbeid (IS) m/styre	
Telemarkskanalen Regionalpark	33
Telemarksbiblioteket	67
Interkommunale selskaper (IKS)	
Telemark kommunerevisjon IKS	20,87
Agder og Telemark kontrollutvalgssekretariat IKS	9,1
Interkommunalt arkiv for Buskerud, Vestfold og Telemark IKS	3,52
Kragerø Fjordbåtselskap IKS	50
Brevik Fergeselskap IKS	50
Gea Norvegica Geopark IKS	34,4
VIGO IKS	5
Vest-Telemark PPT IKS	12
Tannhelsefjenestens kompetansesenter Sør IKS	20
Aksjeselskap (AS)	
Vestviken Kollektivtrafikk AS	33,33
Vegfinans AS	16,67
- Vegfinans E18 Telemark AS, datterselskap	100
- Vegfinans RV36 Telemark AS, datterselskap	80
Bypakke Grenland AS	50
E134 Haukelivegen AS	2,22
Interoperabilitetstjenester AS	1,56
Skien Dalen Skipsselskap AS	26,87
Telemark og Vestfold regionteater AS (Teater Ibsen)	33,33
Visit Telemark AS	1,188
Industriinkubatoren Proventia AS	6,98
BTV Investeringsfond AS	1,98
Vest-Telemark Næringsbygg AS	9,92
Midt-Telemark Næringsutvikling AS	1
Raulandsakademiet AS	1,39
Rehabiliteringssenteret AIR AS	0,72
Andre	
Innovasjon Norge	2,58
Konsesjonskraftstyret i Telemark	avtale
- Telemark Utviklingsfond (TUF)	fond/avtale
Telemark interkommunale næringsfond (TIN)	64
Biblioteksentralen AL	30 andeler
Opplæringskontoret for off.sektor i Telemark (OKOS)	forening
Stiftelser	
Stiftelsen Telemarkforskning	stifter
Stiftelsen Tel-Tek	stifter
Stiftelsen Geneticum	stifter
Stiftelsen Sauherad Samtun	stifter

Endringer i Telemark fylkeskommunes eierskap i 2015 er at TFK Eiendom FKF er nedlagt og innlemmet i fylkeskommunens stabsavdeling, Telemark

kontrollutvalgssekretariat IKS er utvidet med flere medlemmer, og heter nå Agder og Telemark kontrollutvalgssekretariat IKS (tabell 49).

Framtidsutsikter

Demografi og levekår

Telemark står overfor flere demografiske utfordringer i årene som kommer. Telemark er blant fylkene med lavest befolkningsvekst, og prognosene framover er lave. Fødselsoverskuddet har de siste årene vært nær null, samtidig som den innenlandske flyttingen har vært negativ. Selv om Telemark har hatt en lavere andel personer med innvandrerbakgrunn enn mange andre fylker, er det innvandringen som står for det meste av befolkningsveksten i fylket. Til nå har arbeid vært den viktigste innvandringsgrunnen. Som følge av endringer i arbeidsmarkedet og flyktningkrisen, går andelen med arbeid som innvandringsgrunn ned og andelen med flukt som innvandringsgrunn opp. Det er stor usikkerhet knyttet til hvor mange flyktninger som vil komme til Telemark framover, men tallet vil trolig øke. Dette vil gi utfordringer på flere områder, blant annet for utdanning, arbeid og helse.

Alderssammensetningen i Telemark vil også endre seg framover. Elevtallet i videregående skole vil de kommende

årene gå ned. Samtidig vil antallet eldre øke. Mens det bodde 8500 personer over 80 år i Telemark i 2015, vil tallet bli omtrent 16500 i 2040. Det at store fødselskull fra etterkrigstiden nå blir gamle er den viktigste årsaken til at vi får en høy andel eldre framover. Lav befolkningsvekst, særlig høy utflytting av unge og relativ lav tilbakeflytting, bidrar også til en slik alderssammensetning.

Folkehelse- og levekårsutfordringene Telemark står ovenfor, slik som lav befolkningsvekst, lavt utdanningsnivå, lav sysselsetting, høy arbeidsledighet, mange (unge) uføre, høy andel (barn) i lavinntektsfamilier og mange med psykiske helseplager, vil ikke forsvinne de nærmeste årene. Levekårsundersøkelsen «Ung i Telemark 2015» viste riktignok et noe mer positivt bilde når det gjelder ungdom, men det vil ta tid før vi ser resultater av et generasjonsskifte. Levekårsutfordringene berører mange sektorer i samfunnet, og krever at offentlig, privat og frivillig sektor går sammen om å finne løsninger i årene som kommer.

Infrastruktur

På landsbasis er det flere tunge infrastrukturprosjekt på gang, særlig i og rundt de store byene. Konkurransen om midlene i samferdselssektoren tilspisser seg. Dersom Telemark skal nå fram med sine behov er det helt avgjørende at alle aktørene i fylket enes og drar i samme retning.

I Telemark er det også flere statlige infrastrukturtiltak i planleggingsfasen som vil kunne få stor betydning for framtidig regional utvikling. Byggingen av Eidangerparsellen, ny jernbane mellom Porsgrunn og Larvik, følger planlagt fremdrift med ferdigstillelse i 2018. Utbyggingen av firefelts E18 gjennom Telemark har planlagt oppstart på strekningen Rugtvedt–Dørdal høsten 2017. Videre er nå konseptvalgutredningen for Grenlandsbanen i sluttfasen og forventes overlevert fra Jernbaneverket til Samferdselsdepartementet 1. juni 2016. Prosjektet omfatter en ca. 6–7 mil lang ny banestrekning som kobler sammen Vestfoldbanen og Sørlandsbanen slik at reisetiden mellom Oslo og Kristiansand reduseres til 3 timer. Med dette blir Intercity-strekningen utvidet helt til Kristiansand. Realisering av disse prosjektene vil kunne gi Telemark økt attraktivitet og vekstkraft.

Arbeidsplasser og næringsutvikling

Telemark har relativt liten andel olje- og gassrelatert næringsliv, men har leverandørindustri til olje- og

gassnæringen. Nedgangen man nå ser i oljenæringene kan derfor i mindre grad påvirke Telemark enn andre fylker. Regional analyse for Telemark 2015 peker på at oljekrisen kan være godt nytt for Telemark. Dersom andre bransjer og sektorer får økt vekst, kan fordelene av dette mer enn veie opp for nedgangen i oljebedriftene. Vekstutsiktene for Telemark kan derfor være noe bedre framover, men usikkerheten er stor.

Med bakgrunn i den store andelen av prosessindustri i Telemark som i 100 år har drevet omstilling, effektivisering og fokus på HMS, ligger det en mulighet for å bidra med løsninger for det Grønne skifte. Økende digitalisering vil også påvirke utviklingen i antall og type arbeidsplasser i Telemark. Det er særlig arbeidsplasser som i liten grad krever formell kompetanse som står i fare for å bli borte.

Klima

FNs klimapanel sier det er «ekstremt sannsynlig (95–100 %)» at klimagassutslippene fra menneskelig aktivitet er hovedårsaken til temperaturendringene. Klimaendringene fører til mer ekstreme værforhold, mer nedbør, økt fare for flom og skred. Det har konsekvenser for bosetting og infrastruktur.

Internasjonale klimaavtaler har som mål at de globale utslippene skal nå sin topp så raskt som mulig. Det overordnede målet er å begrense den globale oppvarmingen til «godt under 2 grader». I tillegg skal landene arbeide for å begrense temperaturstigningen til 1,5

Nedgangen i oljesektoren kan gi nye muligheter for Telemark gjennom vekst i andre sektorer.

Utbygging av E134, hele InterCity-triangelet og Grenlandsbanen, er av stor betydning for Telemark.

grader sammenlignet med førindustriell tid. Avtalen har også et mål om netto-null utslipp, det vil si balanse mellom menneskeskapte utslipp og opptak av klimagasser, i andre halvdel av århundret.

I de nasjonale forventningene til kommunal og fylkeskommunal planlegging er det fremhevet at kommuner og fylkeskommuner har en sentral rolle som utviklingsaktør og planmyndighet i arbeidet for et sikkert, vekstkraftig og miljø- og klimavennlig samfunn. Fylkestinget vedtok i desember 2015 at det i løpet av 2016 skal utarbeides en regional klimaplan.

Regionreform

Som ledd i den pågående kommune-reformprosessen ble fylkeskommunene i juni 2015 oppfordret til å innlede nabosamtaler med andre fylkeskommuner med sikte på eventuelle regiondannelser. Fylkestingene i Telemark og Vestfold og fylkesutvalget i Buskerud har vedtatt å utrede et tettere formalisert samarbeid eller en sammenslåing mellom de tre fylkeskommunene. Utredningen skal være et faglig grunnlag for en politisk beslutning i de enkelte fylkeskommunene høsten 2016.

Samtidig pågår arbeidet med å avklare oppgave- og ansvarsfordelingen mellom de ulike forvaltningsnivåene. Det er ventet en avklaring om ansvar og oppgaver våren 2016. Framtidig kommune- og regionstruktur vil ventelig avklares i Stortinget våren 2017, med iverksettelse fra 2020.

Regiondannelser som innebærer sammenslåing av fylkeskommuner vil gi utfordringer knyttet både til lokalisering og organisering. I tillegg vil en reform som innebærer endringer i ansvars- og oppgavedelingen og en vesentlig reduksjon i tallet på kommuner gi nye utfordringer i samhandlingen mellom forvaltningsnivåene.

Økonomi

Norsk økonomi har fra sommeren 2014 vært inne i en klar konjunkturedgang. Som følge av den lave aktivitetsutviklingen, har arbeidsledigheten økt markert. Det er usikkert hvor lenge den svake konjunkturutviklingen vil vare, men vi kan stå ovenfor en varig omstilling i norsk økonomi. Høyere arbeidsledighet og lavere oljepris vil gi lavere skatteinntekter på landsbasis, og da også gi reduserte inntekter for fylkeskommunen.

Produktivitetskommissjonen (NOU 2016:3) peker på at oljen vil gi mindre vekstbidrag i fremtiden, og at handlingsrommet i offentlige finanser gradvis vil reduseres. Strammere budsjetter vil kreve hardere prioriteringer også i offentlig sektor. Kommisjonen peker på at det er behov for nyorganisering av offentlig virksomhet med mindre byråkrati og bedre resultatoppfølging. Det er betydelig potensial for bedre ressursbruk og store potensielle effektivitetsgevinster ved å realisere beste praksis, øke digitaliseringen og effektivisere offentlige innkjøp og samhandling med privat sektor.

DRIFTSINNTEKTER		DRIFTSUTGIFTER		NETTO DRIFTSRESULTAT	
2014	2015	2014	2015	2014	2015
2,40 mrd.	2,56 mrd.	2,31 mrd.	2,45 mrd.	75,2 mill.	103,2 mill.
Skatt og rammetilskudd er frie midler fylkestinget selv kan disponere. De øvrige inntektene er i hovedsak direkte knyttet til tjenestene.		I 2015 gikk nesten 5 av 10 kroner av fylkeskommunens driftsutgifter til videregående opplæring, mens nær 3 av 10 kroner ble brukt på veg og kollektivtransport.		Netto driftsresultat framkommer som driftsinntekter minus driftsutgifter og netto finansutgifter. Et positivt driftsresultat er en forutsetning for å kunne egenfinansiere investeringer og bygge opp fond.	
DRIFTSRESULTAT I PROSENT AV DRIFTSINNTEKTER		DISPOSISJONSFOND		FOND TIL FRI DISPOSISJON FOR FYLKESTINGET	
2014	2015	2014	2015	2014	2015
3,1 %	4,0 %	240,2 mill.	283,7 mill.	7,0 mill.	41,5 mill.
Den sentrale handlingsregelen for fylkeskommunene sier at netto driftsresultat bør utgjøre minst 4 prosent av inntektene. Dersom fylkeskommunen har en sårbar økonomi i form av små disposisjonsfond, stort premieavvik og lav egenfinansiering, bør driftsresultatet være høyere.		Telemark fylkeskommune har disposisjonsfond i driftsregnskapet på om lag 285 millioner kroner. Av dette utgjør fond avsatt som motpost premieavvik om lag 159,4 millioner kroner. Dette er ikke nok til å dekke premieavviket på 205 millioner kroner.		Det meste av disse fondsmidlene på 285 millioner kroner er allerede disponert gjennom politiske vedtak. Bare ca. 26,4 millioner kroner er igjen til fri disposisjon for fylkestinget pr. 31.12.2015.	
ANDEL EGENFINANSIERING		INVESTERINGSGJELD		GJELDSGRAD	
2014	2015	2014	2015	2014	2015
57,4 %	61,6 %	1,84 mrd.	1,86 mrd.	71,7 %	67,7 %
Andel egenfinansiering forteller hvor stor del av investeringene som blir finansiert med egne midler.		Fylkeskommunens investeringsgjeld er økt med 1,2 prosent fra 2014 til 2015.		Dette nøkkeltalet viser gjelda i prosent av driftsinntektene.	

Telemark fylkeskommune

www.telemark.no

Postadresse:
Postboks 2844
3702 Skien

Besøksadresse:
Fylkesbakken 10
3715 Skien

Sentralbord:
35 91 70 00

Telemark fylkeskommune, fylkeshuset ble resertifisert og godkjent som hovedkontor februar 2014.